

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА**

ОСВІТНІЙ ДИСКУРС:

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

ВИПУСК 3 (1-2)

**КИЇВ
2018**

ОСВІТНІЙ ДИСКУРС: збірник наукових праць

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
серія КВ № 22989-12889 ПР від 11 грудня 2017 року

Друкується за рішенням

Вченої ради Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова
(протокол № 10 від 27 лютого 2018 року)

Шеф – редактор:

Андрущенко В. П., доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН України, академік НАПН України (Україна, Київ)

Головний редактор:

Кивлюк О. П., доктор філософських наук, професор (Україна, Київ)

Співредактори:

Топузов О. М., доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, (Україна, Київ)

Вашкевич В. М., доктор філософських наук, професор (Україна, Київ)

Савельєв В. Л., доктор історичних наук, професор (Україна, Київ)

Відповідальний редактор:

Мордоус І. О., кандидат педагогічних наук, доцент (Україна, Київ)

Редакційна колегія:

Андрушкевич Ф., доктор педагогічних наук, проф. (Польща, Ополе)

Андрюкайтене Р., доктор PhD соціальних наук (менеджмент) (Литва, Маріямполе)

Базалук О. О., доктор філософських наук, професор (Україна, Київ)

Бак М., доктор філософських наук (Польща, Ополе)

Бобрицька В. І., доктор педагогічних наук, професор (Україна, Київ)

Бондаренко В. Д., доктор філософських наук, професор (Україна, Київ)

Ван Цзин доктор наук, професор (Китай)

Вернидуб Р. М., доктор філософських наук, професор (Україна, Київ)

Воронкова В. Г., доктор філософських наук, професор (Україна, Запоріжжя)

Жалдак М. І., доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України (Україна, Київ)

Калініна Л.М. доктор педагогічних наук, професор (Україна, Київ)

Корець М. С., доктор педагогічних наук, професор (Україна, Київ)

Макаренко Л. Л., доктор педагогічних наук, професор (Україна, Київ)

Свириденко Д.Б., доктор філософських наук, доцент (Україна, Київ)

Сергієнко В. П., доктор педагогічних наук, професор (Україна, Київ)

Терепищій С. О., доктор філософських наук, доцент (Україна, Київ)

Чжу Декуан доктор наук, професор (Китай)

Яшанов С. М., доктор педагогічних наук, професор (Україна, Київ)

Концепція збірника базується на багатоплановому науковому висвітленні проблем сучасної освіти і науки в умовах полікультурного глобалізаційного суспільства. Основні рубрики охоплюють всі освітні галузі (науки про освіту; філософія освіти; освітні вимірювання; дошкільна, початкова, середня, професійна, вища освіта, менеджмент освітньої діяльності тощо). Розрахований на фахівців гуманітарних наук.

ОСВІТНІЙ ДИСКУРС : ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ / Голов. ред. О. П. Кивлюк. – Київ :

«Видавництво «Гілея», 2018. – Випуск 3 (1-2) : гуманітарні науки. – 111 с.

**NATIONAL PEDAGOGICAL
DRAGOMANOV UNIVERSITY**

**EDUCATIONAL
DISCOURSE:
COLLECTION OF SCIENTIFIC PAPERS**

HUMANITIES SCIENCES

VOLUME 3 (1-2)

KYIV
2018

EDUCATIONAL DISCOURSE: collection of scientific papers

Certificate of printed mass media's state registration:
Series KB № 22989-12889 IIP from December 11th, 2017

Printed by decision

Academic Council of National Pedagogical Dragomanov University
(protocol № 10 from February 27th, 2018)

Honored Chief Editor:

Andrushchenko V. P., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Corresponding Member of NASU, Acad. of NAPS Ukraine (Ukraine, Kyiv)

Chief Editor:

Kyvliuk O. P., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv)

Co-editor:

Topuzov O. M., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Corresponding Member of NAPS Ukraine (Ukraine, Kyiv)

Vashkevych V. M., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv)

Saveliev V. L., Doctor of Historical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv)

Responsible Editor:

Mordous I. O., Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (Ukraine, Kyiv)

Editorial board:

Andrushkevych F., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, (Poland, Opole)

Andriukaitene R., Doctor of Social Sciences (Management) (Lithuania, Mariyampole)

Bak M., Doctor of Philosophical Sciences (Poland, Opole)

Bazaluk O. O., Doctor of Philosophical, Professor (Ukraine, Kyiv)

Bobrytska V. I., Doctor of Pedagogical Sciences Professor, (Ukraine, Kyiv)

Bondarenko V. D., Doctor of Philosophical, Professor (Ukraine, Kyiv)

Wan Jing Doctor of Sciences, Professor (China)

Vernydub R. M., Doctor of Philosophical Sciences Professor, (Ukraine, Kyiv)

Voronkova V. G., Doctor of Philosophical Sciences, Professor (Ukraine, Zaporizhzhia)

Zhaldak M. I., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Acad. of NAPS Ukraine (Ukraine, Kyiv)

Kalinina L.M., Doctor of Pedagogical Sciences Professor, (Ukraine, Kyiv)

Korets M. S., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Ukraine, Kyiv)

Makarenko L. L., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Ukraine, Kyiv)

Svyrydenko D. B., Doctor of Philosophical Sciences, Docent (Ukraine, Kyiv)

Serhiienko V. P., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Ukraine, Kyiv)

Terepyshchyi S. O., Doctor of Philosophical Sciences, Associate Professor (Ukraine, Kyiv)

Zhu Dequan Doctor of Sciences, Professor (China)

Yashanov S. M., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Ukraine, Kyiv).

The collections' concept is based on a multifaceted scientific coverage of the problems of modern education and science in terms of multicultural globalisational society. The main headings cover all educational areas (sciences about education; Philosophy of education; Educational measurements; Pre-school, primary, secondary, vocational, higher education, management of educational activities, etc.). It is designed for specialists in the humanities.

EDUCATIONAL DISCOURSE : COLLECTION OF SCIENTIFIC PAPERS / Chief Editor O. P. Kyvliuk. – Kyiv : «Publishing house «Hileya», 2018. – Volume 3 (1-2) : humanities science. – 111 p.

©Editorial board , 2018

©Authors of articles, 2018

©National Pedagogical Dragomanov
University , 2018

©PE Publish House Hileya, 2018

ЗМІСТ

СТРАТЕГІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

- Гончарова О.** Молоді прекарії та різноманітні форми самоосвіти: до питання актуальності здобуття вищої освіти в Україні **7**
- Волос А.** Міжнародне стажування в контексті неперервної освіти **20**

ОСВІТНІЙ МЕНЕДЖМЕНТ

- Яценко О.** Габітус в стратегіях менеджменту освіти **31**
- Москаєва О.** “Хмарні” інформаційні технології в менеджменті **46**

ОСВІТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕПОХИ

- Білан А.** Інформаційно-освітнє середовище педагогічного університету як основа професійного становлення майбутнього вчителя **58**
- Савенков О.** Вивчення схемотехніки в неспеціалізованих навчальних закладах **68**

ІННОВАЦІЇ В ОСВІТІ

- Халамендик В.** Навчально-виховний процес вальдорфської школи як засіб формування цілісного світогляду людини (приклад четвертого класу) **79**
- Ляпунова В.** Трансформація ідеї формування особистісних цінностей у підростаючого покоління на різних етапах суспільного розвитку **92**

CONTENT

STRATEGIES OF HIGHER EDUCATION

- Honcharova O.* Young precarium and various forms of self-education: to the issue of the relevance of higher education in Ukraine **7**
- Volos A.* International Internship in the Context of Lifelong Learning **20**

EDUCATIONAL MANAGEMENT

- Yatsenko O.* Gabitus in strategies of educational management **31**
- Moskaieva O.* “Cloudy” information technologies in management **46**

EDUCATION OF INFORMATIONAL EPOCH

- Bilan A.* Informational and educational environment of the pedagogical university as the basis of professional formation of the future teacher **58**
- Savenkov O.* Studying of the circuit design in non-specialized educational institutions **68**

INNOVATIONS IN EDUCATIONAL

- Khalamendyk V.* Educational process of the Waldorf school as a means of forming a holistic worldview of a person (an example of the fourth class) **79**
- Liapunova V.* Transformation of personal values among the younger generation at different stages of social development **92**

СТРАТЕГІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

УДК 1:378:316.343-022.326]:37.041 (477)

МОЛОДІ ПРЕКАРІЇ ТА РІЗНОМАНІТНІ ФОРМИ
САМООСВІТИ: ДО ПИТАННЯ АКТУАЛЬНОСТІ ЗДОБУТТЯ
ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІYOUNG PRECARIUM AND VARIOUS FORMS OF SELF-EDUCATION:
TO THE ISSUE OF THE RELEVANCE OF HIGHER EDUCATION IN
UKRAINE

О. О. Гончарова

Актуальність теми дослідження обумовлена сучасними викликами суспільства щодо рівня освітніх послуг та подальшого використання отриманих знань, умінь та навичок у професійній діяльності. Ситуація загострюється ще й фактором тотального поширення прекарних трудових практик серед молодих людей, що передбачає перебування останніх у ситуації постійного стресу, готовності втратити поточне місце роботи та реалізовувати найрізноманітніші можливості працевлаштування.

Постановка проблеми. Стаття присвячена проблемі адекватності традиційної вищої освіти сучасним реаліям світу, який зазнає перманентних соціальних транс-формацій. Зокрема, аналізується відповідність запитів молодих працівників до освітніх послуг та своєчасність відповіді класичного університету на ці запити.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ключові проблеми університету в сучасному глобалізованому та комерціалізованому

Urgency of the research is conditioned by modern challenges of the society in terms of the educational services level and further use of the acquired knowledge, skills in professional activities. The situation is also exacerbated by the fact that there is a total spread of precarite labor practices among young people, which implies staying in the situation of constant stress, readiness to lose the current place of work and to realize the variety of employment opportunities.

Target setting. The article is devoted to the problem of the adequacy of traditional higher education to the world modern realities, which undergo permanent social transformations. In particular, there is provided the analysis of the relevance of the requests of young workers to educational services and timeliness of responses of the classical university to these inquiries.

Actual scientific researches and issues analysis. Key problems of the university in a modern globalized and commercialized world were considered

світі розглядали такі зарубіжні дослідники, як Р. Барнет, У. Бек, О. Бікбов, У. Боуен, С. Брінт. Дж. Вошберн, К. Калхун, П. Кук, М. Куртсвайль, Б. Рідінгс, Е. Росс, Ш. Сулье, Е. Тобін, Р. Франк, М. Шелер та ін. Серед вітчизняних науковців цим напрямком досліджень цікавляться та активно розглядають В. Андрущенко, Т. Жишко, О. Кивлюк, А. Конверський, Р. Чернороз та ін.

Постановка завдання. Здійснити детальний розгляд проблеми актуальності традиційної вищої освіти у сучасних умовах суспільства, перманентних змін та прекаризованої трудової діяльності, з акцентом на унікальні українські реалії.

Виклад основного матеріалу. Наголошується на тому, що сучасні молоді люди часто розглядають різноманітні практики самоосвіти як альтернативу практиці здобуття вищої освіти, мотивуючи свою позицію тим, що ці практики забезпечують їм трудову мобільність, можливість швидкої професійної перекваліфікації, а також відбуваються у межах відносно коротких термінів часу.

Висновки. В Україні, на сьогоднішній день, необхідний певний рівень державного патерналізму у сфері традиційної вищої освіти, яка має поставити своїм наскрізним питанням не лише здобуття студентом визначеного фаху, а формування із нього зрілої особистості, із цілісним світоглядом та життєвими орієнтирами.

Ключові слова: вища освіта, інститут вищої освіти, молодь, неолібералізм, освітні практики, прекаріат, прекарність, самоосвіта, соціально-гуманітарні дисципліни, університет.

by foreign researchers, such as R. Barnet, U. Bek, O. Bikbov, U. Bouen, S. Brint, Dzh. Voshbern, K. Kalkhun, P. Kuk, M. Kurtsvail, B. Ridinhs, E. Ross, Sh. Sulie, E. Tobin, R. Frank, M. Sheler and others. Among domestic scientists, this direction of research is actively interested and actively considered by V. Andrushchenko, T. Zhyzhko, O. Kyvliuk, A. Konverskyi, R. Chernoroh and others.

The research objectives. To carry out a detailed analysis of the relevance of traditional higher education problem in the modern conditions of society, permanent changes and precarious work, with an emphasis on unique Ukrainian realities.

The statement of basic materials. It is emphasized that modern young people often view various practices of self-education as an alternative to higher education by motivating their position that these practices provide them with labor mobility, the possibility of quick professional retraining, and also occur within relatively short periods of time.

Conclusions. Today in Ukraine, a certain level of state paternalism is needed in the sphere of traditional higher education, it is not only the student's receipt of a certain specialty that should be put by his cross-cutting issue, but the formation of a mature personality, with an integral worldview and life guides.

Keywords: higher education, higher education institution, youth, neoliberalism, educational practices, precariat, excellence, self-education, social and humanitarian disciplines, university.

*«...На всех путях, рассудок твой ведущих
К Познанию правды, ты не торопись
Спешить вперед с толпою тех бегущих
Безумцев, что глядят и вверх, и вниз
И все вопросы быстро разрешают, -
Но к истине с оглядкою стремись.
Пусть, как свинец, в пути отягощают
Твою походку цепи долгих дум.
Те на тропу опасную вступают,
Что действовать привыкли наобум».
(Данте Алиг'єри «Божественна комедія. Рай»)*

Актуальність теми. Сучасний світ швидкоплинно трансформується. Ми живемо на своєрідному культурному зламі, коли старі соціальні парадигми більше не діють, а нові виявляються настільки непередбачуваними і виникають настільки швидко, що часто більшість членів суспільства виявляється занадто інертною, аби їх сприйняти та відрефлексувати. Такі фундаментальні соціальні зміни торкаються і системи традиційної вищої освіти, перед якою на сьогоднішній день постає складна задача – підготувати молодь до життя у ситуації перманентних змін, ризиків та відчуття нестабільності, сприяти її ефективній транзиції у повноцінне доросле життя.

Постановка проблеми. Перманентні соціальні трансформації у сучасному світі закономірно торкаються і сфери зайнятості широких мас населення. Однією із таких трансформацій є виникнення прекаріату як специфічного соціального прошарку. Цей своєрідний і досить новий для традиційного сприйняття соціальної структури суспільства прошарок керується у своїй діяльності (у тому числі – і у освітній діяльності) вже цілком іншими принципами, ніж минулі покоління. У той же час інститут вищої освіти все ще залишається на боці традиційної системи навчання та виховання студентів, пропонує їм планомірне здобуття визначеного фаху та поступальну модель життєвого планування. Звідси виникає питання актуальності здобуття вищої освіти як такої. Значна частина молодих людей сьогодні ставить перед собою питання рентабельності здобуття вищої освіти, відповідності тих матеріальних, часових, особистісних, ресурсів, необхідних для її отримання, тому соціальному та матеріальному зиску, який вони орієнтовно матимуть у майбутньому. Як наслідок, деякі з цих молодих людей починають вдаватися до

різноманітних практик самоосвіти, що, на їхній погляд, більш відповідає сучасним практикам трудоустрою. У статті детально розглядається питання того, чи дійсно такі практики самоосвіти більш відповідають на запити суспільства постійних змін і чи знаходиться у цьому суспільстві місце для традиційної вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема відповідності традиційної вищої освіти вимогам сучасного суспільства неоліберального типу, з яскраво вираженими тенденціями перетворення інформації на один із впливових ресурсів влади, є відносно новою для чинних українських реалій. Однак у таких країнах Заходу, як Великобританія, Франція, США, ця проблема є актуальною ще із 60-х – 70-х років минулого століття. Вчені цих країн саме з цього часу почали говорити про те, що в умовах, коли держава перестає опікуватися університетами та сприяє впровадженню принципів ринкової економіки у сферу вищої освіти, кардинальним чином змінюється роль та статус університетів у суспільстві. Поступово, але невпинно «вимивається» виховна функція, функція формування у студента цілісного світогляду та критичного мислення; функція надання визначеного фаху теж дискредитується, оскільки у ситуації лавиноподібного накопичення інформації університет часто не встигає за усіма новітніми тенденціями у тій чи іншій сфері життєдіяльності, а, отже, не здатен запропонувати студенту такі знання, які могли б бути цілком актуальними часу, коли він покине стіни альма-матер. Ці ключові проблеми університету в сучасному глобалізованому та комерціалізованому світі розглядали такі зарубіжні дослідники, як Р. Барнет, У. Бек, О. Бікбов, У. Боуен, С. Брінт, Дж. Вошберн, К. Калхун, П. Кук, М. Курцвайль, Б. Рідінгс, Е. Росс, Ш. Сульє, Е. Тобін, Р. Франк, М. Шелер та ін. Серед вітчизняних науковців цим напрямком досліджень цікавляться та активно розглядають В. Андрущенко, Т. Жижко, О. Кивлюк, А. Конверський, Р. Чернорог та ін.

Постановка завдання. Завданням статті є детальний розгляд проблеми актуальності традиційної вищої освіти у сучасних умовах суспільства перманентних змін та прекаризованої трудової діяльності, з акцентом на унікальні українські реалії.

Виклад основного матеріалу. Як зазначалося вище, сучасні реалії ринку праці сприяють появі такого специфічного соціального

прошарку, як прекаріат. Під прекаріатом (від лат. «precarit» - «сумнівний», «негарантований», «нестабільний») у загальному сенсі цього слова слід розуміти специфічний соціальний прошарок людей, які мають тимчасову роботу і не мають змоги опинитися у професійному штаті певного підприємства. Стабільне робоче місце більше не є гарантованим, навпаки – воно опиняється полем для жорстокої конкуренції між потенційними кандидатами на нього, в ході якої часто мають місце brutальні порушення законних трудових прав останніх. Прекарії постійно знаходяться у стані балансування між трудовими умовами, які їх не влаштовують або влаштовують частково, і станом «вільного» безробіття, яке може припинитися виходом на наступну, так само нестабільну і недовготривалу роботу. Для того, щоб втримати ефемерне стабільне робоче місце або навіть просто протриматися на певній посаді більш-менш тривалий час, прекарні працівники зазнають так званого «диктату гнучкості»: вони мають бути гнучкими у питаннях організації своєї трудової діяльності, розподілення свого робочого часу, у питаннях оплати праці і т. п. Проте найбільшій гнучкості пересічний прекарій зазнає у питанні своїх професійних компетенцій «відомо з [3, с. 200-201]».

Якщо раніше, за умов фордистської моделі менеджменту підприємства і примату принципів «важкої» індустріальної економіки працівник мав установлений план своєї діяльності і відповідних їй компетенцій, мав певний орієнтир у побудові своєї подальшої кар'єри, як-то планомірне підвищення, премії, переведення на керівні посади за умови успішної організації праці тощо, то в умовах сьогодення ситуація кардинально змінилася. Виходячи з того, що підприємства ринкової економіки мають постійно відповідати на запити глобального та локального ринку, бути конкурентоспроможними і, у свою чергу, гнучкими з огляду перманентних ринкових коливань, такої ж невизначеності у своєму пролонгованому значенні зазнають і вимоги, які ставляться перед працівниками. Довгострокове, планомірне навчання, яке вимагає значних особистісних зусиль та ресурсу часу, систематичні підвищення кваліфікації у конкретному сегменті професійної діяльності, засвоєння таких професійних навичок, які були б актуальними через десятиліття, - сьогодні всі ці практики більше не представляються актуальними. Навпаки, у постійній гонитві за викликами ринку працівники підприємства, кожен на своїй ланці,

мають бути підготовленими до варіантів кардинальної зміни своїх професійних обов'язків, засвоєних раніше практичних знань та вмінь «розглянуто у [1, с. 56]». Прихильники оптимістичної точки зору на питання особливостей прекарної праці називають таку швидкоплинність професійних компетенцій професійною мобільністю.

Звичайно, така глобальна тенденція знаходить своє вираження у соціально-освітніх практиках. Інститут вищої освіти на сьогоднішній день зазнає революційних змін, про що зазначають такі дослідники вищої школи, як В. Андрущенко, Р. Барнет, У. Бек, О. Бікбов, У. Боуен, С. Брінт. Дж. Вошберн, Т. Жижко, К. Калхун, О. Кивлюк, А. Конверський, П. Кук, М. Курцвайль, Б. Рідінгс, Е. Росс, Ш. Сульє, Е. Тобін, Р. Франк, Р. Чернорог, М. Шелер та ін. Переосмислюється доцільність отримання традиційної вищої освіти як такої, оскільки, на думку деяких вчених, вона більше не відповідає умовам, які ставлять перед нею сучасні соціальні реалії. Серед них можна виділити наступні:

1. Під час процесу здобуття традиційної вищої освіти неможливо охопити і обробити усю інформацію, яка у майбутньому знадобиться спеціалісту; знання постійно застарівають, і те, чого студент навчився сьогодні, завтра буде вже неактуальним;

2. Під час здобуття вищої освіти студент має вчити і дисципліни загальногуманітарного курсу, витратити на них свій час і зусилля, хоча ці знання не принесуть йому в майбутньому матеріального зиску;

3. Здобуття вищої освіти – довготривалий процес; ресурс часу економічно вигідніше застосувати для знаходження прибуткової роботи.

Це далеко не останні дискурсивні питання, які постають сьогодні перед інститутом вищої освіти і на які він має відповісти суспільству, щоб довести до широкого соціального загалу своє право на існування. На перший погляд, дійсно - здобуття традиційної вищої освіти є економічно не вигідним, якщо ми розглядаємо цей процес з точки зору короткострокових життєвих стратегій особистості «розглянуто у [5, с. 13]».

Короткострокові життєві стратегії стають ще однією важливою ознакою способу життя сучасних прекаріїв. У сьогоднішніх українських умовах ми стикаємося з усією тотальністю цього явища

вперше, у рамках життя покоління, яке народилося після розпаду СРСР і яке зараз змушене керуватися вже принципово іншими життєвими стратегіями, ніж покоління його батьків. Проте у країнах Заходу цей феномен вже був детально описаний у середині – кінці ХХ століття у таких творах, як «Плинна сучасність» З. Баумана, «Сила слабких зв'язків» М. Грановеттера, «Корозія характеру» Р. Сеннета, «Попереду змін» Дж. Коттера та ін.

Короткострокові життєві стратегії та стиль життя, який вони у своїй тотальності оформлюють, породжують такий соціальний феномен, як прекарність. Прекарність – це соціальна якість індивіда, яка включає його схильність до тимчасових соціальних дій та станів, превалювання останніх над довгостроковими планами та орієнтирами у різноманітних сферах його життєдіяльності. Тобто відчуття нестабільності, негарантованості, невпевненості, яке просякає трудові практики прекарія, поширюється і на інші сфери його життя – на особистісні стосунки, на формування власного оточення, на ставлення до релігійних норм, на формування політичних орієнтацій тощо. Отже, вищеописаний стиль трудових практик накладається на життєві установки та екзистенційні позиції індивіда, і він стає прекарієм не тільки за своїм соціально-трудовим статусом, але і за способом сприйняття оточуючої реальності, стрижневим компонентом якого стає відчуття перманентної невпевненості та онтологічної небезпеки «відомо з [3, с. 203]».

Поряд із цим відчуттям, яке несе цілковиту загрозу цілісній особистості, її психологічному благополуччю, постає і фактична проблема: при орієнтації на мінливість і короткостроковість у життєвих планах досить важко, а часто і просто неможливо реалізувати фундаментальні життєві проекти. При орієнтації на мінливий часовий момент особистість не зацікавлена у тому, щоб докладати значних зусиль, навіть інколи терпіти певні нестатки заради майбутнього. У такий спосіб це віддалене, але масштабне і успішне майбутнє ніколи не настає.

Незалежно від соціальних умов мінливої сучасності, яку сьогодні ми переживаємо, - кожен у свій спосіб - людська особистість зазнає об'єктивних психологічних закономірностей свого розвитку. Однією з таких закономірностей є проходження кризи середнього віку, яка настає приблизно у віці 35 – 45 років (залежно від індивідуальних особливостей розвитку). Одним із ключових елементів успішного

подолання цієї кризи особистістю є своєрідне підбиття життєвих підсумків, визначення значних життєвих досягнень, усвідомлення того, наскільки повно здійснилися її мрії та життєві плани. Прекарність же як життєва стратегія ставить під загрозу можливість досягнення значних життєвих результатів, а тим паче – результатів, перевірених часом. Ми не стверджуємо, що при прекарному способі життя у особистості не буде ніяких життєвих здобутків. Однак вони зазвичай характеризуються нетривалістю, вразливістю, здатністю зникнути чи зруйнуватися від життєвих випробувань. Покладена у їхній основі ситуативність так чи інакше проявиться під час втрати тих першочергових умов та збігу обставин, при яких вони виникли. Як правило, це зумовлюється першочерговою мотивацією індивіда: він не буде зацікавленим до останнього боротися за свої здобутки (особистісні, статусні, матеріальні тощо), якщо вони не стали для нього усвідомленою цінністю, а представляють лише одну із реалізованих можливостей у житті.

Усі вищезазначені характеристики прекарних життєвих здобутків характерні і для такої категорії, як освіта і знання. Сучасний молодий прекарій часто схильний скептично ставитися до здобуття фундаментальної вищої освіти чи навіть вищої професійної освіти, яку можна здобути у традиційних освітніх закладах. Натомість популярності для професійного та особистісного самовизначення здобувають різноманітні курси, тренінги, семінари особистісного та професійного росту «відомо з[4, с. 1368]». Для українських реалій слід зробити поправку: згідно даних останніх соціологічних досліджень, здобуття вищої освіти все ще залишається одним із пріоритетних життєвих орієнтирів молодих людей, проте невпинно зростає кількість тих, для кого здобутий диплом є лише «коринкою», а вища освіта постає у стереотипному мисленні студентів як певна повинність, яку треба «відбути» для того, щоб далі займатися своїми справами. Натомість широкий асортимент вищезгаданих курсів, тренінгів та семінарів пропонує молодим людям знання, які можна застосовувати за принципом «тут і зараз», отримуючи гарантований матеріальний зиск. Такі нетрадиційні форми навчання пропонують своїм прибічникам наступні переваги:

1. Можливість швидко отримати необхідні інструментарій для практичної діяльності;

2. Відносно швидка процедура проходження і отримання документу про завершення курсу;
3. Клієнтоорієнтований підхід;
4. Доступність викладення матеріалу;
5. Можливість швидко переорієнтуватися у напрямі своєї діяльності.

Усі ці переваги, на перший погляд, сприяють конкурентоздатності працівника, розширюють коло його компетенцій, роблять його дійсно гнучким і підлагодженим для умов сучасної неоліберальної економіки. Слід також особливо підкреслити, що життя прекарія – це життя, сповнене перманентного стресу і життєвих викликів, в яких він має бути ефективним. Для цього сучасний ринок найрізноманітніших освітніх послуг пропонує йому численні психотерапевтичні та корегуючі курси, семінари та тренінги, на яких він може за ситуацією підвищувати ті чи інші свої якості.

Однак чи лише біла сторона у цієї блискучої медалі? Чи дійсно ситуативні самостійні освітні практики впевнено витісняють традиційний інститут вищої освіти і у недалекому майбутньому можуть стати його альтернативою? Подивимось на цю проблему під іншим кутом зору.

Однією із фундаментальних змін сучасності є збільшення інтенсивності інформаційних потоків, внаслідок чого сучасне суспільство багато дослідників схильні називати інформаційним або smart-суспільством. Інформація в такому суспільстві набуває якості повноцінного засобу життєдіяльності та отримує чіткі риси провідного владного ресурсу «розглянуто у [6, с. 225]». Раніше говорили: «Хто володіє знанням – володіє світом». Сьогодні цей крилатий вислів з поправкою на актуальність звучить дещо інакше: «Хто володіє потоками інформації – володіє світом». І у цьому сенсі поняття «знання» та «інформація» не тотожні. Філософська категорія «знання» передбачає наявність критерію істинності – відповідності реальним умовам та закономірностям у світі явищ. Категорія ж «інформація» передбачає відображення цих явищ у символічних формах, проте це відображення не обов'язково має відповідати реальності. У таких умовах значно зростають прецеденти маніпулювання інформацією. Інформація більше не є нейтральною, подання її з різноманітними акцентами може послугувати корисливим цілям замовників маніпулювання, і у такий спосіб

індивід, що сприймає її, формує у своїй свідомості картину викривленої реальності, згідно якої починає жити і реалізовувати певні цінності. Масштаби маніпулювання зростають пропорційно потужностям інформаційних потоків, з якими особистість стикається щоденно. Таким чином, для сучасної людини особливо важливою є здатність вміння якісно сортувати інформацію, ставитися до неї усвідомлено та критично, аналізувати її на предмет співпадіння із об'єктивною реальністю.

Перед інститутом традиційної вищої освіти сьогодні ставлять на карб те, що він більше не забезпечує особистість усією необхідною інформацією для здобуття певного фаху «розглянуто у [5, с. 16]». Однак, якщо ми змінимо кут зору із функції механічного надання інформації на функцію вміння нею користуватися, оперувати, застосовувати та сортувати, ми побачимо, що саме інститут вищої освіти надає особистості таку можливість. Особливої ролі у цьому процесі набувають соціально-гуманітарні дисципліни, які не приносять студенту очевидного матеріального зиску «розглянуто у [4, с. 185]». Викладання таких дисциплін, як філософія, історія, соціологія, психологія на системному, ґрунтовному рівні має породити у студента живий інтерес до оточуючої соціальної реальності, проте інтерес не споживацький, а творчо спрямований. Оволодіваючи ґрунтовними суспільствознавчими знаннями, вмюючи відрізнити хибне від істинного, орієнтуватися у потоках найрізноманітнішої інформації, студент по виході зі свого вищого навчального закладу опиняється більш пристосованим до мінливої соціальної реальності, ніж ті його однолітки, які обрали шлях ситуативного самостійного навчання. У цьому сенсі, на наше щире переконання, має бути здійснений поворот до принципів класичної вищої освіти, яка мала на своїй меті не стільки забезпечити людину майбутнім фахом (що, проте, робилося автоматично), скільки оформити її світосприйняття, спрямувати її науковий та особистісний пошук. У цьому процесі ми вбачаємо втілення класичного закону діалектики Г. Гегеля – закон заперечення заперечення: вища освіта від своєї класичної форми (універсальна) переходить до форми забезпечення визначеної соціальної ніші (спеціальна, зорієнтована на здобуття визначеного фаху), а потім знову повертається до своїх класичних принципів. Іншими словами, в умовах сьогодення здобуття вищої освіти має бути не стільки поставлене на поталу мінливій сучасності, скільки слугувати

специфічним фреймом її сприйняття, будувати такий тип світогляду, який би слугував альтернативою вищеописаним короткочасним стратегіям.

Примітно те, що вивчення дисциплін загальногуманітарного спрямування, які, на перший погляд, не приносять студенту матеріального зиску, у подальшому, навпаки, може послугувати засобом економії значної кількості грошей та навіть засобом персональної оборони шкідливій інформації «відомо з [8, с. 87]». Мова йде про відвідування різноманітних тренінгів та семінарів, які проводять некваліфіковані особи або особи із нечистими намірами. Такі освітні практики є не лише дорогими, але інколи навіть небезпечними, оскільки не лише апелюють до відкрито шарлатанських ідей, але можуть стати травматичним фактором для людської психіки. Яскравими прикладами таких практик є залучення до різноманітних релігійних сект, до терористичних організацій типу ІДІЛ, заняття практиками самотійного виведення себе із невротичних станів, захоплення медитативними практиками, в ході яких людина переживає змінені стани свідомості, тощо. Одними із ризикогенних факторів потрапляння молоді людини до таких організацій та клубів є, по-перше, потрапляння до певної життєвої складної ситуації, яку людина не може вирішити самотійно, а, по-друге, брак знань із соціально-гуманітарних дисциплін. Людина ж, яка отримала елементарні знання із соціальної філософії, соціальної психології, релігієзнавства тощо, вже із більшою вірогідністю буде шукати виходу із своєї ситуації у принципово інших напрямках, чим збереже своє життя і здоров'я, а, можливо, і життя та здоров'я своїх близьких.

Популярною є і така точка зору, згідно якої вища освіта сьогодні має повністю відповідати на запити студентів, які її отримують і, таким чином, виступають клієнтами надання освітніх послуг. Проте варто пам'ятати, що замовники цих послуг – молоді люди, ще не обізнані із реаліями сучасного життя; часто внаслідок браку життєвого досвіду вони не ладні об'єктивно оцінити, які знання і з яких дисциплін у майбутньому їм знадобляться, а які – ні «розглянуто у [10, с. 105]». Тому, на нашу думку, держава як соціальний інститут, зацікавлений у своїй регенерації, має проявити піклування про своїх молодих членів. Необхідно встановити певні усталені стандарти навчальних планів, які мали б обов'язково включати встановлений

обсяг соціально-гуманітарних дисциплін, і цей обсяг не підлягав би змінам з позиції керівництва ВНЗ. Існує думка, що такі заходи можна було б назвати посяганнями на університетську автономію «відомо з [9, с. 78]». Однак поняття університетської автономії не повинно перетворювати університет на просту фірму із надання послуг, яка керується виключно меркантильними інтересами. У добу буремної, змінюваної сучасності в Україні напрочуд важливо зберегти університет як кузню свідомих громадян і свідомих патріотів, які ладні на полі власної свідомості захистити себе і вищі людські цінності.

Висновок: Сучасна епоха інформаційного суспільства представляє собою своєрідний парадокс. Поряд із величезною кількістю найрізноманітнішої інформації і доступних способів її отримання процвітає кричуще невігластво. Молоді люди, привчаючись сприймати знання як товар, як річ, яка не вимагає щоденної копіткої праці та самовдосконалення, самі себе прирікають на життя, збіднене високими сенсами, у якому бракує усвідомленості і живого, творчого інтересу. Тому перед традиційною вищою освітою сьогодні постає вже не стільки проблема професійного самовизначення студента (хоча це і досить важливо), скільки проблема більш масштабна – навчити молоду людину самостійно думати і сортувати ті інформаційні потоки, в яких вона знаходиться щоденно. Інколи цей навичок є досить болючим, іноді – неприємним, але тільки у такий спосіб можна вберегти свою цілісність у епоху, коли змінюється все.

Список використаних джерел

1. Арновитц, С., Дифазіо, У., 1994. 'Будущее без работы', *Изд-во Лернера, Миннеаполис*.
2. Вашкевич, ВМ., Кивлюк, ОП., 2009. 'Сприйняття історії молоддю за умов суспільних трансформацій', *Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : наук. вісник, Вип. 23*, с. 304-310.
3. Гончарова, ОО., 2017. 'Основні тенденції поширення прекарності у соціальних практиках української молоді', *Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : науковий вісник : збірник наукових праць, Вип. 118 (3)*, с. 199-204.
4. Грановеттер, М., 1973. 'Сила слабых уз', *Американский журнал социологии, Т. 78*, с. 1360-1380.
5. Жижко, ТА., 2013. 'Філософія академічної освіти : монографія', *Видавництво НПУ ім. М. П. Драгоманова, Київ*.
6. Калхун, К., 2011. 'Університет у кризі?', *Журнал соціальної критики «Спільне», № 3*, с. 8-17.

7. Кивлюк, ОП., 2016. 'Освітня культура інформаційного суспільства в контексті глобалізаційної реальності', *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : збірник наукових праць*, Вип. 67, с. 225-232.
8. Кивлюк, ОП., 2011. 'Розвиток освіти та виклики сучасної епохи', *Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : науковий вісник*, Вип. 52, с. 389-394.
9. Конверський, АЄ., Чернорог, РА., 2006. 'Філософська освіта як чинник становлення світоглядної культури', *Вісник Київського національного університету ім. Шевченка. Серія: Філософія. Політологія, № 81/83*, с. 86-88.
10. Readings, B., 1996. 'The University in Ruins', *Harvard University Press*, Cambridge.
11. Washburn, J., 2005. 'University, Inc.: The Corporate Corruption of Higher Education', *Basic Books*, New York.

References

1. Arnovitts, S., Difazio, U., 1994. 'Budushcheye bez raboty (The future without work)', *Izd-vo Lerner, Minneapolis*.
2. Vashkevych, VM., Kyvlyuk, OP., 2009. 'Spryynyattya istoriyi moloddyu za umov suspil'nykh transformatsiy (The perception of history by young people in the conditions of social transformations)', *Hileya. Istorychni nauky. Filosofs'ki nauky. Politychni nauky : nauk. visnyk, Vyp. 23*, с. 304-310.
3. Honcharova, OO., 2017. 'Osnovni tendentsiyi poshyrennya prekarnosti u sotsial'nykh praktykakh ukrayins'koyi molodi (The main tendencies of the spread of excellence in the social practices of Ukrainian youth)', *Hileya. Istorychni nauky. Filosofs'ki nauky. Politychni nauky : naukovyy visnyk : zbirnyk naukovykh prats'*, Vyp. 118 (3), s. 199-204.
4. Granovetter, M., 1973. 'Sila slabykh uz (The Strength of Weak Ties)', *Amerikanskiy zhurnal sotsiologii, T. 78*, с. 1360-1380.
5. Zhyzhko, TA., 2013. 'Filosofiya akademichnoyi osvity : monohrafiya (Philosophy of Academic Education: Monograph)', *Vydavnytstvo NPU im. M. P. Drahomanova*, Kyiv.
6. Kalkhun, K., 2011. 'Universytet u kryzi? (Does University in crisis?)', *Zhurnal sotsial'noyi krytyky «Spil'ne»*, № 3, s. 8-17.
7. Kyvliuk, OP., 2016. 'Osvitnya kul'tura informatsiynoho suspil'stva v konteksti hlobalizatsiynoyi real'nosti (Educational Culture of the Information Society in the Context of Globalization Reality)', *Humanitarnyy visnyk Zaporiz'koyi derzhavnoyi inzhenernoyi akademiyi : zbirnyk naukovykh prats'*, Vyp. 67, s. 225-232.
8. Kyvliuk, OP., 2011. 'Rozvytok osvity ta vyklyky suchasnoyi epokhy (Development of Education and Challenges of the Modern Era)', *Hileya. Istorychni nauky. Filosofs'ki nauky. Politychni nauky : naukovyy visnyk, Vyp. 52*, s. 389-394.
9. Konvers'kyu, AYE., Chernoroh, RA., 2006. 'Filosofs'ka osvita yak chynnyk stanovlennya svitohlyadnoyi kul'tury (Philosophical Education as a Factor for the Formation of World-Cultural Culture)', *Visnyk Kyyiv's'koho natsional'noho universytetu im. Shevchenka. Seriya: Filosofiya. Politolohiya, № 81/83*, s. 86-88.
10. Readings, B., 1996. 'The University in Ruins', *Harvard University Press*, Cambridge.
11. Washburn, J., 2005. 'University, Inc.: The Corporate Corruption of Higher Education', *Basic Books*, New York.

УДК 37.018.4:331.361.3-027.542

МІЖНАРОДНЕ СТАЖУВАННЯ В КОНТЕКСТІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

INTERNATIONAL INTERNSHIP IN THE CONEXT OF LIFELONG LEARNING

А. С. Волос

Актуальність теми дослідження. На даному етапі життя кожна людина замислюється про те, що освіта розвивається набагато швидше під час підготовки в університетах різних рівнів акредитації, ніж самоосвіта. Дана тематика є досить популярною та новітньою. Більшість науковців з різноманітних галузей займаються даним питанням та все частіше звертають увагу на «навчання протягом життя».

Постановка завдання. У зв'язку зі стрімким розвитком та поширенням неперервної освіти на усьому освітньому просторі постають наступні завдання. Необхідно дослідити, які країни мають найбільший розвиток даної сфери навчання в контексті освітньої дипломатії з університетами України. Налагодити зв'язок у співпраці зі закордонними науковцями, які працюють на благо розвитку освітньої дипломатії та філософії освіти, мають перспективні ідеї в даному руслі та забезпечують злагоджену роботу не лише в себе в країні, а й у міжнародному обміні та стажуванні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Даною тематикою займаються такі сучасні філософи та педагоги як В. Андрущенко, О. Базалук, В. Воронкова, В. Гальперіна, О. Кивлюк, О. Москаєва, Р. Олексенко, Д. Свириденко, М. Степко, О. Яценко та інші.

Виклад основного матеріалу.

Urgency of the research. At this stage of life, every person thinks that education is developing much faster when preparing universities at different levels of accreditation than self-education. This topic is quite popular and new. Most scholars from various fields deal with this issue and are increasingly focusing on "lifelong learning."

Target setting. In connection with the rapid development and spread of continuing education in the whole educational space, the following tasks are facing. It is necessary to investigate which countries have the greatest development of this field of study in the context of educational diplomacy with the universities of Ukraine. Establishing a connection in cooperation with foreign scientists working for the development of educational diplomacy and the philosophy of education have promising ideas in this direction and ensure coherent work not only in our country, but also in international exchange and internship.

Actual scientific researches and issues analysis. The subject deals with such contemporary philosophers and teachers as: V. Andrushchenko, O. Bazaluk, V. Voronkova, V. Galperin, O. Kyvlyuk, A. Moskaeva, R. Olexenko, D. Svyrydenko, M. Stepko, O. Yatsenko and others.

The statement of basic material.

Зараз не існує конкретного визначення поняття «міжнародна освіта», тому будемо вважати це як процес підвищення власного рівня знань в тій чи іншій галузі засобами масової інформації, навиками й знаннями у певних сферах завдяки прогресивності сучасного світу, а саме: академічній мобільності, старт-освіті, м'якому менеджменту, неперервній освіті та т. д.

Розгляд міжнародних стажувань в контексті неперервної освіти розпочинаємо з розуміння самого поняття «неперервна освіта (lifelong learning)».

Висновок. Досліджено, які країни мають найбільший розвиток даної сфери навчання в контексті освітньої дипломатії з університетами України. З'ясовано, як саме налагодити зв'язок у співпраці зі закордонними науковцями, які працюють на благо розвитку освітньої дипломатії та філософії освіти, мають перспективні ідеї в даному руслі та забезпечують злагоджену роботу не лише в себе в країні, а й у міжнародному обміні та стажуванні. Також проаналізовано вплив економічного та наукового розвитку всього простору країни в загальному масштабі.

Ключові слова: неперервна освіта, міжнародне стажування, смарт суспільство, освітня дипломатія, міжнародна освіта.

Now there is no specific definition of "international education", so we will consider it as a process of raising the level of knowledge in one or another field of the media, skills and knowledge in certain spheres due to the progressiveness of the modern world, namely: academic mobility, start-up education, soft management, continuing education, etc.

Consideration of international internships in the context of continuing education begins with the understanding of the concept of "lifelong learning".

Conclusions. It was investigated which countries have the greatest development of this sphere of study in the context of educational diplomacy with the universities of Ukraine. It is found out how to establish a connection in cooperation with foreign scientists working for the development of educational diplomacy and the philosophy of education, have promising ideas in this direction and ensure consistent work not only in our country, but also in international exchange and internship. The influence of economic and scientific development of the entire country's space on a general scale is also analyzed.

Key words: lifelong learning, international internship, smart society, educational diplomacy, international education.

Актуальність теми дослідження. На даному етапі життя кожна людина замислюється про те, що освіта розвивається набагато швидше під час підготовки в університетах різних рівнів акредитації, ніж самоосвіта. Дана тематика є досить популярною та новітньою. Більшість науковців з різноманітних галузей займаються даним питанням та все частіше звертають увагу на «навчання протягом життя».

Зараз розкривають все нові сторони та перспективи такого типу

навчання. На сьогоднішній день є популярним стажування не лише в середині певної країни, а й далеко за її межами. Тому перевага надається такому типу неперервної освіти, як міжнародне стажування, що надає змогу для розширення кругозору не лише за своєю спеціальністю в межах даного регіону та її проблематики, а й дослідження відкритих питань щодо певного околу проблем за кордоном.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Даною тематикою займаються такі сучасні філософи та педагоги як В. Андрущенко, О. Базалук, В. Воронкова, В. Гальперіна, О. Кивлюк, О. Москаєва, Р. Олексенко, Д. Свириденко, М. Степко, О. Яценко та інші.

Постановка завдання. У зв'язку зі стрімким розвитком та поширенням неперервної освіти на усьому освітньому просторі постають наступні завдання. Необхідно дослідити, які країни мають найбільший розвиток даної сфери навчання в контексті освітньої дипломатії з університетами України. Налагодити зв'язок у співпраці зі закордонними науковцями, які працюють на благо розвитку освітньої дипломатії та філософії освіти, мають перспективні ідеї в даному руслі та забезпечують злагоджену роботу не лише в себе в країні, а й у міжнародному обміні та стажуванні.

Виклад основного матеріалу. Зараз не існує конкретного визначення поняття «міжнародна освіта», тому будемо вважати це як процес підвищення власного рівня знань в тій чи іншій галузі засобами масової інформації, навиками й знаннями у певних сферах завдяки прогресивності сучасного світу, а саме: академічній мобільності, старт-освіті, м'якому менеджменту, неперервній освіті та т. д.

Розгляд міжнародних стажувань в контексті неперервної освіти розпочинаємо з розуміння самого поняття «неперервна освіта (lifelong learning)».

На думку Кивлюк О. сучасне філософсько-педагогічне осмислення концепту безперервної освіти обумовлено перш за все новими «викликами» для системи освіти в умовах глобалізаційних змін. Lifelong learning – це насамперед соціальне явище, представлене у вигляді освітньої діяльності протягом усього життя, яка є необхідною умовою динамічного та ефективного розвитку суспільства. Отже, неперервна освіта орієнтується на постійне, систематичне, послідовне вдосконалення і багатогранний, цілісний, повноцінний

розвиток людини як особистості протягом усього життя [2].

Таким чином багатогранність кожної освіченої людини впливає на адаптацію її до навколишнього середовища та соціалізації у певному просторі безпосередності індивідів для сприйняття нових принципів та ключових норм і положень.

У структурі безперервної освіти можна виділити декілька підсистем, а саме: формальна, неформальна, інформальна та самоосвіта. Кожна з яких, у свою чергу, може набувати статусу загальної і професійної [2].

Інформатизація суспільства приводить до того, що все частіше сучасним суспільством сприймається веб-технології. Це все викликає реалізацію «smart» основи, які охоплюють все суспільство. І кожна особа може змінити своє внутрішнє «я» задля реалізації власних амбіцій та досягнення певної мети. Тому важливим є питання «smart суспільства».

Базалук О. вважає, що суспільна інформація характеризується такими індикаторами як знання та ресурси; «важка» робота, яка базується на знаннях; володіння компетенціями надається навчанням; компетентні знання; відкрите володіння програмним та апаратним забезпеченням, нова роль інформаційних технологій, які є актуальними в простих публічних інфраструктурах, що поєднує соціальні мережі у простих інформаційних сферах життя людини [9].

Чим більше онлайн-ресурсів є відкритим, тобто вседоступними тим частіше кожен член суспільства стає залежним від Інтернет інформації, хоча при цьому інформація відіграє значну роль у пізнанні світу. Але у багатьох читачів виникає залежність і без отримання нової інформації воно внутрішньо гинуть.

Олексенко Р. вводить такі поняття як: «інформоманія» є побічним продуктом розвитку інформаційних систем і розширення інформаційного простору. «Інформоман» – людина, для якої інформація вийшла з берегів своїх природних функцій – знань і орієнтацій, ставши самоціллю. Надмірне споживання інформації характеризується як великими її обсягами, так і значною динамікою, швидкістю надходження. Звідси випливає й неможливість засвоєння та переробки отриманої інформації [3].

Освітній простір є відкритим для будь-якої особи, що може знаходитись у різних соціальних прошарках, адже кожен з нас має право бути обізнаним у всьому, що відбувається навіть не лише в

освіті, а й у світі.

В контексті сучасних соціокультурних і глобалізаційних змін, в період зростаючої складності світу, невизначеності конструкцій буття багато в чому втрачають свою актуальність та адекватність, поступово виникає нова особистість – існуюча у параметрах віртуалізації, інформатизації, креативності, гнучкості, яка задля власного розвитку потребує використання прийомів та методів, інноваційних форм організації тощо [1].

Людина намагається здобувати все нові знання та навички в залежності від оточуючого світу, стану економіки, освіти, науки та інформатизації. Для чого сприймає навколишні поклики, як спонування до дії змінити себе та свої думки щодо реалізації власних можливостей. Саме тут потрібно згадати про таке поняття як пайдейя.

Пайдейя – це процес соціалізації, адаптації індивіда до умов соціального середовища, що функціонує за певними принципами. Цілком органічна процедура пристосування до умов навколишньої дійсності [8].

Процес соціалізації та адаптації залежить не лише від умов, які нам диктує світ, а й від самоконтролю та самореалізації.

Самоконтроль – це навички особистісного становлення. Він є внутрішньо особистісною майстерністю, основоположною для багатьох інших навичок: успішне прийняття рішень, вирішення конфліктів і послідовна взаємодія [1].

Оскільки ми потребуємо все більше засобів вирішення конкретно поставлених завдань та проблем, то стажування, яке для більшості науковців є підвищенням кваліфікації, може мати за мету здобуття освіти менеджера, який розглядає методи вирішення конфліктів та вивчає теорії щодо прийняття рішень, які допомагають навіть у повсякденному житті.

Мобільність не є популярним ключем в глобалізаційному світі, але це також розвиток ресурсів як для індивідів, так само і для суспільства. Факт специфіки досліджень, що вимірюється мобільністю для осіб має нові значення: розмиття відмінностей між країнами, масовою міграційною течією, підтримкою в багатьох сферах публічного життя керуючись мультикультурністю змін для сучасного суспільства [10].

Встановлюючи часові рамки обробки даних ми можемо розуміти стан розуміння тих чи інших науковців. Більшість українських

науковців виїжджають за межі України у зв'язку з тим, що якість освіти нашої країни не відповідає рівню пропозицій та можливостей закордонних партнерів.

Кількість українців, які навчаються в закордонних університетах станом на 2014-2015 роки це 59 тисяч. Найпопулярніші країни для навчання студентів нашої країни є Польща, Німеччина, Росія, Канада, Італія, Чехія, США, Іспанія, Австрія, Франція та Угорщина. Відсоток мігрантів-науковців зріс з 2009 до 2015 років на 29 відсотків. Тобто більшість науковців вважають за необхідне змінити особисте місце розташування задля більшої ефективності впливу на інших науковців.

Тим паче усе більше університетів нашої країни стараються заключити договори про співпрацю, обмін та стажування студентів, аспірантів та викладачів задля ефективного розподілу наукових ресурсів та аналізу відношення до неперервної освіти за межами країни.

Стажування студентів та викладачів має керуватись положеннями, які були затвердженні на засіданні МОН України, узгодженні з Міністерством юстиції України та оприлюдненні на сайті обох міністерств.

З тексту положення зрозуміло, що основною метою є:

- вивчення викладачами педагогічного досвіду, сучасного виробництва, ознайомлення з найновішими досягненнями науки і техніки, технології і перспектив їх розвитку;
- розробка навчально-методичних матеріалів, призначених для використання при підготовці спеціалістів;
- надання науково-технічної допомоги підприємствам, організаціям, науковим установам [6].

Відповідно до положення про стажування аспірантів, докторантів, наукових і науково-педагогічних працівників віком до 35 років у провідних вищих навчальних закладах та наукових установах в Україні та за кордоном: метою стажування є підвищення рівня теоретичної та практичної підготовки молодих учених шляхом проведення оригінальних авторських досліджень з використанням сучасного обладнання і технологій, опанування новітніми унікальними методами, набуття досвіду впровадження науково-дослідницької і викладацької діяльності, забезпечення інформаційного обміну та розширення наукових контактів.

Основними завданнями стажування є:

- проведення фундаментальних та/або прикладних наукових досліджень;

- набуття навичок з трансферу технологій та управління інноваційною діяльністю;

- вивчення досвіду впровадження у практику передових технологій викладання та ознайомлення із сучасними засобами навчання [5].

- У разі відсутності в Україні умов для проведення на належному рівні фундаментальних та/або прикладних наукових досліджень з пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності національної економіки та необхідності підготовки відповідних категорій висококваліфікованих фахівців молоді учені можуть направлятися на стажування до провідних вищих навчальних закладів та наукових установ за кордоном відповідно до міжнародних договорів України, а також у рамках міжнародних програм і проектів, учасником яких є Україна [5].

Відбір молодих учених для стажування у провідних вищих навчальних закладах та наукових установах в Україні та за кордоном здійснюється відповідно до порядку та критеріїв установлених МОН. Обов'язковою умовою під час відбору молодих учених є наявність у них вагомих наукових здобутків, результати яких опубліковані у вітчизняних та іноземних наукових виданнях, або виступів на міжнародних конференціях, а також зараховується рівень актуальності для України проблеми, що передбачена тематикою стажування [5].

При перезатвердженні положення про стажування було узгоджено декілька питань, які є надто вагомими для нашого дослідження. Багато нюансів було узгоджено під час прийняття нового положення про стажування у 2013 році, саме тому наші дії координуються ним.

Положення розроблено відповідно до Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність» і визначає порядок підвищення кваліфікації та стажування педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації незалежно від форм

власності та підпорядкування. Метою навчання працівників є вдосконалення професійної підготовки особи шляхом поглиблення і розширення її професійних знань, умінь і навичок, набуття особою досвіду виконання додаткових завдань та обов'язків у межах спеціальності [7].

Враховуючи факт, що університети зараз впроваджують «ідеї університетів», ми аналізуємо фундаментальні принципи залежні від правління університетом, які декларуються «Великою хартією університетів». Цей документ поєднує фундаментальні принципи такі, як: «Університет – автономна інституція, що організовує асоційовані різниці через географічні та історичні орієнтації, що аналізує, репродукує та підносить іноземні культури, які мають реалізацію у пошуках наукових та навчальних результатів [11].

Політичне русло даної проблеми вважається відкритим, оскільки країни знаходяться на різних рівнях економічного, освітнього та наукового розвитку. Кожен із цих критеріїв має характерний вплив на вибір опонента для конкретної країни, з яким було б вигідним та найбільш вдалим союз співпраці. Чим більший вибір представлено, тим частіше виникають різноманітні «уявні» рейтинги конкретних закладів освіти та науки. Головною складовою цього рейтингу, як на мене, вважається рівень наукового розвитку та потенціалу. Залежність рівнів науки та економіки можна побудувати у вигляді кривої потенціалів дії успішності вибору найбільш вірогідних партнерів. На даному графіку видно точку перетину двох кривих, що є орієнтиром для кожного науковця та має реальний зміст задля забезпечення економічної стабільності країни, яка впроваджує аналітичні та категоричні специфіки наукової роботи викладачів чи студентів, які мають бажання стажуватись за кордоном та отримати новий досвід, ще одним критерієм є спроможність країни, яка приймає на стажування забезпечити належними умовами. Тобто, економічна стабільність чи економічне зростання країни має прогресивний вплив на результати проходження стажування чи то на узгодження планів роботи. Отже, з рисунку видно, що описуючи всі можливі варіанти співпраці, ми бачимо єдиний варіант вирішення проблеми (Рис. 1).

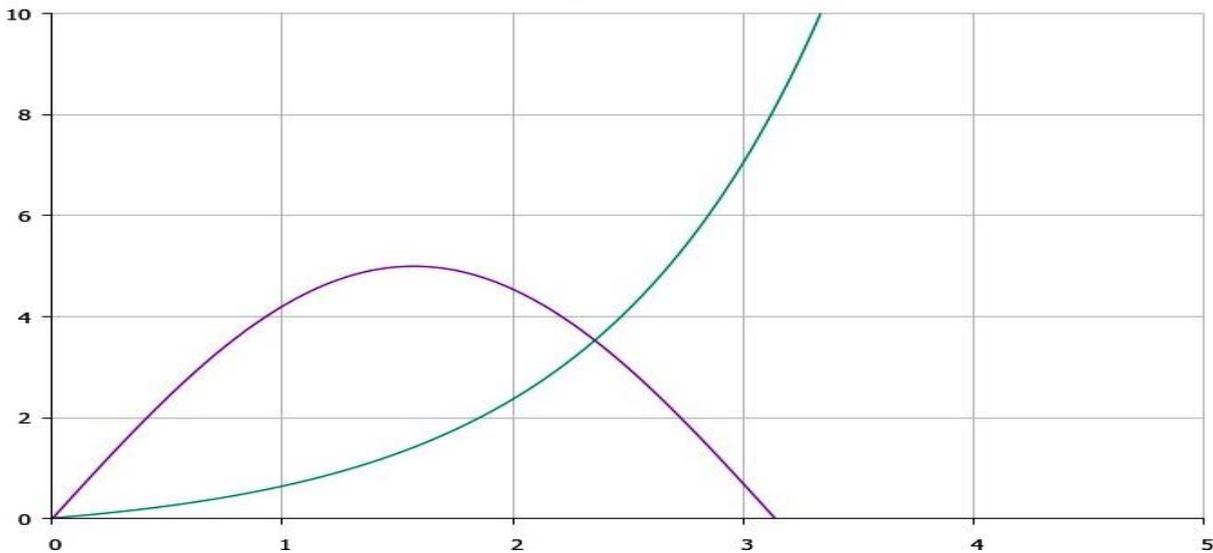

Рис. 1

В Україні, як країні перехідного, трансформаційного типу, поки що відбувається лише процес становлення економічної освіти і виховання, необхідних для повноцінного розвитку в масовій та професійній свідомості елементів економічно-підприємницької культури сучасного характеру [4].

Висновок. Досліджено, які країни мають найбільший розвиток даної сфери навчання в контексті освітньої дипломатії з університетами України. З'ясовано, як саме налагодити зв'язок у співпраці зі закордонними науковцями, які працюють на благо розвитку освітньої дипломатії та філософії освіти, мають перспективні ідеї в даному руслі та забезпечують злагоджену роботу не лише в себе в країні, а й у міжнародному обміні та стажуванні. Також проаналізовано вплив економічного та наукового розвитку всього простору країни в загальному масштабі.

Список використаних джерел

1. Гордієнко, О., 2017. 'М'які навички сучасного освітянина як елемент професійного самовизначення', Міжнародна науково-практична конференція «Філософія формування цілісного світогляду в сучасній освіті», С. 112-118.
2. Кивлюк, О., 2018. 'Неформальна освіта в концепції lifelong learning', Освітній дискурс : збірник наукових праць, К.: «Видавництво «Гілея», Випуск 1, Гуманітарні науки, С. 22-34.
3. Олексенко, Р., 2015. 'Вплив комунікацій на ціннісні орієнтири особистості', Гуманітарний вісник ЗДІА, Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, С. 65-73.
4. Олексенко, Р., 2007. 'Економічна освіта в системі підготовки особистості до самостійного життя та творчості', Вісник Інституту розвитку дитини,

- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ird.npu.edu.ua/files/oleksenko.pdf>.
5. Положення про стажування аспірантів, докторантів, наукових та науково-педагогічних працівників віком до 35 років у провідних вищих навчальних закладах та наукових установах в Україні та закордоном, 2009. Постанова Кабінету міністрів України, [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/243088749>.
 6. Положення про стажування викладачів вищих навчальних закладів на підприємствах, в організаціях, наукових установах та навчальних закладах, 1993. Постанова Кабінету міністрів України, [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0087-93>.
 7. Положення про укладення договору про стажування студентів вищих та учнів професійно-технічних закладів, 2013. Постанова Кабінету міністрів України, [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/20-2013-%D0%BF>.
 8. Яценко, О., 2018. 'Античний принцип пайдеї перед викликами сучасної соціокультури', Освітній дискурс : збірник наукових праць, К.: «Видавництво «Гілея», Випуск 2, частина II : філософські науки, С. 79-97.
 9. Bazaluk, O., 2017. 'The strategies of systematization of the theories of education. The main meaning and features of the theories of education of plato's and Isocrates' lines', *Future Human Image*, Vol. 7, P. 11-27.
 10. Kyvliuk O., Svyrydenko D., 2017. 'Academic mobility as «Brain Drain» phenomenon of modern higher education', *Studia Warمیnskie*, vol. 54, P. 361-371.
 11. Svyrydenko, D., 2017. 'Divided universities: The Postcolonial Experience of Contemporary Ukrainian Higher Education', *Future Human Image*, Vol. 7, P. 128-135.
 12. Voronkova, V., Kyvliuk O., 2017. 'Philosophical reflection smart-society as a new model of the information society and its impact on the education of the 21-st century', *Future Human Image*, Vol. 7, P. 154-162.

References

1. Hordiyenko, O., 2017. 'M'yaki navychky suchasnoho osvityanyna yak element profesiynoho samovyznachennya (Soft Skills of a Modern Educator as an Element of Professional Self-Determination)', *Mizhnarodna nauково-praktychna konferentsiya «Filosofiya formuvannya tsilisnoho svitohlyadu v suchasniy osviti»*, S. 112-118.
2. Kyvlyuk, O., 2018. 'Neformal'na osvita v kontseptsiyi lifelong learning (Non-formal education in the concept of lifelong learning)', *Osvitniy dyskurs : zbirnyk naukovykh prats'*, К.: «Vydavnytstvo «Hileya», *Vypusk 1, Humanitarni nauky*, S. 22-34.
3. Oleksenko, R., 2015. 'Vplyv komunikatsiy na tsinnisni oriyentyry osobystosti (The Influence of Communications on Personality Value Values)', *Humanitarnyy visnyk ZDIA, Zaporizhzhya: Vyd-vo ZDIA*, S. 65-73.
4. Oleksenko, R., 2007. 'Ekonomichna osvita v systemi pidhotovky osobystosti do samostiynoho zhyttya ta tvorchosti (Economic education in the system of personality training for independent living and creativity)', *Visnyk Instytutu rozvytku dytyny*, [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.ird.npu.edu.ua/files/oleksenko.pdf>.

5. Polozhennya pro stazhuvannya aspirantiv, doktorantiv, naukovykh ta naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv vikom do 35 rokiv u providnykh vyshchykh navchal'nykh zakladakh ta naukovykh ustanovakh v Ukraini ta zakordonom, 2009. *Postanova Kabinetu ministriv Ukrainy*, [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/243088749>.
6. Polozhennya pro stazhuvannya vykladachiv vyshchykh navchal'nykh zakladiv na pidpryyemstvakh, v orhanizatsiyakh, naukovykh ustanovakh ta navchal'nykh zakladakh, 1993. *Postanova Kabinetu ministriv Ukrainy*, [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0087-93>.
7. Polozhennya pro ukladennya dohovoru pro stazhuvannya studentiv vyshchykh ta uchniv profesiyno-tekhnichnykh zakladiv, 2013. *Postanova Kabinetu ministriv Ukrainy*, [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/20-2013-%D0%BF>.
8. Yatsenko, O., 2018. 'Antychnyy pryntsyp paydeyi pered vyklykamy suchasnoyi sotsiokul'tury (The Antique Paide Principle to the Challenges of Modern Socioculture)', *Osvitniy dyskurs : zbirnyk naukovykh prats'*, K.: «Vydavnytstvo «Hileya», *Vypusk 2, chastyna II : filosofs'ki nauky*, S. 79-97.
9. Bazaluk, O., 2017. 'The strategies of systematization of the theories of education. The main meaning and features of the theories of education of plato's and Isocrates' lines', *Future Human Image, Vol. 7*, P. 11-27.
10. Kyvliuk O., Svyrydenko D., 2017. 'Academic mobility as «Brain Drain» phenomenon of modern higher education', *Studia Warmińskie, vol. 54*, P. 361-371.
11. Svyrydenko, D., 2017. 'Divided universities: The Postcolonial Experience of Contemporary Ukrainian Higher Education', *Future Human Image, Vol. 7*, P. 128-135.
12. Voronkova, V., Kyvliuk O., 2017. 'Philosophical reflection smart-society as a new model of the information society and its impact on the education of the 21-st century', *Future Human Image, Vol. 7*, P. 154-162.

ОСВІТНІЙ МЕНЕДЖМЕНТ

УДК 130.123.4:008

ГАБИТУС В СТРАТЕГІЯХ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ GABITUS IN STRATEGIES OF EDUCATIONAL MANAGMENT

О. Д. Яценко

Актуальність теми дослідження. Актуальність дослідження. Габітус як методологічна концепція дозволяє поєднувати різні рівні аналітики формування людини: індивідуальний, соціальний, екзистенціальний та символічний. Зміна гуманітарних знань від стабільності та суб'єктивності до пластичності та процедурності показує значний логіко-гносеологічний потенціал концепції габітусів. Тому аналіз та реалізація цієї концепції є надзвичайно ефективним для вирішення нагальних проблем навчального процесу, принципів його управління, а також для герменевтики сучасної соціально-культурної ситуації в цілому.

Постановка проблеми. Габітус як найбільш правильна та значуща семантична одиниця може бути продуктивно використана при побудові теоретичних конструкцій для широкої галузі досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вперше в соціологічну практику поняття габітусу ввів П. Бурд'є, визначивши це поняття як "принцип дії агентів". В більш широкому культурологічному контексті концепт габітусу вживає П. Слотердаjk, ототожнюючи зміст концепту з поняттям звички. Грунтовну аналітику як філософської антропології П. Слотердайка, так і

Urgency of the research. *Gabitus as a methodological concept allows combine different levels of analytics of formation of a person: individual, social, existential and symbolic. The shift in humanitarian knowledge from stability and substantiality to plasticity and procedurality reveals significant logic-epistemological potential of the concept of habitus. Therefore, the analysis and implementation of this concept is extremely effective for solving the urgent problems of the educational process, the principles of its management, and for hermeneutics of the modern socio-cultural situation in general.*

Target setting. *Gabitus as the most correct and meaningful semantic unit can be productively used in building theoretical constructs for a wide field of research.*

Actual scientific researches and issues analysis. *The concept of habitus was introduced by P. Bourdieu. He defined this notion as "the principle of agents' action". The concept of habitus is used by P. Sooterdijk in the broader culturological context by identifying the meaning of the concept with the notion of habit. The thorough analysis of the philosophical anthropology of P. Sooterdijk and the content intentions*

змістовних інтенцій габітусу знаходимо в роботах М. Култаєвої, яка впроваджує розуміння габітусу як інструментарію виховання і самовиховання, пошуку ідентичності та виконання вправ. Аналітику габітусу як техніки проведення змін опрацьовує М. Нестерова. Філософсько-методологічну інтерпретацію габітусу як переживання певних подій пропонує Г. Гутнер. Цю лінію підтримує Л. Бевзенко, визначаючи атрибутивною рисою габітусу аномію, відхилення від звичайного та сталого, або деформація норми. Розуміння габітусу як етносоціального коду комунікації наведено в працях О. Бойко. Проте методологічний потенціал концепту габітусу не вичерпується в зазначених доробках, його застосування буде корисним в широкому спектрі проблем сучасної соціокультури.

Постановка завдання. Поняття габітусу вимагає філософського аналізу та обґрунтування. Виходячи з перевірки концепції, стає можливим досліджувати зміст і значення габітуса в системі управління освітою.

Виклад основного матеріалу. Поняття "габітус" виявляється на чотирьох рівнях: індивідуальному, соціальному, екзистенціальному та символічному. Ця диференціація обґрунтована не онтологічно, а діалектично-методологічно. Тобто, «габітус» в якості автономного і унітарного явища екстраполюються в різні координати гносеологічних процедур, в якому детально і формалізує зміст поняття, і, найголовніше, дозволяє відтворити єдність повсякденної практики сучасної людини. Габітус - це семантична структура експлікації соціокультурної сутності людини.

of habitus are found in the works of M. Kul'taeva, who introduces the understanding of habitus as a tool for education and self-education, for finding identity and for performing exercises. Gabitus's analysis as a technique for making changes is worked out by M. Nesterov. G. Gutner offers the philosophical and methodological interpretation of habitus as the experience of certain events. This line is supported by L. Bevzenko, defining the attributive feature of habitus of anorma, deviation from ordinary and stable, or deformation of the norm. An understanding of habitus as an ethnosocial code of communication is given in the works of O. Boyko. However, the methodological potential of gabitus is not exhausted in the mentioned edits. Its application will be useful in a wide range of problems of modern socioculture.

The research objective. The concept of habitus requires philosophical analysis and justification. Based on the verification of the concept, it becomes possible to investigate the content and significance of habitus in the system of education management.

The statement of basic materials. The concept of "habitus" is revealed on four levels: individual, social, existential and symbolic. This differentiation is grounded not ontologically, but dialectically-methodologically. That is, the "habitus" as an autonomous and unitary phenomenon is extrapolated into different coordinates of epistemological procedures, which details and formalizes the content of the concept, and most importantly, allows us to recreate the unity of everyday practices of the modern person. Gabitus is a semantic construction of the explication of the socio-cultural essence of human. The technique of habitus is expressed in the

Техніка габітуса виражена в схемі "ідентичність - структура - конкуренція". І поняття габітуса є найбільш продуктивним при аналізі логіки людської діяльності. Тому поняття габітуса має значний освітній потенціал. Класичні педагогічні теорії діють з поняттями "світогляд", "особистість", "предмет", "знання" та "навички". Враховуючи сучасні детермінанти гуманітарних наук та проблеми соціального формування, термінологія класичної педагогіки не може витримати фальсифікацію. Вищезазначена термінологія заснована на класичній метафізиці, в якій діалектика сутності і формування демонструють переважно випадковий характер. Пост-класична парадигма мислення походить від іншого розуміння процедурності і, відповідно, іншого розуміння цілісності. Таким чином, обґрунтовані концепції світогляду, суб'єкта, знання тощо набувають ознак декларації, а не аналітики дійсності. Тому логічно, що в сучасній концепції освіти поняття "всебічно та гармонійно розвинена особистість" та "знання/навички" замінюються "спеціалістом" та "компетенцією". У цій термінологічній зміні відбувається світоглядна зміна, яка базується на ідеї пластичності та відкритості діалектичної єдності структури та процесу.

Висновки. Поняття габітуса є важливим у вирішенні проблем управління освітньою діяльністю. Було виявлено, що певний тип культури управління виробляє відповідний габітус ставлення до світу у залучених осіб. Відповідно, покращення культури управління освітою та виховання сприяє формуванню габітуса успішної та обізнаної людини.

scheme of "identity - structure - competition". And the concept of habitus is the most productive in the analysis of the logic of human activity. Therefore, the concept of habitus has a significant educational potential. Classical pedagogical theories operate with the concepts of "world outlook", "personality", "subject", "knowledge" and "skills". Given the modern determinants of humanities and the challenges of social formation, the terminology of classical pedagogy can not withstand falsification. The aforementioned terminology series is based on the classical metaphysics, in which the dialectics of essence and formation demonstrate predominantly incidental character. Post-classical paradigm of thinking proceeds from another understanding of procedurality, and, accordingly, another understanding of integrity. Thus, the substantiated concepts of world outlook, subject, knowledge, etc. acquire the characteristics of the declaration, and not the analytics of reality. Therefore, it is logical that in the modern concept of education the concept of "comprehensively and harmoniously developed personality" and "knowledge / skills" are replaced by "specialist" and "competence". In this terminological change there is a worldview shift, which is based on the idea of the plasticity and openness of the dialectical unity of structure and process.

Conclusions. The concept of habitus is importance in solving the problems of management of educational activities. It has been found that a certain type of management culture produces an appropriate habitus of world attitudes in the involved individuals. Accordingly, the improvement of the culture of management education and education contributes to the formation of a habitus of a successful and knowledgeable person.

Ключові слова: *габітус, менеджмент, суб'єктивність, структура, конкуренція, екзистенція, ідентичність.*

Key words: *habitus, management, existence, subjectivity, identity, structure, competition..*

Актуальність теми дослідження. Концепт габітусу хоч і має довгу історію свого вжитку, проте впровадження його до сучасного науково-методологічного дискурсу вирізняється інноваційним змістом. Саме габітус як методологічна концепція дозволяє поєднати різні рівні аналітики становлення і формування особи: індивідуальний, соціальний, екзистенціальний та символічний. Зрушення в гуманітарному знанні від стабільності та субстанціальності до пластичності та процесуальності розкриває значний логіко-епістемологічний потенціал концепту габітусу. Тому аналітика та імплементація цього поняття є вкрай ефективною для вирішення нагальних проблем як освітнього процесу, та принципів його менеджменту, так і для герменевтики сучасної соціокультурної ситуації в цілому.

Постановка проблеми. Основоположні концепти класичної культури та традиційної педагогіки, такі як особистість, знання та навички, ідеал та взірець, в сучасному інформаційному та постмодерновому суспільстві значною мірою втратили легітимацію. Проте така світоглядна революція не спроможна нівелювати процеси наслідування та творчості, становлення суб'єктивності та соціалізації особи. Тому проблеми філософії освіти та принципів менеджменту освіти в добу тотальної дезорієнтації набувають особливого значення. Габітус як максимально коректна та змістовна семантична одиниця може продуктивно застосовуватись в побудові теоретичних конструкцій для широкого проблемного поля дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вперше в соціологічну практику поняття габітусу ввів П. Бурд'є, визначивши це поняття як "принцип дії агентів"[4, с.24]. Саме він є автором та засновником такого методологічного підходу до соціальних трансформацій, в яких структури людських вчинків і поведінки мають доволі чітку детермінацію та імплементацію. В більш широкому культурологічному контексті концепт габітусу вживає П. Слотердаjk [13], ототожнюючи зміст концепту з поняттям звички. Грунтовну аналітику як філософської антопології П. Слотердаjка, так і змістовних інтенцій габітусу знаходимо в роботах М. Култаєвої [6],

яка впроваджує розуміння габітусу як інструментарію виховання і самовиховання, пошуку ідентичності та виконання вправ. Аналітику габітусу як техніки проведення змін опрацьовує М. Нестерова [7]. Філософсько-методологічну інтерпретацію габітусу як переживання певних подій пропонує Г. Гутнер [5]. Цю лінію підтримує Л. Бевзенко [1], визначаючи атрибутивною рисою габітусу анормію, відхилення від звичайного та сталого, або деформація норми. Розуміння габітусу як етносоціального коду комунікації наведено в працях О. Бойко [2]. Проте методологічний потенціал концепту габітусу не вичерпується в зазначених доробках, його застосування буде корисним в широкому спектрі проблем сучасної соціокультури.

Постановка завдання. Концепт габітусу потребує філософської аналітики та обґрунтування. Виходячи з верифікації поняття, стає можливим дослідити зміст і значення габітусу в системі менеджменту освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна епоха втілює просто монументальний об'єм конфліктів латентної фази. Ця можливість та необхідність розв'язання конфліктів у холодній стадії є продуктом та результатом розвитку культури в цілому та освіти і просвітництва зокрема. Відношення до себе, до інших людей та світу формується по принципах динамічної смислової конструкції, яка у відповідній філософській літературі концептуалізується як "габітус". Концепт "габітус" є сутнісно змістовним та верифікаційно продуктивним. З'ясуємо основні змістовні засади цього терміну.

Концепт "габітус" розкривається на чотирьох рівнях: індивідуальному, соціальному, екзистенційному та символічному. Ця диференціація обґрунтована не онтологічно, а діалектико-методологічно. Тобто "габітус" як автономний та унітарний феномен екстраполюється в різні координати епістемологічних процедур, що деталізує та формалізує зміст концепту, а найголовніше, дозволяє відтворити єдність повсякденних практик сучасної особи. Отже, діалектика індивідуального та соціального представлена в таких визначеннях концепту.

1. Габітус як "потреба, що стала чеснотою" [3]. Спосіб виживання та пристосування людини до умов навколишнього середовища, стратегії ефективної життєдіяльності артикулюються в соціокультурний досвід. Його зміст транслюється та реалізується в ході соціалізації індивіда. Таким чином, габітус є трансформацією

природної необхідності, потреби в соціокультурну цінність, значеннєвий орієнтир людської активності.

2. Габітус як "амнезія генезису норм" [3] є втіленням діалектики не тільки індивідуального і соціального, але й діалектики необхідного та випадкового. Дійсно, переважна кількість активностей людини здійснюється несвідомо, як реалізація соціальних стереотипів та кільтурних ритуалів, кліше. В ході здійснення повсякденних практик найбільшого вжитку набувають автоматизовані активності, як в ментальному плані суджень смаку, так і в праксеологічному як алгоритми життєдіяльності. Отже, необхідним в діяльності індивіда є узвичаєне культурою і алгоритмізоване габітусом, а випадкове – індивідуальним та акцидентальним. Саме така автоматизованість набутого соціокультурного досвіду як необхідного компоненту габітусу дає підстави стверджувати пріоритет експлікації габітусу, а не генези його становлення. Амнезія в способі формування габітусу є своєрідним механізмом "встановленої гармонії" суспільного життя, для нормального функціонування якого важливішим є стабільність необхідності, а не верифікація випадковості.

3. Габітус як "здоровий глузд", або раціоналізація складної системи особистісно-соціальних відносин. Здійснювана габітусом експлікація соціальності виконує функції амортизації для строкатого поля суспільного життя. Так, габітус як правильне, або адекватне ситуації знання, адаптує людину та навчає її "відмовлятися від неможливого та бажати неминучого"[3]. Таким чином досягається взаємопорозуміння індивіда з самим собою, іншими учасниками інтеракції, ситуацією як такою.

4. Габітус як "трансляція легітимації" відносно норм та цінностей соціокультури. Зауважимо, що наведений вище синонімічний ряд для визначення габітусу, а саме "чеснота, амнезія, здоровий глузд" актуалізують футурологічний, або стратегічний зміст концепту. Семантична структура габітусу акцентована не на наявному або наочному, а на бажаному, або належному. Впровадження суспільного досвіду в індивідуальному бутті є і його апробацією, і його обґрунтуванням. Отже, габітус є поширенням, розповсюдженням та легітимацією соціокультурних кодів і стратагем.

5. Габітус як жорський каркас здатності виробництва. Якщо габітус сфокусований на майбутньому, а саме бажаному майбутньому, то пафос його змісту із необхідністю передбачає стратегію подібного перетворення. Тому габітус цілком логічно пов'язаний із виробництвом як сферою такої креативної діяльності. Спектр такої креативності зумовлений та сформований соціальним тілом габітусу. Отже, габітус, по суті, визначає зміст і структуру життєдіяльності індивіда, детермінує його прагнення та способи їх реалізації.

6. Габітус як сума індивідуальних тілесних навичок. Певні індивідуальні, або навіть унікальні особливості людини як то хода, жестикуляція, або манери також є проявом габітусу. Чому так відбувається? Тому, що соціум – не пуста абстракція, а найближче коло спілкування та взаємодії особи. В таких тісних зв'язках та інтракціях формується характер повсякденної активності індивіда. А тому такі специфічні прояви суб'єктивності як звички, смаки, фізіологічні конфігурації також детерміновані соціокультурою в широкому розумінні. І цей найбільш дисперсний рівень соціальної організації є також проекцією габітусу.

7. Габітус як ефект гістерезиса. Зазначимо, що габітус як поєднання соціального та індивідуального містить в собі певний темпоральний розрив. Так, спрямований на образ бажаного майбутнього габітус є футурологічною проекцією. Але як продукт соціокультурного досвіду, пам'ять або суб'єктивність, габітус є актуалізованим минулим. Це протиріччя виявляється у своєрідному "запізненні" актуального змісту габітусу відповідно до його потенційного змісту. Іншими словами, виклики соціокультури потребують пластичності габітусу, що має метою нейтралізацію гістерезиса як статичності та стереотипності практик життєдіяльності.

Отже, концепт габітусу як діалектика індивідуального та соціального є продуктивним у розв'язанні широкого кола актуальних проблем гуманітаристики. Але цим його зміст та герменевтичні потенції не вичерпуються. Наступний, екзистенційний рівень буття габітусу розкривається в таких спробах його дефініції.

1. Габітус як "історія, що стала природою" [1, с.69]. Автономність діяльного минулого лежить в основі самоідентифікації особи. Для визначення модусу дійсного, для його становлення і формування необхідною передумовою є актуалізація його

автономності та змістовності. Так, темпоральний розрив суб'єктивності досвіду та проектування прагнення індивіда втілюється в екзистенційному горизонті буття. В цьому розумінні універсальне розкривається в унікальному, і таким чином здійснюється самоідентифікація особи. Дійсно, втілюючи в повсякденних практиках загальні соціокультурні стратегії, індивід знаходить підстави для самореалізації та саморефлексії. Габітус як діалектика реального і потенціального в екзистенційному горизонті демонструє синтез варіативного через неминучість вибору, метою якого є ціннісно-значеннєвий контент життя. В цьому і полягає природа людини як історія завершення проекту, або знаходження власної сутності.

2. Габітус як система схильностей. Інтеріоризована історія як колективна та особистісна пам'ять в концепті габітусу проявляється як уособлена природа індивідуальності. Несвідомі оцінки та судження, неверифіковані етичні принципи та прагматичні стратегії екстраполюються на повсякденні практики як ілюзія екзистенціального вибору. Габітус є результатом зазначеного вибору, сукупності та послідовності виборів. Проте вести мову про свідомість цього вибору буде перебільшенням. Для подібного твердження недостатньо підстав. Тому габітус – це система схильностей, а не досягнень та успіхів. Габітус зумовлює, але не зобов'язує. Адже людська стуність не розчиняється в обставинах і умовах, а реалізується шляхом їхнього подолання.

3. Габітус як мистецтво винаходу. Екзистенційний зміст габітусу полягає в пластичності стратегій здійснення життєдіяльності з огляду на жорсткі конструкції природньої та соціокультурної необхідності. Досвід реалізації "уперше" сталих семантичних та праксеологічних структур не тільки актуалізує універсальний зміст габітусу, а й розширює його потенціальну сферу застосування. Мистецтво винаходу означає інтеріоризацію набутого досвіду та його креативну експлікацію. Таким чином, в горизонті екзистенції габітус є динамічною структурою, відкритою системою, що передбачає логіку вдосконалення та видозміни.

Символічний рівень аналітики концепту габітусу також привносить важливі елементи в спроби його дефініції. Адже символічний рівень – це рівень смислу і цінності, або рівень культури. Тому мають місце певні основоположення габітусу, що

розкриваються саме як символічна апологія сиціокультури.

1. Габутіс як "економія інтенції". Звичаяєвість сприйняття та інтерпретації, втілена у габітусі, якісно примножує оперативність мислення та уяви. Якщо зануритись у феноменологічну аналітику сприйняття будь-якої цілісності або структури, нескладно переконатись в багатоконпонентності та стихійності процесу сприйняття. Іntenціальність свідомості також можливо вважати виявленням габітусу, адже притаманна йому смислова конструкція дозволяє в хаосі відчуттів "схоплювати" та ідентифікувати як змістовні цілісності певні символічні та семіотичні утворення. Тому габітус є "економія інтенції", що значно пришвидчує процесуальність мислення та результативність аналітики.

2. Габітус як символічна ефективність форми. Габітус є продуктивним не тільки в ракурсі сприйняття та усвідомлення дійсності. Його ефективність реалізується шляхом трансформації дійсності відповідно до символічної форми бажаного майбутнього. Габітус не просто привчає до техніки декодування соціокультурної дійсності, але логічно зумовлює принципи її кодування і трансляції. Код комунікації в соціокультурі функціонує шляхом формування відповідних габітусів. Отже, габітус в алюзіях символізму є основоположним чинником інтеріоризації універсального в унікальне. Наочним прикладом такої ефективності символічної форми є право як система об'єктивації універсальних цінностей суспільного гуртожитку.

Габітус – це смислова конструкція експлікації соціокультурної сутності людини. Ця смислова конструкція, або " ...структура, [що] керує практикою. Разом з тим, габітус розглядається як "системи закріплених, тривалих і здатних до транспонування диспозицій", тобто когнітивних мотивуючих структур, тенденцій чи схильностей, які, в свою чергу, репродукують структури через власне інкорпорування в практики (дії та інтеракції (взаємодії) людей) [8, с. 7]." Габітус – це своєрідна "точка зборки", в якій соціальне та індивідуальне, історичне та природне, особистісне та культурне знаходять своє органічне втілення та діалектичний синтез. Так, приналежність певному соціальному класу формує відповідні світоглядні диспозиції та ціннісні схеми світосприйняття, і таким чином концентрується маркер соціальної диспозиції особи, коло її звичаяєних практик. "Як ми говоримо, що слухаємо або читаємо; як,

що і коли їмо; яким напоєм віддаємо перевагу; як і де розважаємось; як вітаємось або які подарунки вибираємо тощо – усе це є виявом нашого «соціального смаку», проявом нашого габітусу як сукупності диспозицій у дії, отже – маркером нашого становища у суспільстві (сукупності позицій у соціальних ієрархіях, які ми займаємо)"[8, с.9].

Проте не слід вважати габітус системою автоматизації та форматизації людини як соціальної істоти. Пластичність габітусу має місце як на етапі інтеріоризації соціальних приписів, так і на етапі реалізації активності. Тому цілком слушно зауважує Л.Д. Бевзенко, що габітус є "генеративним принципом регульованої імпровізації"[1, с.68]. Порівняння механізму функціонування габітусу з імпровізацією слугує якнайкращим унаочненням його пластичності: імпровізація є експлікацією заданого змісту, але унікальною та креативною. Отже, габітус є розв'язанням протиріччя між об'єктивною структурою соціуму та кон'юктурою, що зумовлена конкретною ситуацією. Цей зазор між суб'єктивністю та об'єктивацією соціокультурних норм відкриває поле свободи або можливості вибору. Тому П. Бурдье вважає наявність вільного вибору в реалізації принципів габітусу одним з переконливих аргументів на користь креативності та відносної незалежності особи. Без такої креативності та незалежності динаміка соціального життя була б неможливою. А прогноз стосовно соціокультури є чи не найбільшим викликом для пізнання. І у вирішенні цього завдання полягає чи не найбільш основоположне призначення системи освіти та освітнього менеджменту зокрема. З'ясуємо ряд вихідних позицій.

1. Дослідник концепції габітусу Н. Еліас визначальною рисою габітусу вважає становлення ідентичності, що формується як результатація відносин "Я-Ми". Протилежні тенденції его- та альтроцентризму складають необхідний діапазон реалізації людської свободи. Ця активність опанування власним / загальним простором є проявом процедури самоідентифікації, самовизначення і самореалізації. Дійсно, "...ідентичність людини постає не як її тотожність, а як процес ідентифікації, в якому людина відкриває себе світу через творчість. Але при цьому вона перестає бути лише виявом незмінного людського буття. Найглибші основи буття, до яких весь час звертається людина у процесі творчості, саме завдяки творчості стають невичерпними. Людина знову і знову звертається до них, відкриваючи буття через вихід за власні межі" [10, с. 136]. Тому

габітус є імпровізацією, творчістю в реалізації інтеріоризованого досвіду, креативністю експлікації смислової конструкції суб'єктивності.

2. Відношення між габітусом та соціумом подібні відношенню між структурою та полем. Якщо соціальні відносини – процес структурований, але стихійний, то габітус – хаотичне, стихійне виявлення структури. Тобто, соціальне поле структурує та формує габітус. А структура габітусу трансформує соціальне поле в сигніфікований смисловий та ціннісний простір культури. Це співвідношення поля і структури продукує розуміння габітусу як "пропорції когнітивної конструкції"[10, с.144]. Пропорційність в даному випадку відбиває діалектику потенції і здійснення, даного і бажаного. Зрозуміло, що персоніфікований габітус – це виражене, оформлене соціальне. Але не матеріалізоване, або уречевлене, як на цьому наполягає Т.І.Макогон. Габітус, дійсно, є унаочненням соціального, його вираження та уточнення. Але всі ці трансформації відбуваються виключно на інтелігібельному рівні, і верифікувати, або відокремити соціальне поле від структури габітусу можливо шляхом аналітичної діяльності. Онтологічний статус соціального конкретизується та деталізується в структурі габітусу, але виключно як символічні, або семіотичні утворення.

3. Горизонтом формування габітусу є підстави вважати "колективні поля соціальної конкуренції" [10, с.146]. Так, колективність у суспільному гуртожитку означає, що людина як істота соціальна сенс свого існування, його зміст і цінність, не визначає ізольовано, власними міркуваннями і вольовими рішеннями. І самоідентифікація, і активність в соціокультурі здійснюється як трансцендування до Іншого, або трангресивний акт у новітній термінології. І характер цієї взаємодії в соціальному полі цілком логічно суперницький, або конкурентний. Адже солідарність як така і є конкуренцією в більш широкому масштабі. Тому зрозуміло, що самоідентифікація в соціальній ієрархії, а це і є смислове ядро габітусу, є вираженням через подолання. Своєрідною ілюстрацією цієї тези є поширена риса сучасного габітусу "жити не по прибутках", коли показником соціального статусу слугує, наприклад, коштовна модель гаджету, більшість функцій яких не використовуються споживачем.

Отже, техніка габітусу виражається в схемі "ідентичність –

структура - конкуренція". І саме концепт габітусу найбільш продуктивний в аналітиці логіки здійснення людської активності. Тому концепція габітусу має значний освітянський потенціал. Класичні педагогічні теорії оперують поняттями "світогляд", "особистість", "суб'єкт", "знання" та "навички". З огляду на сучасні детермінанти гуманітаристики і виклики суспільного становлення термінологія класичної педагогіки не витримує перевірку на фальсифікацію. Зазначений вище термінологічний ряд ґрунтується на класичній метафізиці, на теренах якої діалектика сутності і становлення демонструє переважно акцидентальний характер. Постнекласична парадигма мислення виходить з іншого розуміння процесуальності, і відповідно, іншого розуміння цілісності. Таким чином, субстанціалізовані концепти світогляду, суб'єкту, знання тощо набувають характеристик декларації, а не аналітики дійсності. Тому логічно, що в сучасній концепції освіти поняття "всебічно та гармонійно розвиненої особистості" та "знання / уміння / навички" замінено на "фахівця" та "компетенції". В цій термінологічній зміні зафіксовано світоглядне зрушення, основою якого є уявлення про пластичність та відкритість діалектичної єдності структури та процесу. Відповідно до такої концептуалізації, принципи менеджменту як такого, а в сфері освіти особливо, зазнають сутнісних змін. Для унаочнення висловлених припущень звернемось до типології управлінських культур, розробленої С. Хонді [10, с.212-236].

1. Культура особистої влади, втіленням якої є міфічна постать Зевса. Такому типу менеджменту властиві жорстка структурна впорядкованість та виражена ієрархічна будова. Жорсткий каркас організації санкціонований чітким регламентом правил і приписів, які нівелюють ініціативу та креативність. Авторитарний тип управлінських відносин формує габітус виконавця, людини-функції, затребуваність якої на сучасному ринку праці мінімальна. Підтвердженням цієї тези є автоматизація та роботизація виробництва та сфери послуг. Здатність знаходити нестандартні рішення – вагомий важіль успішності у конкурентному середовищі.

2. Рольова культура управлінських відносин, або культура Аполлона представляє собою так званий "театр соціальних ролей", діяльність якого закріплюється системою правил та інструкцій. Цей перелік приписів чітко регламентує специфікацію ролей, обов'язків

та виконуваних функцій, що має метою ефективність та результативність діяльності організації. Формалізм цього типу конструкції продукує габітус знецінення особи-фахівця і абсолютизацію посади-функтора. Таким чином створюється габітус імітації навчання, імітації інтелектуально-пошукової діяльності. Основний зміст активності учасників такого типу організації становить продукування стереотипних взірців діяльності.

Нескладно помітити, що особистісна та рольова культура управління втілюють в собі схоластичні принципи покори та виконання. Але подібні взірці для наслідування не затребувані сучасною соціокультурою. Відкритість і пластичність сучасного інформаційного світу вимагають іншого типу організації управлінських відносин. Доречною альтернативою є, наприклад, культура завдання та культура особистості, вельми ефективні в оперативному, або прагматичному вимірі.

3. Культура завдання, або управління за міфологемою войовниці Афіни. Такий менеджмент високо ефективний в контексті мінливих умовах сучасності, тому що основою інтеграції, співробітництва та колективної творчості є зосередження на вирішенні проблеми або задачі. Основою компетенції та авторитету в такому менеджменті є фахові якості та обізнанність лідера. Залучення до організації з менеджментом культури завдання продукує габітус стратегічного мислення та ефективної комунікації. Поширена думка, що такий менеджмент притаманний нетривалим проектам, адже чим більший показник кількості працівників, або тривалості існування організації, тим більша роль бюрократизації та ритуалізації відносин. Такі тенденції позбавляють гнучкості та динамічності організації будь-якого типу, заклади освіти зокрема. Тому нагальна потреба академічної свободи закладів освіти на всіх рівнях зафіксована на законодавчому рівні в Україні.

4. Культура особистості, або Діоніса продукує менеджмент, скріплений емоційними зв'язками. Особисті прагнення учасників організації об'єктивуються на основі загального розуміння творчих цінностей. Функція лідера в такому менеджменті полягає в мотивації і координації активності акторів. А відповідний габітус характеризується критичністю мислення, креативністю діяльності та особистою відповідальністю за отримані результати і наслідки. Емоційна вмотивованість сприяє формуванню емоційного інтелекту,

що є надзвичайно важливим у будь-якій діяльності та організації. А особливого значення фактори емоційного інтелекту набувають у навчанні та становленні індивідуальності.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Концепт габітусу втілює доцільну кореляцію основних рівнів аналітики стратегій активності людини. Так індивідуальний, соціальний, екзистенціальний та символічний рівні інтерпретації людини та її життєдіяльності поєднуються в габітусі у визначену та врівноважену структуру експлікації суб'єктивності. Крім того, габітус втілює специфічну діалектику наявного і бажаного, природи та історії, потреби і чесноти в особистісному та соціальному житті. Така ємність змісту та пластичність імплементації габітусу дає підстави стверджувати, що значний герменевтичний потенціал цього терміну потребує відповідної реалізації та застосування. Особливого значення концепт габітусу набуває у вирішенні проблем менеджменту освітньої діяльності. З'ясовано, що певний тип культури менеджменту продукує відповідний габітус світовідношення у залучених осіб. Тому очевидно, що авторитарний тип менеджменту нівелює можливість формування креативної та ініціативної особи-фахівця, яку потребує сучасний ринок праці. Відповідно, вдосконалення культури менеджменту освіти і виховання сприяє формуванню габітусу успішної та обізнаної людини.

Список використаних джерел

1. Бевзенко, ЛД., 2008. 'Постнеклассические практики - социокультурные контуры возможной концептуализации', *Планетарна цивілізація. Наука. Образование. Тезиси виступлений учасників Всеукраїнської наукової конференції (3-4 июля 2008 р.)*, Сумы : СумДпу, С.67-71.
2. Бойко, ОП., 2009. 'Габітус та етносоціальний досвід', *Мультиверсум. Філософський альманах: Зб. наукових праць*, Вип. 88, Київ, С. 187 -197.
3. Бурдые, П., 1998. 'Структуры. Габитус. Практики', [Електронний ресурс] - Режим доступа: <http://www.old.jourssa.ru/1998/2/4bourd.html>.
4. Бурдые, П., 2003. 'Практичний глузд', К. : Український Центр духовної культури, 503 с.
5. Гутнер, ГВ., 2008. 'Социальные практики и габитус научного сообщества', *РАН. Ин-т философии. Институт естествознания и техники*, М. : *Academia*, с. 338-358.
6. Култаева, М., 2014. 'Антропотехнічний поворот та його соціально-філософські та філософсько-освітні імплікації у теоретичних розвідках П. Слотердайка', *Філософія освіти, №14 (1)*, С. 54-75.

7. Нестерова, МА., 'Методологический потенциал концепции габитуса в управлении изменениями', [Электронный ресурс] - Режим доступа : <http://www.info-library.com.ua/books-text-12051.html>.
8. Осипчук, АД., 2003. 'Габітус як механізм синтезу структури й агентності в соціологічній теорії П'єра Бруд'є', *Наукові Записки, Том 148, Соціологічні науки*, С. 3-10.
9. 'Bourdieu: Critical Perspectives', 1993, Chicago : *University Of Chicago Press*, 296 p.
10. 'Culture, Class, Distinction', 2009, N.Y. : *Routledge*, 311 p.
11. Dalton, B., 2004. 'Creativity, Habit, and the Social Products of Creative Action: Revising Joas, Incorporating Bourdieu', *Sociological Theory, Vol. 22, No 4 (December)*, P. 603-622.
12. Lau, RWK., 2004. 'Habitus and the Practical Logic of Practice: An Interpretation', *Sociology, Vol. 38, No 2*, P. 369-387.
13. Sloterdijk, P., 2009. 'Du mußt dein Leben ändern', *Über Anthropotechniken*, Frankfurt am Main: *Suhrkamp*, 184 p.
14. Sloterdijk, P., 2005. 'Im Weltinnerraum des Kapitals', *Für philosophische Theorie der Globalisierung*, Frankfurt am Main: *Suhrkamp*, 230 p.

References

1. Bevzenko, LD., 2008. 'Postneklassicheskiye praktiki - sotsiokul'turnyye kontury vozmozhnoy kontseptualizatsii (Post-nonclassical practices - sociocultural contours of possible conceptualization)', *Planetarna tsivilizatsiya. Nauka. Obrazovaniye. Tezisy vystupleniy uchastnikov Vseukrainskoy nauchnoy konferentsii (3-4 iyulya 2008 r.)*, Sumy : *SumDpu*, S.67-71.
2. Boyko, OP., 2009. 'Habitus ta etnosotsial'nyy dosvid (Gabbitus and ethnosocial experience)', *Mul'tyversum. Filosofs'kyy al'manakh: Zb. naukovykh prats'*, Vyp. 88, Kyiv, S. 187 -197.
3. Burd'ye, P., 1998. 'Struktury. Gabbitus. Praktiki (Structures. Habit. Practices)', [Elektronnyy resurs] -Rezhim dostupa: <http://www.old.jourssa.ru/1998/2/4bourd.html>.
4. Burd'ye, P., 2003. 'Praktychnyy gluzd (Practical Grid)', K. : *Ukrayins'kyy Tsentrukukhovnoyi kul'tury*, 503 s.
5. Gutner, GV., 2008. 'Sotsial'nyye praktiki i gabbitus nauchnogo soobshchestva (Social Practices and the Habit of the Scientific Community)', *RAN. In-t filosofii. Institut yestestvoznaniya i tekhniki, M. : Academia*, s. 338-358.
6. Kultayeva, M., 2014. 'Antropotekhnichnyy povорот ta yoho sotsial'no-filosofs'ki ta filosofs'ko-osvitni implikatsiyi u teoretychnykh rozvidkakh P. Sloterdajka (Anthropotechnical turn and its socio-philosophical and philosophical and educational implications in theoretical intelligence P. Slooterdijka)', *Filosofiya osvity, №14 (1)*, S. 54-75.
7. Nesterova, MA., 'Metodologicheskiy potentsial kontseptsii gabbitusa v upravlenii izmeneniyami (Methodological potential of the concept of habitus in the management of changes)', [Elektronnyy resurs] - Rezhim dostupa : <http://www.info-library.com.ua/books-text-12051.html>.
8. Osypchuk, AD., 2003. 'Habitus yak mekhanizm syntezy struktury y ahentnosti v sotsiolohichniy teorii P'yera Brud'ye (Gabbitus as a mechanism for the synthesis of sociological theory P'yera Brud'ye)

- of structure and agency in the sociological theory of Pierre Bludie)', *Naukovi Zapysky, Tom 148, Sotsiologichni nauky*, S. 3-10.
9. 'Bourdieu: Critical Perspectives', 1993, Chicago : *University Of Chicago Press*, 296 p.
 10. 'Culture, Class, Distinction', 2009, N.Y. : *Routledge*, 311 p.
 11. Dalton, B., 2004. 'Creativity, Habit, and the Social Products of Creative Action: Revising Joas, Incorporating Bourdieu', *Sociological Theory, Vol. 22, No 4 (December)*, P. 603–622.
 12. Lau, RWK., 2004. 'Habitus and the Practical Logic of Practice: An Interpretation', *Sociology, Vol. 38, No 2*, P. 369–387.
 13. Sloterdijk, P., 2009. 'Du mußt dein Leben ändern (You have to change your life)', *Über Anthropotechniken*, Frankfurt am Main: *Suhrkamp*, 184 p.
 14. Sloterdijk, P., 2005. 'Im Weltinnerraum des Kapitals (The interior of the capital in the world)', *Für philosophische Theorie der Globalisierung*, Frankfurt am Main: *Suhrkamp*, 230 p.

УДК 004.5:005

«ХМАРНІ» ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В МЕНЕДЖМЕНТІ

«CLOUDY» INFORMATION TECHNOLOGIES IN MANAGEMENT

О.О. Москаєва

Актуальність теми дослідження обумовлена нагальною суспільною потребою в застосуванні надсучасних методів інформаційного управління задля відповідності вимогам часу, трансформаційним процесам та якісним реформаціям розвитку суспільства.

Постановка проблеми. Створення та успішний розвиток інформатизованого мережевого середовища сприяє тому, що значення хмарних технологій в управлінні упродовж останніх років значно зростає. Відповідно, проблемна ситуація полягає в недостатньо розкритому механізмі практичного використання методів хмарних інформаційних технологій в менеджменті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням теорії управління та менеджменту

Urgency of the research is due to the urgent public need for the use of modern information management techniques to meet the demands of time, transformational processes and qualitative reforms in the development of society.

Target setting. Creation and successful development of an informative network environment contributes to the fact that the importance of cloud technologies in management over the past years has increased significantly. Accordingly, the problem situation consists in insufficiently disclosed mechanism of practical use of methods of cloud information technologies in management.

Actual scientific researches and issues analysis. The Control theory and management are researched by a

займалась ціла плеяда вітчизняних і зарубіжних учених, таких як: М. Веббер, Г. Герцберг, Г. Гілберт, Пітер Ф. Друкер, А. Маслоу, А. Мескон, Г. Осовська, А. Поршнев, З. Румянцев, Н. Саломатина, В. Співак, Ф. Тейлор, А. Файоль, М. Фолетт, Ф. Хміль, Дж. Шанк, С. Шекшня, Г. Щокін та ін.

«Хмарні» мережеві технології нового покоління в управлінні досліджували Є. Аблялімова, Н. Балік, В. Биков, М. Вус, М. Жалдак, А. Забарна, А. Зверева, Д. Іванченко, М. Кастельс, В. Костюк, О. Косарев, Д. Кузьменков, Є. Кулик, О. Логинова, Л. Меджитова, Д. Монахов, А. Наконечний, Р. Пазан, В. Парій, Є. Патаракин, Г. Прончев, З. Сейдаметова, С. Сейтвелиева, Г. Смолян, Е. Тоффлер, В. Темненко, Ф. Уебстер, А. Чичановський, О. Чорна та ін.

Постановка завдання. Аналіз сучасних «хмарних» інформаційних технологій в ході здійснення управлінської діяльності, тобто аналіз використання певних хмарних серверів при здійсненні певної функції менеджменту.

Виклад основного матеріалу.

У соціальному управлінні багато уваги приділяється мережевому суспільству, віртуальній реальності, що є фундаментом для побудови новітніх технологій менеджменту. Як зазначають науковці, у суспільстві постмодерну поняття «методу» відходить на задній план, а актуальності набирають «технології» та «концепції». Ключовим положенням менеджменту постмодерну можна назвати наступний: «Ієрархія змінюється на мереживо, віртуалізацію». Відповідно до тенденцій розвитку сучасного менеджменту, «хмарні» інформаційні технології стали невід'ємним чинником формування нових стандартів та оновлених програм.

number of domestic and foreign scientists, such as: M. Webber, G. Hertzberg, G. Gilbert, Peter F. Drucker, A. Maslow, A. Meskon, G. Osovsky, A. Porshnev, Z. Rumyantsev, N. Salomatina, V. Spivak, F. Taylor, A. Fayol, M. Folette, F. Khmil, G. Shank, S. Shekshnya, G. Shchokin and others.

The «cloud» networking technologies of the new generation in management were studied by E. Ablyalimov, N. Balik, V. Bykov, M. Woos, M. Zhaldak, A. Zabarna, A. Zvereva, D. Ivanchenko, M. Castells, V. Kostyuk, O. Kosarev, D. Kuzmenkov, E. Kulik, O. Loginova, L. Medjitova, D. Monakhov, A. Nakonechny, R. Pazan, V. Pariy, E. Patarakin, G. Pronchev, S. Seidametova, S. Seitveliev, G. Smolyan, E. Toffler, V. Temnenko, F. Webster, A. Chichanovsky, A. Chorna and others.

The research objectives. An analysis of modern «cloud» information technology in the course of management activities, that is, the analysis of the use of certain cloud servers in the implementation of a certain management function.

The statement of basic materials.

In social management a lot of attention is paid to network society, virtual reality, which is the basis for the construction of the latest management technologies. As scientists point out, in society the postmodern concept of «method» goes back to the background, and the actuality of the «technology» and «concepts» are gaining momentum. The key position of postmodern management can be called the following: «The hierarchy is changing to lace, virtualization.» According to the trends of the development of modern management, «cloud» information technologies have become an integral factor in the formation of new standards and updated programs.

Casual use of the Microsoft Office

Щоденне використання пакету «Office» компанії Microsoft, робота з електронною поштою найвідоміших серверів Google, Yandex, Ukr.net, I.ua тощо, стільникові, планшетні та комп'ютерні версії найвідоміших месенджерів (Viber, FaceTime, WhatsApp, Telegram, WeChat, Skype, Messenger) вже є роботою в «хмарному просторі - хмарі». Дані бази накопичення інформації зберігають сотні тисяч Мегабайт інформації з можливості гнучкого вільного доступу в будь-який час та в будь-який момент з будь-якого пристрою. Робота управлінця спрощується в сотні тисяч разів, на разі постає питання в спрощенні формальності вимог в управлінні інформацією та постає можливість для творчого та креативного підходу в управлінні.

Висновки. Хмарні інформаційні технології – це певний «розсіяний, розподілений» мережевий кластер сховища інформації, що виглядає як «хмара» в результаті скупчення величезної кількості інформації у певному Інтернет-осередку, платформі інтелектуального штучного розуму. Використання хмари з точки зору захисту інформації надає такі переваги як централізоване керування, конфігурація системи безпеки та її аудит, можливість динамічного масштабування ресурсів системи, резервування та аварійного відновлення, а також централізоване зберігання даних, що дозволяє підвищити їх захист.

Ключові слова: хмара, хмарні технології, інформаційні технології, сучасні хмарні сервіси, менеджмент, хмарні технології менеджменту, Big Data, он-лайн сервіси, сервіси Microsoft, Google, Amazon тощо.

suite, working with e-mail of the most famous Google servers, Yandex, Ukr.net, I.ua, etc., cellular, tablet and computer versions of the most famous messengers (Viber, FaceTime, WhatsApp, Telegram, WeChat, Skype). , Messenger) is already working in cloudy clouds. Data base information stores hundreds of thousands of megabytes of information on the possibility of flexible free access at any time and at any time from any device. The work of the manager is simplified in hundreds of thousands of times; at the moment, the question arises in simplifying the formal requirements of information management and the opportunity for a creative and creative approach in management.

Conclusions. Cloud information technology is a particular «distributed, distributed» network cluster of information storage that looks like a «cloud» as a result of the accumulation of a huge amount of information in a particular Internet cell, the platform of intellectual artificial intelligence. Using the cloud from the point of view of information security provides such benefits as centralized management, security configuration and audit, the ability to dynamically scale system resources, backup and disaster recovery, and centralized data storage to enhance their protection.

Keywords: cloud, cloud technologies, information technology, modern cloud services, management, cloud management technologies, Big Data, on-line services, Microsoft services, Google, Amazon, etc.

Актуальність теми дослідження. Соціокультурні та глобалізаційні фактори сучасності значним чином впливають на розвиток та цивілізаційні поступки суспільства. Віртуалізація, інформатизація, комплементарність оточуючого середовища, накопичення величезних масивів інформації (Big Data) створюють умови для все більш динамічного, креативного та ефективнішого розвитку усіх сфер суспільної діяльності. Наразі гострим постає питання щодо оновлення змісту сучасних управлінських методів, технологій процедур тощо. Відповідно, актуальним та розповсюдженим явищем стає використання сучасних «хмарних технологій» як явища спрощеного, гнучкого та менш затратного методу в управлінні.

Відповідно, *актуальність даного дослідження* обумовлена нагальною суспільною потребою в застосуванні надсучасних методів інформаційного управління задля відповідності вимогам часу, трансформаційним процесам та якісним реформаціям розвитку суспільства. Іншими словами, вимоги часу створюють контент, і якщо підприємство працює в його діапазоні злагоджено та синхронно, то і забезпечує досягнення цілей без надлишкових затрат.

Постановка проблеми. Створення та успішний розвиток інформатизованого мережевого середовища сприяє тому, що значення хмарних технологій в управлінні упродовж останніх років значно зростає. Зокрема, з'являються нові можливості для розробки й упровадження в процес управління будь-якою системою динамічних і актуальних програмних засобів, заснованих на інтернет-технологіях. Та на жаль, недостатньо окреслений механізм використання інформаційних хмарних технологій в системі управління бізнес-процесами підприємства. Відповідно, *проблемна ситуація* полягає в недостатньо розкритому механізмі практичного використання методів хмарних інформаційних технологій в менеджменті.

Стан наукової розробки проблеми. Дослідження кінця двадцятого століття дозволили визначити «віртуально-хмарний» контент як один із основних пріоритетних напрямків вирішення управлінських задач на основі створення та застосування систем хмарних обчислень. Нині до таких технологій проявляє велику зацікавленість не тільки наукова спільнота, а й основна частина бізнес-практиків, тренерів та консультантів: як великий так і малий бізнес, який намагається за рахунок використання хмарних сервісів

оптимізувати свої витрати в процесі різних видів діяльності.

Використання сучасних методів хмарних технологій є досить дослідженим явищем, тому не дивно, що дані методи використовують практично в усіх сферах суспільства.

Дослідженням теорії управління та менеджменту займалась ціла плеяда вітчизняних і зарубіжних учених, таких як: М. Веббер, Г. Герцберг, Г. Гілберт, Пітер Ф. Друкер, А. Маслоу, А. Мескон, Г. Осовська, А. Поршнева, З. Румянцева, Н. Саломатина, В. Співак, Ф. Тейлор, А. Файоль, М. Фолетт, Ф. Хміль, Дж. Шанк, С. Шекшня, Г. Щокін та ін.

«Хмарні» мережеві технології нового покоління в управлінні досліджували Є. Абляимова, Н. Балик, В. Биков, М. Вус, М. Жалдак, А. Забарна, А. Зверева, Д. Іванченко, М. Кастельс, В. Костюк, О. Косарев, Д. Кузьменков, Є. Кулик, О. Логинова, Л. Меджитова, Д. Монахов, А. Наконечний, Р. Пазан, В. Парій, Є. Патаракин, Г. Прончев, З. Сейдаметова, С. Сейтвелиева, Г. Смолян, Е. Тоффлер, В. Темненко, Ф. Уебстер, А. Чичановський, О. Чорна та ін.

Наявність означених робот свідчать про те, що наукова думка поступово йде шляхом більш детального дослідження та аналізу функціонування «хмарних» технологій навіть в тих сферах, які здавалися б не прийнятними. Однак вивчення зазначеної проблематики у професійній діяльності керівника підприємства не носить системного характеру, що й стало причиною детального дослідження.

Постановка завдання. Аналіз сучасних «хмарних» інформаційних технологій в ході здійснення управлінської діяльності, тобто аналіз використання певних хмарних серверів при здійсненні певної функції менеджменту.

Виклад основного матеріалу. Відомий факт, що загальний розвиток соціуму забезпечує динаміку розвитку його складових елементів (технологій, методів, тенденцій, парадигм тощо). Зміни загального розвитку ми можемо прослідкувати через дію чинників сучасності, що мають бути оновленими та адекватними сучасним реаліям. Відповідно, згідно основних характеристик та особливостей розвитку сучасного постмодерного менеджменту варто вести мову про певні інформаційні технології, які забезпечують соціальну адекватність менеджменту реаліям сьогодення. Та спочатку декілька слів щодо особливостей розвитку сучасного менеджменту.

Перш за все, зазначимо, що сучасні управлінські науки, в т.ч. й менеджмент, розпочинають дослідження *фрагментів* управлінської організації, на тлі загальнонаукових дисциплін виокремлюються, так би мовити, новітні системи знань або ж молоді науки: мотиваційний менеджмент, операційний менеджмент, будівельний менеджмент, медичний менеджмент, освітній менеджмент тощо. У соціальному управлінні багато уваги приділяється мережевому суспільству, віртуальній реальності, що є фундаментом для побудови новітніх технологій менеджменту. Як зазначають науковці, у суспільстві постмодерну поняття «методу» відходить на задній план, а актуальності набирають «технології» та «концепції». Ключовим положенням менеджменту постмодерну можна назвати наступний: «Ієрархія змінюється на мереживо, віртуалізацію». Відповідно до тенденцій розвитку сучасного менеджменту, «хмарні» інформаційні технології стали невід'ємним чинником формування нових стандартів та оновлених програм.

Хмарні інформаційні технології – це інформаційно-технічна парадигма, що передбачає віддалену обробку та зберігання даних. Ця технологія надає користувачам мережі Інтернет, доступ до комп'ютерних ресурсів сервера і використання програмного забезпечення як онлайн-сервіса [5]. Дане визначення надане Вільною Інтернет-енциклопедією «Вікіпедія». Зазначимо, що воно є занадто конструктивним та описує більш технічний аспект поняття «хмарні технології». Деяке інше визначення поняття надається представниками бізнес-карти «ACADEMIC FOX»: «Хмарні технології – це технології обробки даних, в яких комп'ютерні ресурси надаються Інтернет користувачеві як онлайн сервіс, одна велика концепція, що включає в себе багато різних понять, що надають послуги» [3].

Отже, по суті хмара – це віртуальний інтелектуальний мегасервер, на якому зберігається великі масиви потрібної нам інформації. С. Одайник, науковець в області педагогічного управління зазначає, що «хмарні технології (*cloud computing*) – це технології, що надають користувачам мережі Інтернет доступ до комп'ютерних ресурсів сервера з використанням програмного забезпечення як онлайн-сервісу [2, с. 103]. Як зазначено автором, «користувач має доступ до особистих даних, але не може керувати і не зобов'язаний дбати про інфраструктуру, операційну систему і власне програмне забезпечення, з яким він працює. Застосування хмарних сервісів є

невід'ємною складовою сучасного педагогічного менеджменту і сприяє динамічному переходу до інновацій з упровадження віртуальних дистанційних освітніх технологій Веб 2.0 і Веб 3.0 як нових форм мережних середовищ» [2, с. 104].

П. Мелл (Peter Mell) та Т. Гранц (Timothy Grance) [6, с. 2] визначають хмарні обчислення як модель надання, за необхідності, повсюдного і зручного мережного доступу до спільно використовуваних налаштовуваних обчислювальних ресурсів, які можуть бути швидко надані й вивільнені з мінімальними зусиллями з управління або з взаємодії з постачальником послуг (сервіс-провайдером).

Таке трактування хмарних обчислень більш відоме як «визначення NIST» (The NIST Definition of Cloud Computing). Згідно цього визначення, хмарна модель підтримує високу доступність послуг (сервісів), описується п'ятьма основними характеристиками (самообслуговування на вимогу, широкий мережний доступ, об'єднання ресурсів у пули, швидка еластичність та вимірюваність послуги), регулюється чотирма моделями розгортання (приватна хмара, хмара співтовариства, публічна хмара та гібридна хмара) [2, с. 104].

Особливості розвитку інформаційного суспільства визначають, що здійснення управлінського впливу все активніше відбувається за рахунок хмарних інформаційних методів: директиви та регламенти на підприємствах набули нових форм – віртуальних, мережових, тобто практично вся інформація, яка поступає на підприємства, оброблюється та виходить в 90 % є електронною. Кластери серверів, об'єднані «хмарою», надають колосальні переваги при здійсненні управлінської діяльності. І знову ж таки С. Одайник в загальному вигляді описує переваги використання «хмарних» технологій в управлінській діяльності: «робота із сервісами збереження мультимедійних веб-ресурсів (фотосервіси – Picasa, Panoramio; відео сервіси – Youtube, Rutube, Яндекс відео, геосервіси – Google maps; документообіг – Slideshare, Google Docs, SkyDrive та ін.), використання яких дає змогу безкоштовно зберігати, класифікувати, обмінюватися графічними зображеннями, аудіо - та відеоресурсами, презентаціями, а також організувати обговорення завантажених матеріалів. Ці системи можна використати в управлінській практиці не лише як джерело накопичення мультимедійних освітніх веб-ресурсів, а й як

систему зберігання відео-, фото- та аудіоархівів і творчих робіт, засіб для спільної діяльності працівників» [2, с. 105]. Отже, щоденне використання пакету «Office» компанії Microsoft, робота з електронною поштою найвідоміших серверів Google, Yandex, Ukr.net, I.ua тощо, стільникові, планшетні та комп'ютерні версії найвідоміших месенджерів (Viber, FaceTime, WhatsApp, Telegram, WeChat, Skype, Messenger) вже є роботою в «хмарі». Дані бази накопичення інформації зберігають сотні тисяч Мегабайт інформації з можливості гнучкого вільного доступу в будь-який час та в будь-який момент з будь-якого пристрою. Робота управлінця спрощується в сотні тисяч разів, на разі постає питання в спрощенні формальності вимог в управлінні інформацією та постає можливість для творчого та креативного підходу в управлінні. Задля більш детального та зрозумілого використання хмарних інформаційних технологій в роботі менеджера, варто виокремити використання найголовніших хмарних додатків під час здійснення функцій менеджменту. Відомий факт, що будь-яка система управління здійснює вплив за рахунок класичних функцій менеджменту: прогнозування та планування, організація, мотивація, координація та контроль. Варто наголосити, що зазначені функції є базовими, але назви та кількість функцій в сучасній науці управління можуть бути зміненими. В контексті нашого дослідження, доскональна класифікація не вплине на використання існуючих методів хмарних інформаційних технологій, тому класична класифікація за А. Файолем [7] є фундаментом для окреслення специфіки використання хмарних інформаційних технологій в менеджменті.

Функція прогнозування та планування передбачає структурно-функціональний аналіз складових зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства. Зокрема, проводиться всебічний аналіз поточного стану, в якому знаходиться компанія, забезпечується деталізація встановлених цілей діяльності організації та доведення їх до окремих структурних ланок і виконавців, узгоджуються черговість і терміни реалізації окремих робіт, визначається склад необхідних ресурсів, встановлюється склад реалізованих проєктів, розподіляються завдання по учасниках, розробляється стратегія дій, складаються необхідні плани і програми, забезпечується виконання завдань, встановлених на кожен період часу. Інформаційно-аналітичний супровід забезпечення даної функції здійснюється за

допомогою таких хмарних серверів та додатків, що реалізовані за допомогою сервісів Google. Як зазначає колектив науковців В. Гладкова, А. Панченко, Г. Панченко «сервіси Google» допомагають в управлінській діяльності керівнику як інструменти для стратегічного планування, ефективного контролю, аналізу результатів праці, стимулювання працівників до творчого пошуку, інноваційної діяльності на різних рівнях та створюють середовище для публічної діяльності, професійного спілкування, самореалізації та саморозвитку управлінця» [1, с. 338]. Прогнозування та планування полегшується за допомогою електронного календаря (наприклад, Google Calendar), електронної пошти (Gmail, Yandex, Ukr.net тощо), спеціально розроблених додатків для планування (Microsoft Project, BSC Designer), хмарного сервісу «Mentimeter» для створення опитувань, хмарного сервісу «mClicker» для проведення соціологічних опитувань і маркетингових досліджень в створенні прогнозів, віртуального диску накопичення та зберігання масивів інформації (One (MS Sky) Drive, Google Dropbox, e-Disk Ukr.net тощо).

Функції організації та координації набувають актуальності після визначення чіткого плану дій підприємства та полягають у супроводі розпоряджень та запланованих на попередньому етапі подій. Будь-які питання, що стосуються упорядкування раціональної, ефективної роботи підприємства вирішуються за допомогою функції організації та координації дій: встановити склад необхідних ресурсів і виконавців, розподілити завдання, забезпечити необхідним для роботи персоналом, фінансами, устаткуванням, витратними матеріалами, приміщеннями; скоординувати роботу виконавців у часі, налагодити кооперацію учасників, забезпечити контроль і взаємну інформацію. Важливим моментом є виокремлення комунікації як однієї з складових функції координації. Її завдання полягає у встановленні зв'язку і досягнення узгодженості в роботі всіх ланок організації. Для зв'язку координованих процесів прийнято використовувати звіти, інтерв'ю, комп'ютерний зв'язок, засоби радіо-і телемовлення, документи. Задля ефективного виконання даних функцій в управлінській діяльності можна використовувати наступні додатки та хмарні технології: електронний накопичувач-диск (Google Docs, e-Disk Ukr.net, iCloud Apple тощо), електронна пошта (до речі, її використання є незамінним протягом всієї управлінської діяльності), координації – електронна пошта, Hangouts, Google Docs – формування

текстового документа у режимі спільного редагування; окреме місце займають різного роду месенджери – Viber, FaceTime, WhatsApp, Telegram, WeChat, Skype, Messenger тощо; система інтерактивних опитувань SMART Response™VE, сервіс онлайн-опитувань Анкетолог, створення опитувань на сайті webanketa.com тощо.

Функція мотивації передбачає діяльність, що має на меті спонукати співробітників ефективно працювати для виконання цілей, поставлених в планах. Для цього здійснюється їх економічне і моральне стимулювання і створюються умови для прояву творчого потенціалу працівників і їх саморозвитку. Задля прояву креативності та творчості працівники підприємств можуть використовувати такі сервери як Picasa, Panoramio та інші можливі сервери фото та відео обробки; SurveyMonkey як платформа для проведення опитувань на основі хмарних сервісів, офісний пакет хмарних служб і додатків G Suite для спільної роботи [4, с. 12]; хмаро орієнтовані середовища навчання – дистанційні курси підвищення кваліфікації та перекваліфікації персоналу (наразі практично кожен Університет має онлайн навчання); формування корпоративної культури підприємства за допомогою «secret-чатування»: онлайн сервери по секретному листуванню; онлайн вебінари та тренінгові відео – Youtube, Rutube, Яндекс відео тощо.

Завершує управлінський цикл і, таким чином, гарантує ефективність здійснення всіх інших функцій – функція контролю. Контроль необхідний для виявлення і вирішення виникаючих проблем, до того як вони перетворяться в серйозні недоліки. Також функція контролю використовується для стимулювання успішної діяльності та виявлення поетапних труднощів у виконанні певної діяльності. Покращене виконання функції контролю можливе за рахунок таких хмарних серверів як організаційні шаблони і форми сервісів Google: менеджмент системи хмарного моніторингу на основі використання додатку Google Календар, обробка результатів моніторингового дослідження засобами хмарного сервісу Google Таблиці, Google Форми – це можливість збирання спеціальних даних, їх обробка та вивід у спеціальні таблиці, аналіз та збір статистичних даних; «iforma» – сервіс для підготовки і подання електронної звітності в режимі on-line, «jПарус» – хмарна платформа для забезпечення автоматизації управління підприємствами загалом і ведення бухгалтерського обліку; спеціалізовані програмні продукти

«1:С» тощо.

Варто зазначити, що дія функцій менеджменту не має меж і не визначається за чіткими кордонами, всі функції менеджменту взаємозалежні і відбувається їх поєднання на певних етапах здійснення управлінської діяльності. Відповідно, використання хмарних інформаційних технологій набуває універсального значення, мультиплікаційного характеру: один і той же серверний Інтернет-ресурс можна використовувати для забезпечення двох функцій менеджменту одночасно, а то й більше. І навпаки, при виконанні однієї функції менеджменту можна й бажано використовувати декілька інформаційних додатків. Наприклад, використання електронної пошти (Gmail, Yandex, Ukr.net тощо), сервісів Microsoft, Google, Amazon тощо варто використовувати з початку будь-якої управлінської діяльності аж до етапу її завершення.

Висновки. Хмарні інформаційні технології – це певний «розсіяний, розподілений» мережевий кластер сховища інформації, що виглядає як «хмара» в результаті скупчення величезної кількості інформації у певному Інтернет-осередку, платформі інтелектуального штучного розуму. Використання хмари з точки зору захисту інформації надає такі переваги як централізоване керування, конфігурація системи безпеки та її аудит, можливість динамічного масштабування ресурсів системи, резервування та аварійного відновлення, а також централізоване зберігання даних, що дозволяє підвищити їх захист.

Особливості розвитку сучасного менеджменту наголошують на тому, що функціонування систем управління підприємством стає ефективнішим за рахунок використання певних онлайн-серверів та хмарних додатків наповнення, зберігання та користування банку сховищ інформації. Згідно класичних функцій менеджменту варто виокремити використання певних хмарних серверів зберігання та обробки великих масивів інформації. При здійсненні функцій менеджменту доцільно використовувати хмарні онлайн-сервіси Microsoft, Google, Amazon і т.д.

Список використаних джерел

1. Гладкова, В. М., Панченко, А. Г., Панченко, Г. В., 2017. *‘Використання сервісів Google в управлінні закладом середньої освіти’ Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету (3), с. 337-344.*

2. Одайник, С., 2016. 'Використання хмарних технологій в управлінні загальноосвітніми навчальними закладами', *Нова педагогічна думка : науково-методичний журнал*, Вип. 4., Рівне, с. 103-107.
3. 'Основні поняття хмарних технологій: лекція. Академік фокс', 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://academicfox.com/lektsiya-1-osnovni-ponyattya-hmarnyh-tehnolohij/>.
4. Агеєва, О., Бондаренко, Т., Кожевніков, Г., 2016. 'Хмарний моніторинг у соціально-економічних дослідженнях: монографія', *Укр. інж.-пед. академія*, Харків: Міськдрук, 192 с.
5. 'Хмарні технології', [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A5%D0%BC%D0%B0%D1%80%D0%BDD1%96_%D1%82%D0%B5%D1%85%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%97.
6. Mell, P., 2011. 'The NIST Definition of Cloud Computing : Recommendation of the National Institute of Standards and Technology', Gaithersburg : *National Institute of Standards and Technology*, 3 p.
7. Fayol, H., 1917. 'Administration industrielle générale', Paris: *DunodetPinat*, 174 p.

References

1. Hladkova, V. M., Panchenko, A. H., Panchenko, H. V., 2017. 'Vykorystannya servisiv Google v upravlinni zakladom seredn'oyi osvity (Using Google services in the management of a secondary education institution)', *Vidkryte osvityne e-seredovyshe suchasnoho universytetu* (3), s. 337-344.
2. Odaynyk, S., 2016. 'Vykorystannya khmarnykh tekhnolohiy v upravlinni zahal'no osvitymy navchal'nymy zakladamy (Using cloud technologies in the management of general educational institutions)', *Nova pedahohichna dumka : naukovometodychnyy zhurnal*, Vyp. 4., Rivne, s. 103-107.
3. 'Osnovni ponyattya khmarnykh tekhnolohiy: lektsiya. Akademik foks (Basic concepts of cloud technologies: a lecture. Academic fox)', 2017. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://academicfox.com/lektsiya-1-osnovni-ponyattya-hmarnyh-tehnolohij/>.
4. Ahyeyeva, O., Bondarenko, T., Kozhevnikov, H., 2016. 'Khmarnyy monitorynh u sotsial'no-ekonomichnykh doslidzhennyakh: monohrafiya (Cloud monitoring in socio-economic research: monograph)', *Ukr. inzh.-ped. akademiya*, Kharkiv: Mis'kdruk, 192 s.
5. 'Khmarni tekhnolohiyi (Cloud technologies)', [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A5%D0%BC%D0%B0%D1%80%D0%BDD1%96_%D1%82%D0%B5%D1%85%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%97.
6. Mell, P., 2011. 'The NIST Definition of Cloud Computing : Recommendation of the National Institute of Standards and Technology', Gaithersburg : *National Institute of Standards and Technology*, 3 p.
7. Fayol, H., 1917. 'Administration industrielle générale', Paris: *DunodetPinat*, 174 p.

ОСВІТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕПОХИ

УДК 378.6:37.011.3-051]:004

ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ЯК ОСНОВА
ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯINFORMATIONAL AND EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF THE
PEDAGOGICAL UNIVERSITY AS THE BASIS OF PROFESSIONAL
FORMATION OF THE FUTURE TEACHER

А.М. Білан

Актуальність теми дослідження.

Психолого-педагогічні принципи і підходи, сформовані в умовах традиційної системи професійного розвитку майбутнього вчителя, сьогодні вже недостатньо повно і адекватно відображають динаміку професійного становлення майбутнього вчителя в умовах інформаційного суспільства. Це обумовлює залучення нових технологій розробки і трансляції змісту навчання та діяльності викладача.

Постановка проблеми. Професійне становлення майбутнього вчителя потребує детального розгляду принципів, змісту, умов та організаційних форм діяльності майбутнього вчителя в умовах інформаційно-освітнього простору педагогічного університету.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження М. І. Жалдака, Ю. О. Жука, В. І. Клочко, І. В. Роберт, С. М. Яшанова і ін. визначили теоретичні основи створення і використання засобів інформатизації освіти, педагогічні основи застосування комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання.

Постановка завдання. Розглянути теоретичні засади процесу

Urgency of the research.

Psychological and pedagogical principles and approaches, which were formed in the conditions of the traditional system of professional development of the future teacher, today do not enough fully and adequately reflect the dynamics of the professional formation of the future teacher in the information society. This causes the attraction of new technologies for the development and broadcasting of the educational content and teacher's activities.

Target setting. Professional formation of the future teacher requires a detailed consideration of the principles, content, conditions and organizational forms of the future teacher's activity in the conditions of the informational and educational environment of the pedagogical university.

Actual scientific researches and issues analysis. The research of M. I. Zhaldak, Yu. Zhuk, V. I. Klochko, I. V. Robert, S. M. Yashanov determined the theoretical foundations for the creation and use of educational informatization tools, the pedagogical foundations for the application of computer-oriented teaching aids.

The research objective. We need to consider the theoretical foundations of

професійного становлення майбутнього вчителя в інформаційно-освітньому середовищі педагогічного університету.

Виклад основного матеріалу.

Розглянуто теоретичні засади процесу професійного становлення майбутнього вчителя в інформаційно-освітньому середовищі педагогічного університету із застосуванням комп'ютерно-орієнтованих технологій навчання. Наведено інформаційну модель розвитку майбутнього вчителя, критерії та показники процесу становлення.

Висновки. Досягнення якісних результатів професійного становлення можливо за умови використання інформаційно-освітнього простору педагогічного університету в якості: засобу освітньо-розвиваючого потенціалу майбутнього вчителя; інструменту і засобу діагностики, самооцінки і самоатестації; опису та представлення моделей, форм і технологій професійного становлення з урахуванням дидактичних умов і можливостей використання засобів інформатизації в особистісному становленні майбутнього вчителя.

Ключові слова: інформаційно-освітнє середовище, інформаційна модель, комп'ютерно-орієнтовані технології навчання, інформатизація освіти, інформаційна педагогічна взаємодія.

the professional development process of the future teacher in the informational and educational environment of the pedagogical university.

The statement of basic materials.

Theoretical foundations of the professional formation process of the future teacher in the informational and educational environment of the pedagogical university with the use of computer-oriented learning technologies were considered. The information model for the development of the future teacher, the criteria and process indicators of formation were given.

Conclusions. Achievement of qualitative results of professional development is possible, provided that the informational and educational environment of the pedagogical university is used as: a means of the educational and development potential of the future teacher; a tool and means of diagnosis, self-evaluation and self-assessment; a description and presentation of models, forms and technologies of professional development, taking into account the didactic conditions and possibilities of using the means of informatization in the personal development of the future teacher.

Keywords: informational and educational environment, information model, computer-oriented learning technologies, informatization of education, information pedagogical interaction.

Постановка проблеми. Психолого-педагогічні принципи і підходи, сформовані в умовах традиційної системи професійного розвитку майбутнього вчителя, сьогодні вже недостатньо повно і адекватно відображають динаміку професійного становлення майбутнього вчителя в умовах інформаційного суспільства. Це обумовлює залучення нових технологій розробки і трансляції змісту навчання та діяльності викладача, що забезпечують на практиці безперервність розвитку як педагога і студентів, так і інформаційно-освітнього середовища (ІОС).

У цьому сенсі, становлення та професійний розвиток майбутнього вчителя в умовах інформатизації освітньої галузі повинні спиратися на нові міждисциплінарні підходи, які дозволяють виробити освітню стратегію на засадах сучасних принципів узгодженої поведінки викладача і студентів для досягнення визначених результатів їх спільної праці [1]. При такому підході, професійна діяльність викладача і студентів може розглядатися як інформаційний процес, що передбачає актуалізацію нових знань, передавання навчальних повідомлень, контроль результатів навчальної діяльності на основі зворотних зв'язків і т. ін. [7].

Зважаючи на те, що в умовах прискорених темпів розвитку комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання (КОЗН) і технологій спостерігається помітне відставання темпів розвитку методичної допомоги з підтримки діяльності викладача та студента в інформаційно-освітньому середовищі педагогічного університету (ІОС ПУ), професійне становлення майбутнього вчителя в умовах ІОС ПУ потребує детального розгляду принципів, змісту, умов та організаційних форм діяльності майбутнього вчителя в умовах ІОС ПУ.

Ступінь наукової розробленості проблеми. Нові вимоги до професійної мобільності майбутнього вчителя, його здатності ефективно освоювати нові технології помітно активізували дослідження питань методології, методик і технологій діяльності майбутнього вчителя в нових умовах. Результати досліджень А. М. Алексюка, С. І. Архангельського, В. П. Беспалька, В. І. Бондаря, Л. П. Вовк, С. У. Гончаренка, А. В. Касперського, Н. В. Кузьміної, О. Г. Мороза, В. А. Моляко, С. О. Сисоевої, М. І. Шкіля дозволяють визначити сучасні підходи до розуміння професійно-педагогічної компетентності майбутнього вчителя, розкривають сутність і принципи його практичної діяльності в нових умовах.

Дослідження М. І. Жалдака, Ю. О. Жука, В. І. Ключко, І. В. Роберт, С. М. Яшанова і ін. визначили теоретичні основи створення і використання засобів інформатизації освіти, педагогічні основи застосування комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання.

У той же час в ряді робіт (В. Ю. Биков, Л. Л. Макаренко, Ю. І. Машбиць, Н. В. Морзе, С. А. Раков, Ю. С. Рамський, З. С. Сайдаметова, О. М. Спирін, Ю. В. Триус і ін.) відзначається, що сучасний рівень кваліфікації майбутніх учителів не завжди достатній

для ефективного впровадження педагогічних інновацій на основі комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання у зв'язку з відсутністю у них науково обґрунтованої психолого-педагогічної і спеціальної системи знань, умінь і навичок роботи в умовах ІОС закладів освіти.

Тому, **метою статті** є розгляд теоретичних засад процесу професійного становлення майбутнього вчителя в інформаційно-освітньому середовищі педагогічного університету.

Виклад основного матеріалу. Ідеї і принципи освіти ХХІ століття визначають проблему розвитку фахівця освітньої галузі як розвиток особистісної та професійної мобільності, яка дозволить йому ефективно здійснювати професійну діяльність в умовах інформаційного суспільства [7]. Соціальні та демографічні зміни, нове бачення світу ставлять майбутнього вчителя в умови необхідності формування адекватного сприйняття нововведень, що актуалізуються в різних сферах життя і діяльності в ІОС ПУ (нові навчальні плани, форми, методи, зміст і технології діяльності).

Інформатизація освіти, як процес інтелектуалізації діяльності майбутнього вчителя, що розвивається на основі реалізації можливостей комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання, повинен підтримувати інтеграційні тенденції процесу пізнання закономірностей предметних галузей і навколишнього середовища. Також цей процес повинен забезпечувати наукове поєднання їх з традиційними принципами дидактики, індивідуалізації і диференціації навчання, ефективного здобування фахівцем педагогічної галузі визначеного рівня знань, умінь і навичок [1].

Основні можливості ІОС ПУ для підтримки професійного становлення майбутнього вчителя пов'язані з використанням КОЗН з метою: вдосконалення системи добору змісту, методів, форм і технологій навчання, що відповідають завданням розвитку особистості студента; розвитку методичних систем навчання, орієнтованих на інтелектуальний потенціал студента, на формування умінь самостійного здобування знань, здійснення різноманітних видів самостійної діяльності з обробки інформації і ін. [5].

Термін «становлення» є категорією діалектики і означає процес формування будь-якого матеріального або ідеального об'єкта системи [1]. Відповідно, термін «професійне становлення майбутнього вчителя» використовується для характеристики процесу підвищення рівня та вдосконалення структури професійної спрямованості,

професійної компетентності, соціальних і професійних якостей, що характеризуються цільовими функціональними орієнтаціями, змістовно-діяльнісними і процесуальними складовими та критеріальною-оцінювальними компонентами.

Цільові функціональні орієнтації майбутнього вчителя виражаються у спрямованості сутності розвитку до зміни, перетворення, ускладнення, збагачення ієрархії мотивів, видів діяльності і форм спілкування майбутнього вчителя, зміни інтересів, цілей, сенсу його діяльності. Соціальні функції становлення виражаються в соціальних аспектах розвитку як процесу адаптації майбутнього вчителя до професійного середовища.

Основною організаційною формою професійного становлення майбутнього вчителя є навчання на основі різних технологій, а результатом - зміна потреб і розвиток здібностей майбутнього вчителя, суттєве зростання ефективності його професійної діяльності, її результатів і якості. Основною ознакою ефективного професійного становлення є зміна системи відношень до себе і світу, цілісність форм спілкування, вчинків, стосунків і кваліфікаційне зростання майбутнього вчителя.

В умовах ІОС ПУ професійне становлення набуває нової якості за рахунок «занурення» майбутнього вчителя в інформаційно-технологічне середовище [8]. Отже, зміна умов діяльності майбутнього вчителя в умовах інформатизації освітньої галузі передбачає застосування відповідної методології опису, професійного становлення та розвитку майбутнього вчителя в ІОС ПУ.

Відомо, що розвиток і вдосконалення педагогічної системи (наприклад, системи формування знань, умінь, навичок і т. ін.) складають змістовну складову інформаційної моделі майбутнього вчителя, вдосконалення і розвиток якої відображає безперервний процес переходу його простору в більш ймовірний стан ефективного вирішення професійних завдань [6]. Отже, процес професійного становлення майбутнього вчителя в ІОС ПУ необхідно розглядати комплексно з урахуванням сучасного рівня розвитку науки, в контексті процесу самоорганізації суб'єкта з точки зору теорії інформації, синергетики і теорії відкритих систем.

При такому підході є можливість представити процес професійного становлення, розвитку системи професійного (фахового) навчання майбутнього вчителя з урахуванням ряду

канонічних властивостей і принципів: принципів теорії інформації (представлення, перетворення (інтерпретація), збереження, переміщення інформації); синергетичного підходу (аналіз динамічних і відкритих процесів); теорії відкритих систем (принципи розширюваності, масштабованості, мобільності, переносимості, інтероперабельності, дружності і ін.) [3].

Підвищення ефективності процесу професійного становлення майбутнього вчителя в ІОС ПУ ґрунтується на трикомпонентній інформаційній моделі розвитку майбутнього вчителя [2]. Перший компонент представляє процес, який описує динамічну складову моделі; другий - форми і структури розвитку, які описуються декларативною складовою моделі; третій - зміст розвитку майбутнього вчителя (знання, вміння, навички, ролі, функції), описується процедурною складовою моделі.

При цьому структура професійного становлення майбутнього вчителя в умовах ІОС ПУ залежить від його здатності зберігати і підтримувати процеси самоорганізації при зовнішніх і внутрішніх змінах педагогічної системи. Це відображає стійкі компоненти і зв'язки системи. З точки зору інформаційного процесу ця система складається з елементів, педагогічних зв'язків і відношень, що реалізують їх функції при взаємодії: сприйняття педагогічної інформації, запам'ятованої (осмисленої) в середовищі даних, на основі яких відбувається вибір педагогічних дій з досягнення мети, для реалізації якої створений елемент системи; інформаційних шаблонів педагогічних дій, що реалізують вибрані педагогічні цілі; методів зіставлення перших двох компонентів відповідно до комплексу педагогічних цілей.

Передумовами професійного становлення є наявність інформаційної педагогічної взаємодії, яка представлена без спотворень і втрат педагогічної інформації у вигляді процесів, етапів, тривалості трансляції між джерелом і споживачем педагогічної інформації, наявність засобів переміщення в середовищі педагогічної інформації, можливість формалізації цілей педагогічної діяльності, наявність адекватних критеріїв педагогічного управління в динамічних умовах, отримання нових і розвиток наявних педагогічних функцій, можливості побудови замкнутої процедури управління педагогічною діяльністю [4].

Результатами професійного становлення є усунення

невизначеності щодо вибору дій, які ведуть до досягнення стійкого стаціонарного стану діяльності майбутнього вчителя, можливості доцільного вибору дій, що ведуть до саморозвитку майбутнього вчителя.

Спільне функціонування викладача і майбутнього вчителя в ІОС ПУ передбачає, що їх діяльність може бути формалізована з точки зору сучасної методології інформатики: системної інтеграції; об'єктно-орієнтованого підходу; мети моделювання на основі теорії відкритих систем. Створені з урахуванням цієї методології моделі діяльності дозволяють створювати відкриті, дружні інформаційні системи, які зможуть розширити та реалізувати функції викладача та студента в ІОС ПУ [3]. Таким чином, методологія інформатики дозволяє трансформувати і підтримати існуючі методи, форми і засоби професійного становлення та розвитку майбутнього вчителя на основі відкритих інформаційних систем.

В ІОС ПУ змінюється характер накопичення, зберігання, передавання і використання навчальної інформації, більш різноманітними стають форми взаємодії суб'єктів-користувачів, змінюються зміст навчального матеріалу, форми навчання, моделі організації діяльності, функції і завдання майбутнього вчителя. Використання інформаційних моделей і технологій взаємодії між користувачами середовища і призводить до виникнення нових каналів і потоків інформації в середовищі, яке має різні механізми управління як з боку майбутнього вчителя, так і з боку автоматизованих програмно-технічних комплексів. Основними компонентами, що складають структуру ІОС ПУ є природне середовище, викладач, студент, навчальне середовище, апаратне та програмне середовище.

Пізнавальна діяльність користувачів ІОС ПУ, що здійснюється з підтримкою КОЗН модифікується програмним алгоритмом управління, зорієнтованим на ефективне засвоєння знань, умінь і навичок [7]. Інформаційне середовище дозволяє індивідуалізувати, трансформувати і модифікувати параметри освітнього простору під кожного конкретного студента-користувача в залежності від його рівня підготовленості і успішності роботи, виділити необхідну для кожного конкретного студента пізнавальну інформацію, передати її від джерел до споживачів інформації, проконтролювати її засвоєння, порівняти результати діяльності із середнім рівнем в групі і (або)

рівнем предметно-програмних вимог.

Якісні показники вимірювання рівня розвитку і становлення майбутнього вчителя здійснюються на основі наступних критеріїв [4]: перебудови структури свідомості, зміни системи відношень до себе, до навколишнього світу, цілісності форм спілкування, вчинків і стосунків, результатів діяльності, функцій і професійних ролей, збалансованості змісту становлення, кваліфікаційне зростання.

В якості кількісної міри становлення майбутнього вчителя використовуються показники відносної зміни рівнів сформованих професійних знань, умінь і навичок майбутнього вчителя (єрудиція, культура і сучасні наукові знання, педагогічні знання, вміння і навички, спеціальні інформаційно-технологічні знання, вміння і навички, необхідні для використання сучасних інформаційних технологій) і психологічні характеристики, що описують пізнавальні процеси (творчий склад, інтелектуальна активність, інтелектуальний показник, науковий потенціал, інтелектуальна продуктивність, творча продуктивність, працездатність, викладацький потенціал, самоконтроль, пристосовність, самооцінка, комунікативність, колективізм, авторитет, лідерство).

Провідними критеріями ефективності процесу професійного становлення майбутнього вчителя в ІОС ПУ є орієнтація на більш високий рівень відповідності цілей та результатів навчання за всіма їх структурними складовими, все зростаюча самостійність в ІОС ПУ як студентів, так і викладачів, процес керованої психологічної та соціальної адаптації відповідно до сформованих вимог ІОС ПУ, які постають перед майбутнім учителем на різних етапах його розвитку.

Технології професійного становлення майбутнього вчителя будуються в ІОС ПУ на комплексному підході, при якому враховуються проблеми, які вирішують студенти в процесі повсякденної аудиторної навчальної діяльності, функції, які вони виконують під час позааудиторного навчання, знання, вміння і навички, які використовують у роботі і т. ін. [7]. Вони також передбачають використання спеціальних алгоритмічних процедур аналізу та оцінювання засвоєння діяльнісних компонентів професійної діяльності.

Також комплексний, міждисциплінарний, інтегрований підхід до розвитку професійної компетентності і діяльності майбутнього вчителя в ІОС ПУ як фактор професійного становлення майбутнього

вчителя забезпечує:

- глибоке розуміння, вивчення та використання принципів самоорганізації, самонавчання, самоосвіти майбутнього вчителя в ІОС ПУ;
- точне і обґрунтоване прогнозування розвитку майбутнього вчителя;
- збільшення рівня адекватності представлення процесу професійного становлення майбутнього вчителя відповідно до сучасних міждисциплінарних уявлень і вимог до процесів розвитку змісту, форм і методів навчання в ІОС ПУ;
- створення нових КОЗН в межах методології інтегративного професійного становлення майбутнього вчителя в ІОС ПУ, орієнтованих на більш ефективне використання існуючих форм і методів навчання.

Висновки. Сучасні гуманістичні, особистісно-орієнтовані, розвиваючі, міждисциплінарні підходи і принципи навчання знайшли своє місце в інформаційних моделях навчання, які урізноманітнюють зміст та методикау підготовки майбутніх учителів і забезпечують усвідомлений вибір освітньої траєкторії спрямованої на розвиток творчих складових особистості в ІОС ПУ.

Рівень розвитку інформаційної культури майбутнього вчителя визначає ефективність його діяльності в ІОС ПУ, визначає здатність студентів до оперативної й адекватної адаптації освоювати нові засоби і технології діяльності, форми соціальної поведінки, мобільно адаптуватися до швидких змін соціального, технологічного та інформаційного середовища.

Професійне становлення майбутнього вчителя являє собою процес саморозвитку і самоорганізації в ІОС ПУ, що має на меті підвищення рівня освоєння майбутнім учителем сучасного наукового знання в умовах інформатизації суспільства і освіти, рівня його загальної та інформаційної культури; адаптації майбутнього вчителя до практичної діяльності за фахом, спрямування на суттєве зростання ефективності та якості праці; реалізації особистісного потенціалу майбутнього вчителя, направлено на розвиток творчого потенціалу професійної діяльності, педагогічної рефлексії, здатності до самовизначення, самопроекування і прагнення до самореалізації.

Досягнення якісних результатів професійного становлення

можливо за умови використання ІОС ПУ в якості засобу освітньо-розвиваючого потенціалу майбутнього вчителя; розробки процедури використання ІОС ПУ в якості інструменту і засобу діагностики, самооцінки і самоатестації; опису та представлення моделей, форм і технологій професійного становлення в ІОС ПУ з урахуванням дидактичних умов і можливостей використання засобів інформатизації в особистісному становленні майбутнього вчителя.

Список використаних джерел

1. Атанасян, СЛ., 2008. 'Теоретические основы формирования информационной образовательной среды педагогического вуза', Воронеж: *Научная книга*, 200 с.
2. Биков, ВЮ., 2005. 'Теоретико-методологічні засади моделювання навчального середовища сучасних педагогічних систем', *Інформаційні технології і засоби навчання: Зб. наук. праць, Інститут засобів навчання АПН України*, К.: Атака, с. 5-15.
3. Глазунова, ОГ., 2012. 'Проектування інформаційно-освітнього середовища вищого навчального закладу', *Електронні засоби та дистанційні технології для навчання протягом життя: тези доповідей VIII Міжнародної науково-методичної конференції, м.Суми, 15-16 листопада 2012 р.*, Суми: Сумський державний університет, с. 31-33.
4. Гриншкун, ВВ., 2008. 'Использование технологии информационного интегрирования при подготовке педагогов в области информатизации образования', *Бюллетень Центра информатики и информационных технологий в образовании. Вып. 4*, М.: ИСМО РАО, с. 75-81.
5. Жук, ЮО., 2005. 'Організація навчальної діяльності у комп'ютерно орієнтованому навчальному середовищі', *Інформаційне забезпечення навчального процесу: інноваційні засоби і технології: Колективна монографія*, К.: Атіка, с. 195-204.
6. Жалдак, МІ., 2008. 'Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання в загальноосвітній середній школі', *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах, № 5*, с. 4-9.
7. Гуревич, РС., 2011. 'Освітнє середовище для підготовки майбутніх педагогів засобами ІКТ : [монографія]', Вінниця : ФОРМ Рогольська І. О., 348 с.
8. Яшанов, СМ., 2012. 'Проблеми формування та перспективи розвитку інформаційно-освітнього середовища закладів педагогічної освіти', *Інформатика та інформаційні технології. Науково-методичний журнал: №2*, с.16 – 23.

References

1. Atanasyan, SL., 2008. 'Teoreticheskiye osnovy formirovaniya informatsionnoy obrazovatel'noy sredy pedagogicheskogo vuza (Theoretical Foundations of the Information Educational Environment of the Pedagogical University)', Voronezh: *Nauchnaya kniga*, 200 s.
2. Bykov, VYU., 2005. 'Teoretyko-metodolohichni zasady modelyuvannya navchal'noho seredovyscha suchasnykh pedahohichnykh system (Theoretical and

- Methodological Principles of Modeling the Educational Environment of Modern Pedagogical Systems)', *Informatsiyni tekhnolohiyi i zasoby navchannya: Zb. nauk. Prats'*, Instytut zasobiv navchannya APN Ukrayiny, K.: Ataka, s. 5-15.
3. Hlazunova, O.H., 2012. 'Proektuvannya informatsiyno-osvitn'oho seredovyshcha vyshchoho navchal'noho zakladu (Designing the Information and Educational Environment of a Higher Educational Institution)', *Elektronni zasoby ta dystantsiyni tekhnolohiyi dlya navchannya protyahom zhyttya: tezy dopovidey VIII Mizhnarodnoyi naukovo-metodychnoyi konferentsiyi, m.Sumy, 15-16 lystopada 2012 r.*, Sumy: Sums'kyi derzhavnyi universytet, s. 31-33.
 4. Grinshkun, V.V., 2008. 'Ispol'zovaniye tekhnologii informatsionnogo integrirovaniya pri podgotovke pedagogov v oblasti informatizatsii obrazovaniya (Use of information integration technology in teacher training in the field of education informatization)', *Byulleten' Tsentra informatiki i informatsionnykh tekhnologiy v obrazovanii. Vyp. 4*, M.: ISMO RAO, s. 75-81.
 5. Zhuk, Y.U., 2005. 'Orhanizatsiya navchal'noyi diyal'nosti u komp'yuterno oriyentovanomu navchal'nomu seredovyshchi (Organization of educational activity in the computer-based learning environment)', *Informatsiyni zabezpechennya navchal'noho protsesu: innovatsiyni zasoby i tekhnolohiyi: Kolektyvna monohrafiya*, K.: Atika, s. 195-204.
 6. Zhaldak, M.I., 2008. 'Komp'yuterno-oriyentovani systemy navchannya v zahal'noosvitniy seredniy shkoli (Computer-oriented systems of training in general secondary education)', *Informatyka ta informatsiyni tekhnolohiyi v navchal'nykh zakladakh, № 5*, s. 4-9.
 7. Hurevych, R.S., 2011. 'Osvitnye seredovyshche dlya pidhotovky maybutnikh pedahohiv zasobamy IKT : [monohrafiya] (Educational environment for the training of future teachers by means of ICT: [monograph])', Vinnytsya : FOP Rohal's'ka I. O., 348 s.
 8. Yashanov, S.M., 2012. 'Problemy formuvannya ta perspektyvy rozvytku informatsiyno-osvitn'oho seredovyshcha zakladiv pedahohichnoyi osvity (Problems of formation and prospects of development of the informational and educational environment of institutions of pedagogical education)', *Informatyka ta informatsiyni tekhnolohiyi. Naukovo-metodychny zhurnal: №2*, s.16 – 23.

УДК 378.147:621.38

ВИВЧЕННЯ СХЕМОТЕХНІКИ В НЕСПЕЦІАЛІЗОВАНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

STUDYING OF THE CIRCUIT DESIGN IN NON-SPECIALIZED EDUCATIONAL INSTITUTIONS

О.О. Савенков

Актуальність теми дослідження. Актуальним напрямком сучасної схемотехніки є вивчення, побудова і проектування функ-

Urgency of the research. Studying, constructing and designing of computer functional nodes are an actual direction of modern circuit design. For specialized

ціональних вузлів ЕОМ. Для спеціалізованих навчальних закладів інженерного спрямування, у яких вивчається комп'ютерна інженерія, дисципліни схемотехнічного напрямку є обов'язковими, на відміну від вищих педагогічних закладів де основними напрямками є вивчення програмування, використання програмного забезпечення тощо.

Постановка проблеми. Однією з складових ефективної підготовки майбутнього вчителя за напрямом «Технологічна освіта» є дисципліни техніко-технологічного спрямування, що входять до циклів фундаментальної природничо-наукової, професійної та практичної підготовки. Виникає необхідність вивчення основ схемотехніки не тільки в спеціалізованих навчальних закладах, а й на технічних спеціальностях педагогічних ВНЗ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проаналізовано шкільну програму профільного та академічного рівня з курсу фізики та програму з курсу загальної фізики для вищих навчальних закладів.

Постановка завдання. Провести аналіз теоретичних базових знань студентів, що необхідні для засвоєння навчального матеріалу з основ схемотехніки та прикладних програмних засобів, які можуть зробити вивчення основ схемотехніки більш ефективним.

Виклад основного матеріалу. Розглянуто доцільність, можливості та перспективи вивчення основ схемотехніки на неінженерних спеціальностях педагогічного університету. Проведено аналіз сучасних програмних засобів віртуалізації схемотехнічних рішень під час навчання схемотехніки.

Висновки. Вивчення схемотехніки, за допомогою відповідного програмного забезпечення, дозволяє

educational institutions of engineering, in which computer engineering is studied, the circuit design disciplines are mandatory, in contrast to higher pedagogical institutions, where the main areas are the study of programming, the use of software and the like.

Target setting. One of the components of the effective preparation of the future teacher in the direction of "Technological education" are the disciplines of the technical and technological direction that enter the cycle of fundamental scientific, professional and practical training. There is a need to study the basics of circuit design, not only in specialized educational institutions, but also in the technical fields of pedagogical universities.

Actual scientific researches and issues analysis. The school program of profile and academic level from the physics course and the general physics course for higher education institutions were analysed.

The research objective. To conduct an analysis of the theoretical basic knowledge of students, which are necessary for assimilation the educational material on the basics of circuit design and applied software, which can make the study of the fundamentals of circuit design more efficient.

The statement of basic materials. The expediency, possibilities and prospects of studying the basics of circuit design in non-engineering specialties of the pedagogical university were considered. The analysis of modern virtualization software of circuit design solutions while learning the circuit design is carried out.

Conclusions. The study of circuit design, with appropriate software, allows the future teacher of the

майбутньому вчителю освітньої галузі «Технології», краще зрозуміти принципи роботи цифрової техніки та сучасних цифрових технологій.

Ключові слова: вивчення основ схемотехніки, процес фахової підготовки, абстрактні конструкції схемотехніки, навчання фахових дисциплін, спеціалізоване програмне забезпечення.

educational area "Technology", better understand the principles of digital technology and modern digital technologies.

Keywords: *study of the basics of circuit design, process of professional preparation, abstract design of circuit design, training of professional disciplines, specialized software.*

Актуальність дослідження. Сьогодні цифрові технології повсюдно витісняють аналогові, оскільки практично всі виробники електроніки вже перейшли на виробництво приладів та устаткування із застосуванням цифрових рішень. Комп'ютери, смартфони, планшети – будь-який девайс, яким ми користуємось, так чи інакше пов'язаний з цифровою схемотехнікою.

Одним з міждисциплінарних напрямків, що має надзвичайно великий вплив на формування професійної компетентності майбутнього вчителя освітньої галузі «Технології» є схемотехніка. Схемотехніка являє собою науково-технічний напрям, що охоплює проблеми проектування та дослідження схем електронних пристроїв різного призначення.

Актуальним напрямком сучасної схемотехніки є вивчення, побудова і проектування функціональних вузлів ЕОМ. Для спеціалізованих навчальних закладів інженерного спрямування, у яких вивчається комп'ютерна інженерія, дисципліни схемотехнічного напрямку є обов'язковим, на відміну від вищих педагогічних закладів де основними напрямками є вивчення програмування, використання програмного забезпечення і т. ін.

Постановка проблеми. Важливими факторами, що впливають сьогодні на якість підготовки майбутніх учителів освітньої галузі «Технології» є модернізація навчальних курсів, інтеграція окремих тем споріднених навчальних дисциплін у міждисциплінарні курси, які акумулюють в собі досягнення сучасної науки і техніки.

Особливістю сучасного розвитку освітянської діяльності є широке впровадження інформаційних технологій, пов'язаних із використанням обчислювальної техніки. Вивчення основ схемотехніки у неспеціалізованих навчальних закладах викликана необхідністю здобування системних знань майбутніми вчителями

освітньої галузі «Технології» з багатьох прикладних галузей наукового знання, оскільки органічною складовою підготовки майбутнього вчителя за напрямом «Технологічна освіта» є дисципліни техніко-технологічного спрямування, що входять до циклів фундаментальної природничо-наукової підготовки і професійної та практичної підготовки.

Аналіз основних досліджень і джерел. При підготовці статті були проаналізовані набори дисциплін, що пропонуються при вивченні курсів пов'язаних з використанням комп'ютерних технологій як інженерних [4], так і не інженерних напрямків [2, 5, 6] у вищих навчальних закладах. Проаналізовано шкільна програма профільного та академічного рівня з курсу фізики [1, 7, 8], проаналізовано програма з курсу загальної фізики для вищих навчальних закладів [9]. Розглянуто статтю І. А. Твердохліба «Методичні аспекти вивчення основ комп'ютерної схемотехніки в курсі логічних основ інформатики», у якій аналізується досвід використання Electronics Workbench [3].

Постановка завдання. Зважаючи на наведені вище положення, є потреба у аналізі доцільності вивчення основ схемотехніки у неспеціалізованих навчальних закладах. Також потрібно, спираючись на програми середньої школи і вищих навчальних закладів провести аналіз теоретичних базових знань студентів, що необхідні для засвоєння навчального матеріалу з основ схемотехніки та прикладних програмних засобів, які можуть зробити вивчення основ схемотехніки більш ефективним.

Виклад основного матеріалу. З точки зору фізики, основою реалізації інформаційних процесів є використання електричних імпульсів в різноманітних схемах, для досягнення визначеного результату. Елементи, зібрані в правильній послідовності разом є електронним пристроєм, покликани виконувати будь-яку функцію, необхідну людині, починаючи від миготіння діода і закінчуючи реалізацією комп'ютерної обробки та збереження даних, моделювання фізичних процесів або бездротової передачі даних. Батареї, електронні схеми, мікросхеми, радіотехнічні елементи - саме вони складають основу схемотехніки. Цей науково-технічний напрям є основою для розробки та ефективного функціонування будь-якого технічного продукту.

У схемотехніці, як і в багатьох інших науково-технічних дисциплінах, більшість завдань можна розділити на завдання синтезу (об'єднання раніше розрізнених речей, тобто створення схеми якогось пристрою з окремих деталей або блоків) та завдання аналізу (розчленування цілого на складові частини, тобто дослідження поведінки і властивостей великої системи на основі інформації про властивості її складових).

Дуже важливою дидактичною особливістю схемотехніки є те, що її основним завданням є аналіз і проектування реальних електронних пристроїв, але при цьому схемотехніка оперує «схемою» – абстрактним поданням пристроїв у вигляді сукупності умовних позначень. При цьому для схемотехніки абсолютно не важливо, як влаштовані електронні компоненти і які фізичні принципи покладені в основу їх роботи.

Під час вивчення циклу дисциплін професійної та практичної підготовки студенти освітньої галузі «Технології» повинні глибоко розуміти логіку роботи апаратного та програмного забезпечення на рівні елементарних дій або операцій для того, щоб у доступній формі викласти учневі основні процеси, які лежать в основі функціонування сучасної техніки і забезпечують її мініатюризацію та енергоефективність.

Оскільки схемотехніка зазвичай розглядає всі електронні компоненти як чорні ящики (подібно до того, як ми успішно користуємося мобільними телефонами, не замислюючись про їх внутрішній устрій), використання абстрактних конструкцій схемотехніки дає значний дидактичний ефект, зважаючи на те, що для розуміння інформаційних процесів не потрібні глибокі знання в загальній фізиці (загалом, досить шкільного курсу).

Реалізація базової функціональності абстрактних конструкцій схемотехніки для загального аналізу роботи навчальної системи передбачає застосування технологій прототипування. Цей підхід дозволяє створювати трафаретні графічні моделі, які дозволяють полегшувати засвоєння основних принципів схемотехніки та виключити можливість серйозних помилок в роботі майбутньої схеми ще на підготовчому етапі. Також цей підхід дозволяє на практиці випробувати уже реалізовані ідеї, що попередньо закладені в електронну схему. Його можна застосовувати як до всієї схеми, так і до окремих її частин, в залежності від особливостей конструкції.

Зважаючи на те, що логіка апаратного і програмного забезпечення спирається на логіку складових елементів інтегральних мікросхем, поглиблений розгляд основ їх компоновки та побудови на їх основі сучасних пристроїв, дозволяє студенту краще розуміти, яким чином реалізуються процеси обробки введених даних, їх перетворення на вихідні дані і т. ін.

Це положення можна проілюструвати наступними прикладами.

Будь-які команди, що вводяться користувачем, обробляються за допомогою апаратного забезпечення процесу обробки інформації (головним чином інтегральними мікросхемами, основною з яких є центральний процесор). Саме на логічних елементах центрального процесора відбувається оброблення (перетворення) введених даних. Прикладом реалізації цього процесу може слугувати звичайна блок-схема на виконання умови «так» або «ні», що використовується для пояснення відповідних дій у програмуванні і може бути представлена за допомогою логічних елементів на транзисторах. Множина подібних прикладів дає можливість встановити наочний взаємозв'язок між програмним і апаратним забезпеченням [3].

Ще одним важливим аспектом роботи з даними є їх зберігання (розглядаємо оперативну та постійну пам'ять). Оперативна пам'ять реалізується на таких логічних елементах як тригери, в той час як постійна пам'ять реалізується або на магнітних носіях (HDD) або на транзисторах з плаваючим затвором (SSD). Кожен з типів «пам'яті» має ряд власних особливостей таких як, енергозалежність, швидкість запису різних за розміром файлів, кількість циклів перезапису. Абстрагування фізичних основ реалізації технологій реалізації пам'яті дозволяє, наприклад, краще зрозуміти принципи узгодження роботи програмного забезпечення.

Абстрактний, відокремлений розгляд елементів схеми пристрою або елемента дозволяє студентам вирішувати достатньо складні технічні завдання, розбиваючи їх на дрібні фрагменти і можливості шукати рішення послідовно, або розділяти ці фрагменти і потім збирати рішення воєдино.

Для цього студенту достатньо знати, наприклад, основні принципи провідності в напівпровідниках р-, n-типів, р-n перехід, принципи роботи основних компонентів, таких як діод, МОП-транзистор (MOSFET) і т. ін. Такі теми як електронно-діркова та домішкова провідність, утворення та характеристики р-n переходу,

будова та функції діода вивчаються в курсі фізики в середній школі [7, 8], та в курсі загальної фізики в ВНЗ на перших курсах [9]. Вивчення будови та функцій транзисторів залишаються на розсуд викладача чи вчителя, ця тема розглядається на прикладі біполярного транзистора. А як приклад розглядається підсилення сигналу, вивчення МОП-транзистора, що не входить в обов'язкову програму? Потрібно зауважити, що ґрунтовна базова підготовка студента економить час на сприйняття матеріалу і дозволяє йому швидше зорієнтуватись при переході до вивчення нового матеріалу. Практика показує, що студенти які вступають на технічні спеціальності, можуть мати залишкові знання не на високому рівні, але тим не менш, в цілому, їх достатньо для освоєння абстрактних конструкцій схемотехніки.

Потрібно зазначити, що неспеціалізовані навчальні заклади зазвичай не мають лабораторного обладнання для вивчення елементної бази інформаційної техніки. Але, оскільки для навчання схемотехніки не потрібне досконале вивчення фізичних основ компонентів інтегральних мікросхем, вивчення логічних елементів інтегральних мікросхем можна проводити за допомогою спеціалізованого програмно забезпечення наприклад Electronics Workbench (EWB) [11] або Circuit Simulator (CS) [10].

EWB та CS це програмні засоби, які забезпечують схемотехнічне моделювання різноманітних аналогових та цифрових радіопристроїв різного призначення.

EWB створений ще у 1989 році, є досить потужним програмним засобом, що постійно вдосконалювався. Помилки, які зазвичай є в нових програмах відсутні у EWB, тому, при введенні коректних параметрів схем, помилок не виникає. Ще однією перевагою EWB є те, що у цій програмі досить легко навчитись складати схеми електронних і логічних пристроїв, тому що їх позначення співпадають із стандартними позначеннями, які використовуються для складання відповідних схем.

Робота з вимірювальними пристроями, що включаються у схеми EWB повністю імітує роботу з їх реальними прототипами. Це дозволяє проводити вивчення віртуальних схем так само, як реальних, що дозволяє частково знизити один з основних негативних факторів використання ІКТ (надмірна схематизація, що заважає майбутньому спеціалісту коректно застосовувати набуті знання на практиці). Цей позитивний, для студентів-інженерів, аспект може виявитись

недоречним для студентів інших спеціальностей, і може ускладнити використання програми, через необхідність пояснення принципів роботи і вивчення електричних кіл, що може віддалити студентів від поставленої мети, а саме вивчення основних принципів роботи і взаємодії логічних елементів.

Програмний засіб CS на відміну від EWB виконаний цікавіше з точки зору графіки. Наприклад, напрям струму показується безпосередньо на схемі електричного кола, що дозволяє уникнути необхідності підключати в коло віртуальні аналоги різних вимірювальних пристроїв. Якщо виникає необхідність зняти точні показники з окремого елемента, що знаходиться у складі електричного кола, достатньо просто навести курсор на цей елемент. Для відстеження змін різних параметрів на елементах кола, досить легко включається віртуальний осцилограф.

Суттєвою перевагою програми CS, є те, що це он-лайн ресурс, який не потребує встановлення дистрибутиву на комп'ютер. Завдяки цьому, студенти можуть працювати з однією і тією ж програмою як під час аудиторних лабораторних занять, так і виконувати необхідні завдання вдома. Недоліком програми є те що вона відносно недавно створена і може видавати некоректні значення. Наприклад якщо студент збере неправильно схему, тобто використовує недопустимі параметри робочих елементів або недопустимі з'єднання цих елементів, програма починає працювати зі збоями. виправлення схеми не повертає програму до нормальної роботи, доводиться програму перезапустити і починати збирання схеми з початку. Але слід зазначити, що відносно прості схеми не викликають помилок у роботі програми. Тому для поставлених цілей, тобто розгляду основних принципів роботи логічних елементів, вказані вади не є великою проблемою, оскільки означена мета передбачає використання відносно простих схем.

Програми CS і EWB є англійськими, що створює певні труднощі навіть для тих студентів, що відносно добре володіють англійською мовою, оскільки назви робочих елементів мікросхем не завжди схожі на українські. В програмі EWB ця проблема не є критичною, оскільки робоча панель програми містить схематичні зображення робочих елементів, в той час, як в CS робоча панель виключно текстова.

Висновки. Сьогодні ми спостерігаємо зниження інтересу підростаючого покоління до вивчення фундаментальних наук.

Зважаючи на те, що схемотехніка є органічним поєднанням фізики, моделювання, програмування та ряду інших фундаментальних дисциплін, що має наочне представлення результатів навчальної діяльності, її дидактичний потенціал є надзвичайно високим. Загалом, студенти мають базові знання які необхідні для вивчення схемотехніки, що були отримані в курсах фізики у середній школі і в курсі загальної фізики в ВНЗ.

Вивчення схемотехніки не є обов'язковою дисципліною в неспеціалізованих навчальних закладах, але базові знання в цій галузі дозволяють майбутньому вчителю освітньої галузі «Технології» краще зрозуміти принципи роботи цифрової техніки та сучасних цифрових технологій. Важливим фактором, що спрощує вивчення дисципліни є наявність програмного забезпечення, яке дозволяє складати електричні логічні схеми різної складності.

Схемотехніка, як галузь знань, є дуже корисною на сьогодні, адже за її допомогою підростаюче покоління отримує знання про те, як влаштовано сучасне цифрове оточення людини інформаційного суспільства і за якими принципами воно працює. Саме наочний приклад є тим самим поштовхом, який змушує школяра починати серйозно займатися освоєнням азів фундаментальних дисциплін. У цьому сенсі вивчення схемотехніки у межах інформатичної підготовки майбутніх учителів освітньої галузі «Технології» є вкрай потрібним.

Список використаних джерел

1. 'Навчальні програми для 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів', Міністерство освіти і науки України, 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html>.
2. 'Навчально-науковий інститут комп'ютерних інформаційних технологій : офіційний сайт', Національний авіаційний університет. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nau.edu.ua/ua/menu/navchalni-pidrozdili/institutes/institut-kompyuternix-informacijnix-texnologij.html>.
3. Твердохліб, ІА., 2012. 'Методичні аспекти вивчення основ комп'ютерної схемотехніки в курсі логічних основ інформатики', *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 2: Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання. Вип.12.* с. 80-85.
4. 'Факультет електроніки', Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kpi.ua/fel>.

5. 'Факультет інформатики та обчислюваної техніки', Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kpi.ua/fiot>.
6. 'Факультет комп'ютерних наук та кібернетики', Київський національний університет імені Тараса Шевченка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.univ.kiev.ua/ua/departments/csc/>.
7. 'Фізика. 10-11 класи. Академічний рівень : програма для загальноосвітніх навчальних закладів', Міністерство освіти і науки України, 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%Bo/fiz-ak.pdf>.
8. 'Фізика. 10-11 класи. Профільний рівень : програма для загальноосвітніх навчальних закладів', Міністерство освіти і науки України, 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%Bo/fiz-pr.pdf>.
9. 'Фізика : навчальна програма для вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації, які здійснюють підготовку молодших спеціалістів на основі базової загальної середньої освіти', Міністерство освіти і науки України ; Інститут інноваційних технологій і змісту освіти ; Відділення науково-методичного забезпечення ; Віртуальне об'єднання «Вища школа». Київ, 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://vzvo.gov.ua/navchalni-prohramy/85-universities-for-physics>.
10. 'Electronic circuit simulator animated schematic of a simple LRC circuit', URL : <http://www.falstad.com/circuit/>.
11. 'NI Multisim :Powerful Teaching, Research, and Circuit Design Software', *National Instruments*. URL : <http://www.ni.com/multisim/>.

References

1. 'Navchal'ni prohramy dlya 10-11 klasiv zahal'noosvitnikh navchal'nykh zakladiv (Curriculum for 10-11 classes of general educational institutions)', Ministerstvo osvity i nauky Ukrayiny, 2017. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-prohramy.html>.
2. 'Navchal'no-naukovyy instytut komp'yuternykh informatsiynykh tekhnolohiy : ofitsiynyy sayt (Educational and Scientific Institute of Computer Information Technologies : Official Website)', Natsional'nyy aviatsiynyy universytet. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://nau.edu.ua/ua/menu/navchalni-pidrozdili/institutes/institut-kompyuternix-informacijnix-tekhnologij.html>.
3. Tverdokhlib, IA., 2012. 'Metodychni aspekty vyvchennya osnov komp'yuternoyi skhemotekhniki v kursy lohichnykh osnov informatyky (Methodological aspects of studying the basics of computer circuitry in the course of the logical foundations of informatics)', *Naukovyy chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriya 2: Komp'yuterno-oriyentovani systemy navchannya*. Vyp.12. s. 80-85.
4. 'Fakul'tet elektroniky (Faculty of Electronics)', Natsional'nyy tekhnichnyy universytet Ukrayiny "Kyivivs'kyu politekhnichnyy instytut». [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://kpi.ua/fel>.
5. 'Fakul'tet informatyky ta obchyslyuvanoyi tekhniki (Faculty of Informatics and Computing Technology)', Natsional'nyy tekhnichnyy universytet Ukrayiny

- "Kyyivs'kyy politekhnichnyy instytut». [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://kpi.ua/fiot>.
6. 'Fakul'tet komp'yuternykh nauk ta kibernetiky (Faculty of Computer Science and Cybernetics)', Kyyivs'kyy natsional'nyy universytet imeni Tarasa Shevchenka. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.univ.kiev.ua/ua/departments/csc/>.
 7. 'Fizyka. 10-11 klasy. Akademichnyy riven' : prohrama dlya zahal'noosvitnikh navchal'nykh zakladiv (Physics. Grades 10-11. Academic level: program for general educational institutions)', Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, 2017 [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BO/fiz-ak.pdf>.
 8. 'Fizyka. 10-11 klasy. Profil'nyy riven' : prohrama dlya zahal'noosvitnikh navchal'nykh zakladiv (Physics. Grades 10-11. Profile level: program for general educational institutions)', Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, 2017 [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BO/fiz-pr.pdf>.
 9. 'Fizyka : navchal'na prohrama dlya vyshchykh navchal'nykh zakladiv I-II rivniv akredytatsiyi, yaki zdiysnyuyut' pidhotovku molodshykh spetsialistiv na osnovi bazovoyi zahal'noyi seredn'oyi osvity (Physics: a curriculum for higher education institutions of the I-II levels of accreditation, which trains junior specialists on the basis of basic general secondary education)', Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy ; Instytut innovatsiynykh tekhnolohiy i zmistu osvity ; Viddilennya naukovo-metodychnoho zabezpechennya ; Virtual'ne ob'yednannya «Vyshcha shkola». Kyiv, 2010. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <https://vzvo.gov.ua/navchalni-prohramy/85-universities-for-physics>.
 10. 'Electronic circuit simulator animated schematic of a simple LRC circuit', URL : <http://www.falstad.com/circuit/>.
 11. 'NI Multisim :Powerful Teaching, Research, and Circuit Design Software', *National Instruments*. URL : <http://www.ni.com/multisim/>.

ІННОВАЦІЇ В ОСВІТІ

УДК 371.314.3

НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ВАЛЬДОРФСЬКОЇ ШКОЛИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЦІЛІСНОГО СВІТОГЛЯДУ ЛЮДИНИ (приклад четвертого класу)

EDUCATIONAL PROCESS OF THE WALDORF SCHOOL AS A MEANS OF FORMING A HOLISTIC WORLDVIEW OF A PERSON (AN EXAMPLE OF THE FOURTH CLASS)

В.Б. Халамендик

Актуальність теми дослідження. Сучасна школа давно стоїть перед викликами часу. Все більше дітей не хочуть ходити до школи, все більше батьків зважуються забрати дитину і перевести її або в альтернативну школу, або на домашнє навчання. Зберегти пізнавальний інтерес, дати цілісність світу – це актуальні питання сьогодення. В статті запропоновано можливі варіанти рішення цих питань.

Постановка проблеми. Подолати фрагментарність свідомості, яка сьогодні стає нормою життя сучасної людини, можливо за допомогою правильно побудованого навчально-виховного процесу. Епохальний принцип вальдорфської педагогіки дозволяє навчати гармонійно, послідовно, зберігаючи та зміцнюючи здоров'я дітей, формуючи цілісну картину світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепція Нової української школи.

Постановка завдання. Розкриття сутності навчально-виховного процесу, принципів та змісту вальдорфської педагогіки як одного із засобів формування цілісного

Urgency of the research. The modern school has long faced the challenges of the times. More and more children do not want to go to school, more and more parents decide to pick up and transfer the child either to an alternative school or to homeschooling. To keep the cognitive interest and to give the integrity of the world, there are topical issues of our time. Possible solutions to these issues are suggested in this article.

Target setting. We need to overcome the fragmentarity of consciousness, which today becomes the norm of life for a modern person, perhaps with the help of a properly constructed teaching and educational process. The epochal principle of the Waldorf education forms an holistic picture of the world and allows to teach children harmoniously and consistently, preserving and strengthening their health.

Actual scientific researches and issues analysis. The New Ukrainian school concept.

The research objective. The disclosure of the essence of the educational process, the principles and content of Waldorf education, as one of the means of forming a holistic

світогляду дитини.

Виклад основного матеріалу. Розглянуто основні принципи навчально-виховного процесу та зміст програми четвертого класу у вальдорфській школі, побудованої за методом «epoch». Показано можливості планування навчального матеріалу з урахуванням ритму року. Наголошено на значенні цілісної подачі навчального матеріалу в різних шкільних предметах, об'єднання їх наскрізною темою для формування цілісного світогляду дитини. Розкрито сутність перших трьох семиліт розвитку дитини та їх врахування у побудові навчально-виховного процесу вальдорфської школи. Охарактеризовано роль вчителя у навчально-виховному процесі вальдорфської школи.

Висновки. Для формування цілісного світогляду дитини важливим є епохальний принцип подачі навчального матеріалу, об'єднаний за змістом з іншими навчальними предметами від цілого до часткового, через ритм року, тижня, дня, через життя і діяльність тут і тепер. Також авторитет вчителя є важливим компонентом формування цілісного світогляду дитини. Стати справжнім авторитетом для учнів – це завдання для кожного мислячого педагога.

Ключові слова: антропософія, вальдорфська педагогіка, воля, почуття, мислення, епоха, головний урок.

worldview of the child.

The statement of basic materials. We examined the basic principles of the educational process and the content of the fourth-grade program at the Waldorf School, which is built on the "epoch" method. The possibilities of planning the educational material taking into account the rhythms of the year were shown. Attention was accentuated on the significance of a submission of educational material in various school subjects and their integration as a cross-cutting theme for the formation of a holistic child's worldview. The essence of the first three seven-year child development and with taking into account the construction of the educational process of the Waldorf school was uncovered. The role of the teacher in the educational process of the Waldorf school was characterized.

Conclusions. The epochal principle of the presentation of educational material is important for the formation of a holistic worldview of the child. This principle is combined in content with other subjects from whole to partial, through the rhythms of the year, week, day, through life and here and now activity. Also, the authority of the teacher is an important component of the formation of a holistic worldview of the child. To become a true authority for students - this is a task for every thinking educator.

Keywords: anthroposophy, The Waldorf education, will, feelings, thinking, epoch, the main lesson.

Сучасна людина з раннього віку перебуває під впливом великої кількості інформації, дозування якої складно контролювати. Не встигаючи охопити, осмислити й засвоїти її, людина підсвідомо починає шукати вихід: десь не дочитає, не дослухає, десь вихопить уривок із контексту, десь лише перегляне, пробіжить очима текст, безупинно переключаючись з одного на інше, часто не

доводячи справу до завершення. Поступово це стає нормою життя і виявляється в тому, що людина не може тривалий час зосередитися на певній інформації й у неї слабшає здатність до аналізу та рефлексії. Це – ознаки кліпової свідомості, фрагментарного мислення.

Без уміння мислити – аналізувати, усвідомлювати та розуміти зв'язки між фактами, знаходити смисли, з'ясовувати суть і, на підставі цього, ухвалювати рішення, робити свідомий вибір, взагалі неможливо стати успішною людиною в сучасному світі, а успіхи в житті багато в чому залежать від гармонійного поєднання мисленнєвих, емоційних і вольових функцій у процесі пізнавального та емоційно-вольового опрацювання навчального матеріалу. Сучасний шкільний розклад сприяє закріпленню фрагментарного мислення: одному предмету зазвичай відведено не більше однієї академічної години, після чого увага учня переключається на зовсім інший предмет, зазвичай не пов'язаний за змістом з попереднім.

Формування цілісного світогляду у дитини, подолання фрагментарності світу, виховання вільного власного чистого мислення (очищеного від чужих нав'язаних думок, стереотипів), переживання навчального матеріалу в особистісному сенсі, здоровий розвиток дитини – це *мета* навчального процесу сучасної школи. *Завдання*: розкриття індивідуальності дитини, її душевних якостей – мислення, почуттів і волі, розвиток і підтримка інтересу до пізнання, що призводить до неухильного зміцнення здоров'я за допомогою правильного режиму дня і циклічності життєвих ритмів. Все це – основні ідеї Концепції «Нової української школи», ухваленої 2016 року [1]. Можливостям реалізації цих ідей засобами вальдорфської педагогіки буде присвячено окрему публікацію.

Метою статті є розкриття сутності навчально-виховних принципів та змісту вальдорфської педагогіки для ознайомлення наукової громадськості та зацікавлених батьків з одним із засобів формування цілісного світогляду дитини для уникнення фрагментарності її мислення та кліпової свідомості.

З якого віку починає розвиватися мислення? Коли важливо ставити собі за мету розвинути творче мислення у дитини? Як не сплутати розвиток мислення з розвитком інтелекту? Унікальна вікова психологія, психофізіологія та антропософія Рудольфа Штайнера дають можливість зі значною точністю визначити в якому віці які задатки і здібності необхідно розвинути у дитини так, щоб не

цементувати їх зовнішніми сумнівними знаннями, а дати можливість прорости глибинній мудрості, що базується на духовному досвіді вічної індивідуальності.

Від 0 до 21 року – за перші три семиліття – відбувається розвиток і формування трьох головних душевних якостей людини, які мають допомогти їй творити світ – *воля, почуття і мислення*. Ці семиліття життя людини стають фундаментом, на якому будуватиметься власний будинок кожного під назвою «Життя». Якщо людина не здобуде в перших трьох семиліттях доступу до свого «Я», все подальше життя вона буде змушена лише адаптуватися до зовнішніх умов та йти на безкінечні компроміси із своєю совістю. І ніякі знання, вміння, навички не замінять людині можливості її самоідентифікації, яка є єдиною, такою, що дає їй можливість виступати не споживачем і пристосуванцем, а Творцем і господарем своєї долі.

Перше семиліття дитина ототожнює себе зі світом, вона розчинена в ньому. До семи років душа дитини зберігає свою податливість і сприйнятливність. Провідним педагогічним законом цього віку (від 0 до 7 років) є наслідування. Дитина охоче наслідує все, що її оточує, а також дії всіх, хто її оточує. Наслідування є не завжди проявленим. Тому батьки і дошкільні педагоги повинні розуміти велику відповідальність того, що вони не лише зовнішньою поведінкою, а й внутрішнім настроєм (приміром, неправдивістю в думках) заподіюють душі дитини непоправну шкоду, оскільки вона все це всмоктує, наче губка.

В першому семилітті активно проявлена *воля* дитини. Вже протягом першого року життя вона спинається на ніжки, починає самостійно ходити, їсти, пробує говорити, проявляє цікавість до навколишнього світу. Три роки – це час, коли виникає бажання робити все самій. «Я сама», «я сам» хочу це зробити. Важливо дозволити дитині відчувати власні сили, давати їй можливість проявити активність в діях. Це сприяє прояву ініціативи в дорослому житті. З'являється простір вільної гри. Без втручання дорослих дитина самостійно фантазує, наділяє життям предмети, що її оточують. Для дитини в першому семилітті «світ є добрим». Через вільну гру, пальчикові ігри, до 4-5 років пробуджується її образність, фантазія. Цілісний світ навколо дитини дозволяє їй почуватися зручно, правильно формуючи стосунки з усім, що її оточує.

Надзвичайно важливою є тема іграшок в житті сучасної дитини та дослідження ролі іграшки у формуванні всього подальшого її життя. Чим граються сучасні діти? Чи виконують іграшки своє первісне завдання: дати простір для дитячої фантазії, її уяви? Сучасні іграшки (як і одяг, помешкання) несуть на собі певні смисли. Якщо розуміти, що світ є сутнісним, тоді зрозуміло, що за кожною річчю знаходиться сутність, істота. Якими «істотами» наповнюють дорослі світ дитини? Пластикові, штучні іграшки, яскраво оформлені, неправдивих розмірів, форм, іноді, навіть, бридкі і страшні, з розмальованими пиками. Чи дозволяють вони проявити дитині власну фантазію, чи формують смак до життя, людяність і правдивість?

У перші три семиліття формуються дванадцять сприймань. В першому – так звані базові, або «нижні» сприймання – власного руху, дотику, рівноваги та самого життя. В другому – нюх, смак, зір, відчуття тепла. В третьому семилітті розвиток отримують почуття слуху, слова, думки та власного «Я».

Перше семиліття – це час пробудження чотирьох базових почуттів людини на все подальше її життя. Почуття дотику, власного руху, рівноваги та самого життя. Четверте почуття – почуття життя проявлене через отримання задоволення, радості від того, що я вже можу робити, я живу! Саме в цьому віці має формуватися благоговіння перед світом. Світом, сповненим казковими істотами, неймовірними дивами. Чи вірить сучасна дитина у диво?

Ще одна проблема сучасного світу – ранній інтелектуальний розвиток – не що інше, як страх дорослих не встигнути. Але це – злочин проти дитини, це неправомірне використання її життєвих сил за рахунок майбутнього життя. Крадіжка, яку дорослі роблять по відношенню до своєї дитини. Зберегти дитинство – це означає не дати завчасно подорослішати, залишити життєві сили для подальшого життя і дати розвиток тому, що може розвинути лише в дитинстві.

Друге семиліття – початок навчання, пробудження. Ефірні (життєві) сили вивільняються для мислення і пам'яті. Від образів дитина вже готова перейти до конкретних символів (літер та цифр). Враховуючи закономірності розвитку мислення, вчитель обережно і ритмічно знайомить з цифрами та літерами через переживання і дії. Після Рубікону (приблизно 9 років) для розвитку мислення важливо вчити дитину вдивлятися у світ, розмірковувати, вивчати,

спостерігати. Практично-дієве спостереження, виявлення закономірностей діяльності, знайомство з професіями, опис процесів. Все це сприяє і розвиткові *почуттів* дитини. В цей час важливими є заняття музикою, спів, живопис, гра на музичних інструментах, евритмія (мистецтво руху), рукоділля, рухливі ігри. Математика, рідна та іноземні мови, читання, малювання форм, каліграфія подаються учням так, щоб підтвердити головну ідею цього віку: «Світ є прекрасним».

Характерною ознакою вальдорфської педагогіки є те, що навчальний план побудовано відповідно до ритмів календарного року, тижня і навіть дня. Це сприяє раціональному використанню періодів готовності дитини до сприймання, руху і спокою. Такий підхід істотно знижує рівень напруги і дозволяє зберігати здоров'я дітей. Навчання не зводиться до механічної передачі знань, вмінь та навичок, а створює умови для освіти і виховання, коли мислення правильно співвідноситься з волею і почуттями.

Саме на цих принципах побудовано навчально-виховний процес Київської вальдорфської школи «Ключі до майбутнього». Він охоплює головні уроки (епохального курсу) та базові предмети, що реалізуються на заняттях тижневого циклу. Головний урок проводиться щоденно протягом двох годин. Викладання здійснюється «епохами», що дає можливість глибше зануритися в навчальний матеріал і досягти якості. Епоха – цілісний виклад навчального матеріалу та його сприйняття, розуміння і переживання предмета або явища з різних позицій. Тривалість епохи – від 3-х до 5-ти тижнів. Залежить від багатьох чинників, як то індивідуальних здібностей учнів, рівня їх підготовки до сприйняття матеріалу тощо.

В школі діти всебічно розкривають свої індивідуальні здібності і таланти і готуються до того, щоб знайти своє місце в житті, свою місію. Через гармонізацію мислення, почуттів і волі вони навчаються знаходити взаємозв'язки в природі та соціальному світі, здобувають життєву стійкість, рівновагу і компетенції.

Головний урок має три взаємопов'язані частини: ритмічна частина, представлення матеріалу «епохи», розповідь.

Підбір матеріалу для ритмічної частини (музика, вірші, рухові вправи, гра) відбувається у відповідності до теми і настрою епох – і навчальної, і календарної. На початку року дітям було запропоновано спостерігати за погодою і відзначати свої спостереження на так

званому «Дереві погоди». Крім цього, діти говорять англійською мовою, називаючи сьогоднішній день, місяць, пору року, описують погоду в Києві. Ритмічна частина сприяє гармонізації сили мислення, волі і почуттів. Всі учні грають на флейтах ті чи інші мелодії, відповідно до теми епохи.

В початковій школі завершуємо ритмічну частину особливим висловом, що налаштовує на творчість, пізнання, діяльність: *«Сяйво сонця золотого нам дарує день, і Дух живе в душі, і сили нам дає. Я в сонячному сяйві ту силу поважаю, що ти дав Бог мені, щоб з радістю я міг творити і навчатись. О ти, джерело світла, о ти, джерело сили, даруєш нам життя. Від нас прийми любов»* (Р. Шайнер) [2, с. 82].

Друга частина уроку – це засвоєння програмного матеріалу «епохи», перевірка домашнього завдання (зазвичай, творчого), пояснення нового матеріалу вчителем, обговорення, самостійна робота.

Третя частина – розповідь. Перший клас – казки, другий – байки, моральні історії, легенди, третій – історії про створення світу тощо. В четвертому класі – моральні історії, казки, історії про тварин, про Святого Миколая, напередодні Різдва – історії про Марію та Йосипа. Це здійснюється таким чином, що діти під час розповіді завжди уважні, є стан рівноваги та гармонії.

Завершуємо урок висловом, що допомагає зібратися і рухатись далі:

«Бадьорою будь, голова, / Серце, люблячим будь, / Готовою допомогти – рука. / Все, що зробити я зміг, / Правильним буде тоді, / Праведним, добрим, прекрасним» (Х. Мюллер) [2, с. 72].

Після головного (епохального) уроку – перерва. Зазвичай – рухлива та насичена іграми. А далі проходять заняття базового циклу за розкладом: іноземна мова, читання, математика, музика, евритмія, малювання форм, каліграфія. Завершується навчальний день художньо-практичною діяльністю – рукоділлям, ліпленням з воску, роботою з глиною (з 2-го півріччя).

Практично щодня є *декламація* і *рецитація*. Декламація, як виразне читання, дозволяє відчувати смислові інтонації та співпереживання тому тексту, який декламується, а рецитація дозволяє пережити окремі звуки, звучання окремих слів. Рудольф Штайнер наголошував на необхідності безперестанно піклуватися про

те, щоб дитина вчилася говорити чітко, повнозвучно, з правильною інтонацією, повністю промовляючи склади і вимовляючи речення. Правильність дихання залежить від правильності мови. Від правильності мови опосередковано залежить правильне формування органів грудної клітини. Важливо, щоб не мова походила з дихання, а дихання регулювалося мовою. Правильне дихання має бути наслідком правильного відчуття мови [4, с. 69].

Через навчальні предмети, їх зміст, наповнення, форму, обсяг можливо коригувати здорове поєднання мисленневої, почуттєвої і вольової діяльності. В якості ілюстрації до сказаного, розглянемо мету і завдання кожної епохи четвертого класу вальдорфської школи «Ключі до майбутнього» (навчальний рік 2017/2018).

Епохи першого півріччя: «Краєзнавство» (3 тижні), «Українська мова» (5 тижнів), «Математика» (5 тижнів), «Українська мова» (3 тижні).

Епохи другого півріччя: «Міфологія» (4 тижні), «Математика» (3 тижні), «Людина і тварини» (4 тижні), «Українська мова» (3 тижні), «Давній Київ» (4 тижні).

Планування епохи завжди відбувається в зворотному напрямку – від мети (які знання та вміння мають з'явитися у дітей, що хочемо побачити в них?) до початку. І тоді плануємо всі види нашої діяльності, закріплюючи це ще й базовими предметами. Для пробудження мислення в четвертому класі проживаються закономірності та їх опис. Не лише малювати, а й спостерігати, описати, систематизувати, переказати те, що я бачу і чую.

Перша епоха в четвертому класі – епоха «**Краєзнавство**». *Мета:* пережити велич і гармонію світу, простір, відчутти межі, подивитися на світ згори. Як знайти своє місце в житті? Весь світ влаштовано так, що я можу навчитися читати знаки, знайти підказки, орієнтири. Я – вдома, світ – це мій дім і я можу знайти своє місце в ньому і напрям, куди хочу рухатись. *Завдання* під час епохи: намалювати план класу, школи, шлях додому, дійти до необхідності масштабу, розглянути карту місцевості і згодом, карту міста, розібратися в позначках.

Реалізація цих завдань посилюється на заняттях, що йдуть після епохальних. Наприклад, матеріалом на заняттях **читанням** під час цієї епохи є легенди та міфи про створення світу, Сонце, Місяць, Зорі та інші; під час уроку **малювання форм** проходимо шлях від

квадрату до зірки і до рози вітрів.

Малювання форм – це унікальний предмет, що викладається у початкових класах вальдорфської школи, але майже невідомий за її межами. Він спрямований на розвиток в дітях фундаментальних якостей, таких як здібність до сприйняття й концентрації, відчуття гармонії, силу формоутворення і – як наслідок – живе мислення.

Друга епоха – «**Українська мова**». Мета: закохати дітей в рідну мову, пережити її мелодійність, милозвучність. Через словотворчість та римування, розуміння структури речень, основи граматики пробуджувати мислення. Завдання: рухаючись від цілого до частин пережити жанри та стилі мови, речення та словосполучення, частини мови (дієслово, іменник, прикметник) та члени речення (головні і другорядні), намалювати мапу Країни під назвою «Мова», що об'єднує самотійні та службові частини й вигук (як окрему частину мови). Проблемою сучасного фрагментарного світу є той факт, що текст як засіб передачі інформації виходить з ужитку. Сучасна людина мало читає і більше цікавиться фотографіями, коміксами, малюнками тощо. Завдання школи – дати можливість пережити красу мови через читання і переказ текстів, декламування віршів.

Третя епоха першого півріччя – «**Математика**». Наголосимо на тому, що математика завжди проводиться в холодні місяці року (пізня осінь – зима – рання весна), адже мислення людини активізується саме в ці періоди. Мета епохи: усвідомити, що світ – цілісний і я є світ, і світ є для мене. Я маю сили подивитися навколо і спостерігати. Я – частина світу, в мені є частина всього світу. Світ може існувати, коли я є його частиною. Завдання: повторити дії (додавання, віднімання, ділення та множення) в стовпчик, цифрові ланцюжки, поняття про периметр та площу, креслення простих геометричних фігур, опис їх властивостей про розгляді, сформуванню уявлення про дробі.

Паралельно поза епохою математики раз на тиждень – **урок рідної мови** – вивчення числівників, їх правопис. Таке поєднання тем, їх перетікання сприяє формуванню цілісного погляду на світ, в якому є місце і числам, і словам. **Музичні заняття** дарують нам основи нотної грамоти, розуміння тривалості нот, переживання ритмів та усвідомлення дробів. На уроках **малювання форм** під час цієї епохи промальовуються квадрати, зірки на основі квадратів,

спіралі з трикутників, що знаходяться в квадраті тощо. Восьмикутна зірка, поставлена на одну вершину, стає розою вітрів і дозволяє згадати сторони світу, про які йшлося під час епохи «Краєзнавство». На заняттях **рукодільям** виготовляються восьмикутні, шестикутні зірки-вітражі.

Четверта епоха – «Українська мова». Мета: навчитися бачити і схоплювати смисли, вчитися правильно і красиво писати і говорити, будуючи речення і промови. Завдання: повторення частин мови (дієслово, іменник, прикметник), опрацювання інших частин мови (числівник, прийменник, займенник та вигук). Робота з текстами та віршами, прислів'ями.

Під час першої епохи української мови ми домовились про те, що кожна частина мови має свій колір. Дієслово – рухлива частина мови, її позначили червоним, іменник – синім, прикметник – жовтим. Продовжуємо працювати з кольорами. Числівник позначили зеленим, прийменник (при імені, тобто при іменнику) – блакитним, займенник (що діє замість імені) – рожевим, вигук (близький за емоційним забарвленням до прикметника) – коричневим, або помаранчевим.

З епохами «Українська мова» тісно пов'язані заняття **каліграфією**. Наші учні користуються ручками з перами (а також широкими олівцями та восковими блочними крейдочками для малювання). Конструкція кулькової ручки не передбачає розслаблення м'язів руки, що пише. Дитина відчуває постійну напругу і, згодом, відразу до письма. Тож не дивно, що для багатьох учнів вже до кінця початкової школи, письмо стає нелюбим заняттям. Ручка з пером не потребує натиску при написанні. Плавна рівномірна подача чорнила дозволяє писати дітям більш усвідомлено і концентровано – вони менше втомлюються. Перо або каліграфічна ручка дає стрічку, чутливу до будь-якого руху пера. Дитина під час письма постійно думає і координує свої рухи в просторі. А це розвиває мозкову діяльність і стимулює дрібну моторику. Важливою є і естетична складова письма – формується красивий почерк, що дозволяє не уніфікувати дитину, а підкреслювати її неповторність та унікальність.

Такими є епохи і базові заняття першого півріччя. Друге півріччя може бути лише спланованим, його плоди будемо бачити наприкінці навчального року. Але побіжно окреслимо головні цілі кожної епохи другого півріччя.

Епоха «Міфологія». *Мета:* налаштувати на казки для дорослих (міфи) з тим, щоб зберегти благоговіння перед світом, яке починає відступати після Рубікону. *Завдання:* дати цілісне уявлення про походження світу і вірування наших пращурів – праукраїнців. Познайомитися з пантеоном богів, їх діяльністю, іншими міфологічними істотами, розкрити значення богатирів для становлення світогляду українського народу та його особливостей. Через живопис, рукоділля, малювання форм відтворити давні сакральні смисли, візерунки для їх подальшого вжитку.

Епоха «Людина і тварини». *Мета:* показати велич і відповідальність Людини як Творця світу. Дати можливість пережити себе Людиною. Дійти висновку про досконалість Людини, про можливість творити руками, які вивільняються протягом еволюції і стають інструментом творення світу. *Завдання:* знайомство з представниками тваринного світу, у яких проявленою є чуттєво-нервова система, обмін речовин, кінцівки та можливостями переживати якість світу в стихіях: повітря, вода, вогонь (тепло) та земля через тексти, музику, спостереження за домашніми тваринами, через гру і діяльність.

Епоха «Давній Київ». *Мета:* дійти висновку про велич і красу рідного міста, відчутти подих давнього міста, пережити себе городянами, відповідальними за його долю. *Завдання:* дослідити старовинну частину міста, познайомитися з історією виникнення і розвитку. Збагатитися знаннями про місто. Наприкінці епохи пережити *соціальне дійство* – з глини відтворити образ Давнього Києва всім класом.

Отже, одним із шляхів формування цілісного світогляду є принцип навчання «епохами». За умов правильного навчання в 14 років у дитини має спалахнути здатність *до свободи в мисленні*.

Крім цього, важливим компонентом навчально-виховного процесу є авторитет вчителя. Друге семиліття – це шанування і благоговіння перед справжнім авторитетом дорослого. Якщо це відбувається, у дитини виробляється духовна сила, яка в дорослому віці дасть зрілий плід сильної та самобутньої особистості, що не подавляється ніякими авторитетами або зовнішніми обставинами. Хоча поверховий погляд міг би заперечити: якщо дитина привчається підкорятися авторитету, вона залишиться на все життя такою. Схожою є думка про те, що малюк в дитинстві хворіє дитячими хворобами –

вітряною, скарлатиною і коклюшом та іншими, і це не означає, що він і в дорослому житті буде цим хворіти. Дитина виробляє до цього імунітет і буде захищеною від хвороб в дорослому житті. Але якщо дитина не пройде ці хвороби, вона не придбає в дитинстві імунітет і захворіє в дорослому віці, це буде мати небезпеку для життя. Відсутність власної позиції і орієнтація на авторитети в дорослому віці аналогічно є смертельно небезпечними, оскільки позбавляють життя сенсу і цінності.

Надзвичайно важливою в навчально-виховному процесі є роль вчителя. Завдячуючи антропософії, ми можемо усвідомити значення того факту, що людина діє в світі не лише через свої вчинки, але вона діє й тим, що собою являє. Стати справжнім вчителем можна лише тоді, якщо бути уважним не лише до того, що я роблю, але й хто я є? З якими думками вчитель заходить до класу? Вчитель, який має планетарний масштаб мислення, думки про становлення людини, впливає на учнів зовсім інакше, ніж вчитель, який про це ніколи не думає, і має вузький кругозір. Коли вчитель починає усвідомлювати космічне значення процесу дихання і його перетворення для виховання, в самому вчителі долається все те, що є дрібним, особистісним. Гаситься те, що часто переважає в людині завдяки тому, що вона – тілесна людина. І тоді вчитель може діяти не лише як фізична людина з егоїстичними намірами, амбіціями тощо, а як людина Космосу, завданням якої є виховання Людини-Творця.

Враховуючи сказане вище, доходимо *висновків*.

Перше. Вальдорфська педагогіка має відповіді на ті запитання, що постають перед мислячою людиною – педагогом. Як показує практика, принцип навчання епохами дозволяє творчо, природньо і ефективно не лише передавати знання молодим поколінням, а й зберігає їх фізичне і психічне здоров'я, формуючи цілісне світосприйняття.

Друге. Всі види діяльності в школі об'єднані ідеєю здорового розвитку людини, її внутрішньої гармонізації, сприяють формуванню цілісної картини світу, дозволяючи уникнути фрагментарності мислення. Така цілісність сприяє зміцненню зв'язку зі своїм вищим «Я» і прояву індивідуальних здібностей. Навчання відбувається від цілого до часткового, через ритми року, тижня, дня, через життя і діяльність тут і тепер.

Третє. Авторитет вчителя є одним з важливих компонентів

формування цілісного світогляду дитини. Сьогодні у зв'язку із запитом широким кіл батьків та вчителів, різко зростає потреба підготовки вальдорфських вчителів та вихователів. Навчання має відбуватися не лише в аудиторіях університету, а й безпосередньо в класах. Це дає можливість самому вчителю пережити особливості підготовки до занять, і втілення навчального матеріалу в життя, стаючи справжнім авторитетом для учнів.

Список використаних джерел

1. 'Концепція Нової української школи', 2016. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://osvita.ua/doc/files/news/520/52062/new-school.pdf>
2. Шиндлер-Слезак, К., 1996. 'Искусство речи в школьном возрасте. Из опыта работы. Примеры стихотворений и упражнений по годам обучения', М.: *Парсифаль*, 284 с.
3. Штейнер, Р., 2013. 'Общее учение о человеке как основа педагогики: учебный курс лекций для преподавателей Свободной вальдорфской школы, прочитанный 21.VIII – 5.IX.1919 г. в Штутгарте', [4-е отредактир. изд.], СПб: *Деметра*, 240 с.
4. Штокмайер, К., Штайнер, Р., 1995. 'Материалы к учебным программам вальдорфских школ', М.: *Парсифаль*, 403 с.

References

1. 'Kontseptsiya Novoyi ukrayins'koyi shkoly (Concept of the New Ukrainian School)', 2016. [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <https://osvita.ua/doc/files/news/520/52062/new-school.pdf>.
2. Shindler-Slezak, K., 1996. 'Iskusstvo rechi v shkol'nom vozraste. Iz opyta raboty. Primery stikhotvoreniy i uprazhneniy po godam obucheniya (The art of speech at school age. From work experience. Examples of poem and exercises by year of study)', М.: *Parsifal*, 284 s.
3. Shteyner, R., 2013. 'Obshcheye ucheniye o cheloveke kak osnova pedagogiki: uchebnyy kurs lektsiy dlya prepodavateley Svobodnoy val'dorfskoy shkoly, pročitanny 21.VIII – 5.IX.1919 g. v Shtutgarte (The general doctrine of man as the basis of pedagogy a course of lectures for teachers of the Free Waldorf School, read on 21.VIII – 5.IX.1919 in Stuttgart)', [4-ye otredaktir. izd.], SPb: *Demetra*, 240 s.
4. Shtokmayyer, K., Shtayner, R., 1995. 'Materialy k uchebnym programmam val'dorfskikh shkol (Materials for the curricula of Waldorf schools)', М.: *Parsifal*, 403 s.

УДК [37.015.31:17.0221]:316.42

ТРАНСФОРМАЦІЯ ІДЕЇ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНИХ ЦІННОСТЕЙ У ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ

TRANSFORMATION OF PERSONAL VALUES AMONG THE YOUNGER GENERATION AT DIFFERENT STAGES OF SOCIAL DEVELOPMENT

В. А. Ляпунова

Актуальність теми дослідження. Інтерес до ціннісних основ окремої особистості і суспільства в цілому завжди зростає на межі епох, в кризові, переломні моменти історії людства, необхідність осмислення яких закономірно вимагала звернення до проблеми моральних цінностей. Кардинальні зміни, що відбулися за останнє десятиліття в українському суспільстві потребують переоцінки значущості багатьох фундаментальних цінностей.

Постановка проблеми. Дана робота присвячена дослідженню генези проблеми вибору суспільного вектору ствердження найдосконаліших світових соціокультурних стандартів і виховання загальнолюдських цінностей, а також вивченню ролі навчання та виховання у формуванні системи ціннісних орієнтацій особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблеми цінностей носить широкий міждисциплінарний та міжнародний масштаб, про що свідчать праці І. Канта, Ф. Ніцше, А. Маслоу, Е. Фромма, Г. Оллпорта та ін. У вітчизняній науці проблема формування у особистості базових (загальнолюдських) цінностей піднімалась у роботах К. Альбуханової-Славської, Б. Ананьєва, В. Андрущенка, І. Беха, Н. Бондар, Б. Братусь, В. Кременя, О. Леонтьєва, Е. Помит-

Urgency of the research. Interest to the values of the individual personality and society as a whole has always been growing through the turn of the epochs, crisis, critical moments in the history of mankind, including the need to understand the problem of moral values. The dramatic changes that have been taking place for the last decade in Ukrainian society require a reassessment of the significance for many fundamental values.

Target setting. This research is devoted to the study of the genesis problem connected with the social vector selection for the most advanced world socio-cultural standards and the development of universal values, as well as studying the role of education and accomplishment in the formation of the valuable system orientations for the individual.

Actual scientific researches and issues analysis. The study of value problems has broad interdisciplinary and international dimensions, as evidenced by the works of I. Kant, F. Nietzsche, A. Maslow, E. Fromm, G. Allport and others. In national science, the problem of the formation of basic (universal) human values was raised in the works of K. Albukhanova-Slavskaya, B. Ananieva, V. Andrushchenko, I. Bekha, N. Bondar, B. Bratus, V. Kremen, A. Leontiev, E. Pomitkin, V. Strumanskyi, S. Rubinstein, A. Rukchi, D. Uznadze, G. Shev-

кіна, В. Струманського, С. Рубінштейна, А. Ручки, Д. Узнадзе, Г. Шевченко, Т. Яценко та ін.

Постановка завдання. Завдання даної статті: простежити генезу та розвиток проблеми «особистісних цінностей» у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі та показати трансформацію ідей формування особистісних цінностей у підростаючого покоління на різних етапах суспільного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Виклад основного матеріалу дослідження представлено характеристикою історичних періодів трансформації розуміння суспільством та його видатними представниками, а також науковцями цінностей людського буття; висвітлено аспекти тлумачення категорії «цінності» та «ціннісні орієнтації» у науковому доробку вчених; здійснено аналіз змісту ціннісних орієнтацій (базових або ключових) у різні епохи; визначено початок аксіологічного етапу наукового знання; розглядаються окремі соціальні та психологічні аспекти проблеми цінностей.

Висновки. У періоди трансформації суспільства важливою проблемою для будь-якої системи освіти є розуміння виховання як процесу, спрямованого на формування особистості відповідно до діючих у суспільстві нормативних моделей. Зміст виховання становлять цінності. Цінності ж визначають мету і завдання виховання. Зміна цінностей призводить до зміни цілей виховання. Сучасна освіта має ціннісний характер. Її ціннісну основу складають норми, вироблені європейською спільнотою впродовж її історичної еволюції. Фундаментальними цінностями сучасних демократичних спільнот є людиноцентризм, толерантність, миролюбство, екологічна безпека,

chenko, T. Yatsenko and others.

The research objective. The purpose of this scientific article is to study the genesis and development of the problem of "personal values" in national and foreign scientific literature and to show the transformation of the ideas due to the formation of personal values for the younger generation at different stages of social development.

The statement of basic materials. The presentation of the main research material is represented by the characteristics of historical periods according to the understanding transformation by the society and its prominent representatives, as well as the values of human existence by the scientists; the aspects of the interpretation of the category "values" and "value orientations" are conducted in the scientific work; an analysis of the contents of value orientations (basic or key) in different ages; the beginning of the axiological stage of scientific knowledge is determined; separate social and psychological aspects of value problems are considered.

Conclusions. During the periods of society's transformation, the understanding of education as a process (aimed at the formation of a person in accordance with the society's normative models) is an important problem for any system of education. Personal development is dictated by the values. Values determine the purpose and objectives of education. Changes in values lead to the transformation of the purposes in education. Modern education has its own value-based character. Its value background consists of the standards developed by the European community during its historical evolution. Human centeredness, tolerance, peace, ecological safety, respect for human rights, solidarity are the main fundamental values of modern

дотримання прав людини, солідарність. Виховання та формування значених цінностей може здійснюватись під впливом різних соціальних інститутів: сім'ї, освітніх закладів, інститутів громадянського суспільства.

Ключові слова: цінності, ціннісні орієнтації, особистісні цінності.

democratic communities. Education and formation of values can be carried out under the influence of various social institutions: families, educational institutions, institutes of civil society.

Key words: values, value orientations, personal values.

Актуальність теми. Інтерес до ціннісних основ окремої особистості і суспільства в цілому завжди зростав на межі епох, в кризові, переломні моменти історії людства, необхідність осмислення яких закономірно вимагала звернення до проблеми моральних цінностей. Кардинальні зміни, що відбулися за останнє десятиліття в українському суспільстві потребують переоцінки значущості багатьох фундаментальних цінностей.

Соціальні зміни, що зумовили необхідність прийняття кожним членом суспільства відповідальності за свою долю, призводять до поступового утвердження в суспільній свідомості нової системи ціннісних орієнтацій. Молоді люди, що входять у життя, вже не пов'язані з колишніми цінностями, однак ще не в повній мірі сприйняли і цінності вільного демократичного суспільства.

Цілісна система гуманістичних моральних цінностей є основною характерною рисою об'єднаної Європи, пріоритетним напрямком політики якої є питання розвитку єдиного освітнього простору. Саме тому сучасне українське суспільство в цілому та освітня галузь, зокрема, потребують визначення чіткої системи ціннісних орієнтацій.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Дана робота присвячена дослідженню генези проблеми вибору суспільного вектору ствердження найдосконаліших світових соціокультурних стандартів і виховання загальнолюдських та особистісних цінностей, а також вивченню ролі навчання та виховання у формуванні системи ціннісних орієнтацій особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблеми цінностей носить широкий міждисциплінарний та міжнародний масштаб, про що свідчать праці І. Канта, Ф. Ніцше, А. Маслоу, Е. Фромма, Г. Оллпорта та ін. У вітчизняній науці проблема формування у особистості базових (загальнолюдських) цінностей

піднімалась у работах К. Альбуханової-Славської, Б. Ананьєва, В. Андрущенко, І.Беха, Н. Бондар, Б. Братуся, В. Кременя, О. Леонтєва, Е. Помиткіна, В. Струманського, С. Рубінштейна, А. Ручки, Д. Узнадзе, Г. Шевченко, Т. Яценко та ін..

Постановка завдання . Завдання даної статті: простежити генезу та розвиток проблеми «особистісних цінностей» у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі та показати трансформацію ідей формування особистісних цінностей у підростаючого покоління на різних етапах суспільного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

XX століття підняло проблему осмислення та формування цінностей людського буття на перший план наукового пізнання, ознаменувавши тим самим сучасний, аксіологічний, етап розвитку науки.

Представниками європейських країн, у ході історичного розвитку було вибудовано спільну платформу цінностей, актуальну для всіх країн і народів європейського континенту і всього світу. У «Педагогічній Конституції Європи» з пошаною згадуються славетні педагоги, мислителі і подвижники освітньої справи, які мали великий вплив на сучасний стан ціннісної та методологічної платформи підготовки підростаючого покоління для об'єднаної Європи XXI ст., а саме: Анрі Валлон, Хуан Луїс Вівес, Лев Виготський, Йоган Фрідріх Герbart, Дімітріс Глінос, Миколай Фредерік Северин Грундтвіг, Вільгельм фон Гумбольдт, Жан - Овідій Декролі, Фрідріх Адольф Вільгельм Дістервег, Марк-Антуан Жюльєн де Парі, Петро Каптерєв, Еллен Кей, Георг Кершенштейнер, Ян Амос Коменський, Януш Корчак, Роже Кузіне, Джон Локк, Антон Макаренко, Марія Монтессорі, Олександр Сазерленд Нілл, Йоганн Генріх Песталоцці, Жан Піаже, Жан-Жак Руссо, Антоніо Сержіо де Соуза, Богдан Суходольскі, Василь Сухомлинський, Хільда Таба, Агостон Трефорт, Костянтин Ушинський, Фрідріх Фребель, Селестен Френе, Торстен Хусен, Рудольф Штайнер та ін..

Категорія «цінності» була сформульована ще Сократом. Визначення поняття «цінність» уперше було дано в 60-х рр. 19 ст. німецькими філософами Р. Лотце і Г. Когеном [17]. У сучасному розумінні, займаючи центральне місце у всіх науках про суспільство, воно вмістило в собі багату семантику смислів і конотацій. Проте зміст

поняття «цінність» часто не вміщується в рамки цих визначень. Цінності вказують на значущість ідей, почуттів, явищ дійсності та ін. для індивіда. Вони служать своєрідним орієнтиром руху соціуму, сприяючи його перетворенню.

Цінності і ціннісні орієнтації людини завжди були одним з найбільш важливих об'єктів дослідження філософії, етики, соціології, психології та педагогіки на всіх етапах їх становлення і розвитку як окремих галузей знання. Для кожного з цих етапів основними такими цінностями і ідеалами є благо, щастя і духовна свобода.

Ціннісні орієнтації – це сукупність найбільш стійких уявлень особистості (філософських, релігійних, політичних, моральних, естетичних), в яких знання і віра перетворюються в переконання, що визначають життєву позицію особистості і регулюють її відносини з навколишнім світом.

Ціннісні орієнтації – це духовно-особистісна система цінностей, що вказує на приналежність індивіда до суспільства, до соціальної групи, культури і позначає смисложиттєву, світоглядну позицію індивіда, в якій виражаються сутнісні основи життя людини у вигляді системи базових цілей і цінностей, що регулюють діяльність і поведінку індивіда.

Термін «ціннісні орієнтації» розглядається як процес і результат.

Як процес вони означають ціннісний пошук потрібного напрямку дії: вибір цінностей-зразків, мети, засобів її досягнення, оцінки дій, вчинків.

Як результат «ціннісні орієнтації» представляють своєрідну відповідь людини в її пошуку сенсу життя.

Зміст ціннісних орієнтацій (базових або ключових) в різні епохи, у різних соціальних спільностей і особи відрізняються іноді аж до протилежності.

Так Сократ першим з філософів античності намагався знайти відповідь на питання, що таке благо, чеснота і краса самі по собі, незалежно від вчинків або речей, які позначаються цими поняттями. На його думку, знання, що досягається за допомогою визначення цих основних життєвих цінностей, лежить в основі моральної поведінки. Введення Сократом принципу доцільності, загального для блага і краси, зводить їх з оціночних понять («хороше», «прекрасне») в ранг ідеальних цінностей [17].

Аристотель, розглядаючи в «Великій етиці» окремі види благ,

вперше вводить термін «ціннісне». Він виділяє ціннісні («божественні», такі як душа, розум) і схвалювані (такі, що викликають похвалу) блага, а також блага-можливості (влада, багатство, сила, краса), які можуть використовуватися як для добра, так і для зла. На відміну від Сократа, у Аристотеля, за його власними словами, «благо може бути метою і може нею не бути» [3, с. 300 - 307]. На думку Аристотеля, благо може перебувати в душі (певні чесноти), тілі (здоров'я, краса) або поза тим чи іншим (багатство, влада, пошана). Вищим благом у Аристотеля є чесноти, тобто етичні цінності. Чесноти, в свою чергу, поділяються Аристотелем на розумові (такі як мудрість, кмітливість, розсудливість) і моральні (щедрість, розсудливість), відповідно до його протиставлення розумної і пристрасної частин душі [там само], за словами Аристотеля, перші можуть бути сформовані за допомогою навчання, другі – за допомогою виховання відповідних звичок.

Філософи європейської античності вперше використовують поняття «цінність» («АКСІА» – гідність). Цінності в розумінні філософів того періоду, носять інструментальний характер, будучи засобами, що дозволяють досягти блага, яке є кінцевою, ідеальною метою.

Східна, і перш за все конфуціанська, філософія особливу увагу приділяла питанням співвідношення внутрішніх і зовнішніх джерел походження моральних цінностей і норм. Аналіз співвідношення і взаємодії зовнішніх соціалізуючих норм поведінки і внутрішніх спонукань і морально-психологічних установок людини, знаходиться в центрі вчення Конфуція. Конфуціанська філософія передбачила розуміння діалектичного характеру процесів становлення особистості і формування її ціннісних орієнтацій, що досліджуються сучасною психологією і педагогікою.

На зміну описаній філософській традиції, що мала вплив на релігійний світогляд середньовіччя з його уявленням про ідеальний характер цінностей, в новий час приходить період формування наукових основ знання, що ставить під сумнів саму можливість використання ціннісних категорій.

Так, Б. Спіноза критично ставиться до ціннісних понять, що є, за його словами, лише «забобонами», які тільки заважають досягненню людьми свого щастя. Він вважає очевидним, що «розумна людина вибере собі за мету свою користь» [14, с. 90].

Спроба надати наукове значення етичним цінностям особистості була здійснена І. Кантом, для вчення якого характерне уявлення про «автономність» моральних цінностей від будь-якого вищого джерела. На відміну від більшості своїх попередників, які визнають релігійне походження цінностей, І. Кант вважає, що мораль і обов'язок існують в розумі і не потребують ніякої божественної мети. Навпаки, з моралі виникає мета, що має сама по собі «абсолютну цінність» – особистість кожної окремої людини [8, с. 269].

Моральність, моральний закон і обов'язок у Канта протиставляються чуттєвій природі людини, її схильності до щастя, яке полягає в їх задоволенні. Однак за його словами, при наявності незадоволених потреб у людини може виникнути спокуса порушити обов'язок, з чого автор робить висновок, що «забезпечити собі своє щастя є обов'язок» [там само, с. 234].

Початок власне аксіологічного етапу наукового знання зазвичай пов'язується з роботами одного з основоположників медичної психології Р. Г. Лотца, який ввів поняття «значущість» як критерій істини в пізнанні і, за аналогією, поняття «цінність» як критерій етичного в поведінці, Аксіологічний етап характеризується остаточним поділом понять реальності і цінності як об'єкта бажань і прагнень людини. Так, Лотц окремо визначає місце людини в трьох сферах: дійсності, істинності і цінності [17].

У різкій протилежності до релігійного розуміння цінностей знаходяться погляди Ф. Ніцше, які він сам визначав як «моралістичний натуралізм». Він послідовно піддавав критиці релігійні уявлення про мораль, вважаючи, що вони лежать в основі втрати справжніх вищих цінностей у сучасній культурі, нігілізмі. Моральні цінності Ніцше вважав уявними, аморальними і закликав до їх «переоцінки», звільнення людини від діючих етичних норм. Свою мету він бачив в тому, щоб повернути моральні цінності назад до їх природи, тобто до їх природної «імморальності» [11, с. 127].

Е. Дюркгейм в своїх творах аналізував взаємовплив ціннісно-нормативних систем особистості і суспільства. На його думку, система цінностей суспільства являє собою сукупність ціннісних уявлень окремих індивідів, і, відповідно, «об'єктивна вже завдяки тому, що вона колективна». Дюркгейм вважає, що «шкала цінностей виявляється таким чином вільною від суб'єктивних і мінливих оцінок індивідів» [7, с. 290]. Механізмом, який регулює поведінку людини в

суспільстві, є внутрішнє прийняття нею соціальних цінностей за допомогою зовнішнього примусу: «ми добре відчуваємо, що не є господарями наших оцінок, які ми змушені давати. Нас пов'язує суспільна свідомість» [там само].

У низці робіт прийняття особистістю цінностей суспільства виступає вже як послідовний процес. Так, М. Вебер, який розуміє під «цінностями» установки тієї чи іншої історичної епохи, виділяє дві стадії формування «культурно-історичної індивідуальності». Автором поділяються суб'єктивна оцінка об'єкта і «віднесення до цінності», яке перетворює індивідуальне враження в об'єктивне при співвіднесенні з історичною системою цінностей [5]. У Томаса цінності носять «ситуативний» характер. Центральне місце в його теорії займає поняття «соціальна ситуація», що включає як об'єктивно існуючі соціальні цінності, так і суб'єктивні установки. Формування системи цінностей особистості відбувається при «визначенні ситуації» індивідом за допомогою їх взаємодії і суперництва [13, с. 357]. Т. Парсонс у своїй теорії соціальної дії оперує поняттям «соціальна система», яка в якості підсистем включає, з одного боку, потреби «діяча», а з іншого – цінності соціокультурного середовища. При «орієнтації діяча на ситуацію» відбувається взаємодія та взаємообмін ціннісно-нормативного змісту цих двох підсистем (через узаконення суспільством і внутрішнє прийняття особистістю) [13, с. 367 - 378].

Проблема цінностей особистості і суспільства зайняла важливе місце і в психології. Соціальні аспекти розвитку особистості розглядалися у роботах А. Адлера, Е. Фромма та ін. В індивідуальній психології А. Адлера важливе місце займає концепція «соціального інтересу», що розуміється як почуття спільності, прагнення вступати в соціальні відносини співпраці, як джерело активності особистості. Соціальний інтерес формується в процесі ідентифікації та є «барометром нормальності». Акцент, зроблений на соціальному інтересі як істотному критерієві психічного здоров'я, сприяв появі концепції ціннісних орієнтацій в психотерапії [1, с. 164].

Е. Фромм зауважував, що не можна ігнорувати той факт, що людині властива потреба шукати відповіді на питання про сенс життя і визначати ті норми і цінності, відповідно до яких вона повинна жити. Основу характеру він вбачав у специфічних формах ставлення людини до світу. На думку Е. Фромма [16], людина виявляється пов'язаною зі світом за допомогою процесів асиміляції (здобуваючи і

споживаючи речі) і соціалізації (вступаючи у відносини з іншими людьми). Особливості прояву і співвідношення цих процесів формують той чи інший тип соціального характеру, приналежність до якого і визначає спрямованість особистості на відповідну систему цінностей.

Г.Оллпорт, вважаючи, що джерелом більшості цінностей особистості є мораль суспільства, водночас виділяє також ряд ціннісних орієнтацій, не продиктованих моральними нормами, наприклад, допитливість, ерудиція, спілкування і т.д. Моральні норми і цінності формуються і підтримуються за допомогою зовнішнього підкріплення. Вони виступають скоріше як засоби, умови досягнення внутрішніх цінностей, що є цілями особистості. Перетворення засобів у цілі, перетворення зовнішніх цінностей в цінності внутрішні Г. Оллпорт називає «функціональною автономією», що розуміється ним як процес трансформації «категорій знання» в «категорії значущості». «Категорії значущості» виникають при самостійному усвідомленні сенсу отриманих ззовні «категорій знання». Як пише Оллпорт, «цінність, в моєму розумінні, – це якийсь особистісний сенс. Дитина усвідомлює цінність кожного разу, коли сенс має для неї принципову важливість» [12, с. 133].

Підкреслюючи психологічний характер цінностей як об'єкта спрямованості особистості, Б. Ломов використовує поняття «ціннісні орієнтації», що визначаються ним як спрямованість особистості на ті чи інші цінності [10].

Аналіз соціальної опосередкованості особистісних відношень займає важливе місце у вітчизняній психології, оскільки особистість не може розглядатися у відриві від соціального середовища, суспільства. Л. Виготський ввів у психологію поняття «соціальна ситуація розвитку». Розвиток особистості, за Л. Виготським, зумовлений освоєнням індивідом цінностей культури, яке опосередковане процесом спілкування. За його словами, значення і смисли, зароджуючись у відносинах між людьми, зокрема, в прямих соціальних контактах дитини з дорослими, потім за допомогою інтеріоризації «вращуються» в свідомість людини [6]. На думку Б. Ананьєва, вихідним моментом індивідуальних характеристик людини як особистості є її статус у суспільстві, так само як і статус спільноти, в якій формувалась дана особистість. На основі соціального статусу особистості формуються системи її соціальних ролей і

ціннісних орієнтацій. Статус, роль і ціннісні орієнтації, за словами Б. Ананьєва, утворюючи первинний клас особистісних властивостей, визначають особливості структури і мотивації поведінки і, у взаємодії з ними, характер і схильності людини [2, с. 210].

Спрямованість особистості на певні цінності (ціннісні орієнтації) формує суспільство. Саме суспільство висуває певну систему цінностей, які людина «чутливо вловлює» в процесі постійного «обстеження кордонів і змісту норм» та формування своїх власних, індивідуально-особистісних еквівалентів. Необхідно підкреслити, що соціально-психологічний підхід до визначення цінностей полягає не в розгляді ціннісної системи суспільства як зовнішньої по відношенню до людини сукупності норм і правил, а в аналізі соціально обумовленого характеру прийняття цінностей особистістю. В даному контексті як основний засіб прийняття особистістю цінностей суспільства може розглядатися поняття «діяльність», що займає ключове місце в теорії О. Леонтьєва. За його словами, реальним базисом особистості людини виступає сукупність суспільних за своєю природою відносин до світу, які реалізуються її діяльністю [9]. Спираючись на концепцію О. Леонтьєва, можна зробити висновок, що будь-яка цінність характеризується двома властивостями – значенням і особистісним змістом. Значення цінності є сукупністю суспільно значущих властивостей, функцій предмету чи ідей, які роблять їх цінностями в суспільстві, а особистісний сенс цінностей визначається самою людиною.

Як пише Д. Узнадзе, людина реагує на дії навколишньої дійсності в більшості випадків «лише після того, як вона поламала їх у своїй свідомості, лише після того, як вона осмислила їх» [15, с. 87-88]. Осмислення, «об'єктивація» явищ зовнішнього світу в процесі індивідуального досвіду, призводить, за словами Д. Узнадзе, до постійного розширення установок людини. Аналогічна роль смислових утворень у формуванні цінностей особистості розкривається в роботах Б. Братуся, А. Асмолова, Д. Леонтьєва та інших вітчизняних авторів. Говорячи про усвідомленість найбільш загальних смислових утворень, Б. Братусь використовує для їх позначення поняття «особистісні цінності» [4, с. 89-90]. У його дослідженнях особистісні цінності розглядаються як складна ієрархічна система, яка займає місце на перетині мотиваційно-потребової сфери особистості і світоглядних структур свідомості,

виконуючи функції регулятора активності людини. Зміст ціннісних моральних орієнтирів суспільства обумовлений особливостями соціальної, економічної, політичної та культурної ситуації.

Висновки з даного дослідження і перспективи подалі розвідок у даного напрямку. У періоди трансформації суспільства важливою проблемою для будь-якої системи освіти є розуміння виховання як процесу, спрямованого на формування особистості відповідно до діючих у суспільстві нормативних моделей. Зміст виховання становлять цінності. Цінності ж визначають мету і завдання виховання. Зміна цінностей призводить до зміни цілей виховання. Сучасна освіта має ціннісний характер. Її ціннісну основу складають норми, вироблені європейською спільнотою впродовж її історичної еволюції. Фундаментальними цінностями сучасних демократичних спільнот є людиноцентризм, толерантність, миролюбство, екологічна безпека, дотримання прав людини, солідарність. Виховання та формування значених цінностей може здійснюватись під впливом різних соціальних інститутів: сім'ї, освітніх закладів, інститутів громадянського суспільства. Тому виховання, як діяльність соціальних інститутів і людини, потребує підвищення виховної ролі освітніх установ, оновлення і осучаснення механізмів безпосередньої взаємодії та діалогу, а також зворотного зв'язку і суспільного контролю за ефективністю формування цінностей у громадянського суспільства.

Список використаних джерел

1. Адлер, А., 2011. 'Практика и теория индивидуальной психологии', М.: *Академический проект*, 240 с.
2. Ананьев, Б.Г., 2001. 'О проблемах современного человекознания', Спб.: *Питер*, 260 с.
3. Аристотель, 1984. 'Сочинения: в 4 томах', Т.4, М.: *Мысль*, 830 с.
4. Братусь, Б.С., 1988. 'Аномалии личности', М.: *Мысль*, 301 с.
5. Вебер, М., 1990. 'Избранные произведения', М.: *Прогресс*, 808 с.
6. Выготский, Л.С., 1999. 'Педагогическая психология', М.: *Педагогика-Пресс*, 536 с.
7. Дюркгейм, Э., 1995. 'Социология. Ее предмет, метод, предназначение', М.: *Канон*, 352 с.
8. Кант, И., 1966. 'Сочинения: в 6 томах', М.: *Мысль*, Т.4, Ч.2, 544 с.
9. Леонтьев, А.Н., 2005. 'Деятельность, сознание, личность', М.: *Смысл, Академия*, 352 с.
10. Ломов, Б.Ф., 1984. 'Методологические и теоретические проблемы психологии', М.: *Наука*, 446 с.

11. Ницше, Ф., 2005. 'Воля к власти: опыт переоценки всех ценностей', М.: *Культурная революция*, 880 с.
12. Оллпорт, Г., 1998. 'Личность в психологии', М.: *КСИ+*; СПб.: *Ювента*, 345 с.
13. Осипов, Г.В., 1972. 'Американская социология. Перспективы, проблемы, методы', М.: *Прогресс*, 392 с.
14. Рассел, Б., 2017. 'История западной философии: в 2 т.', М.: *АСТ*, Т.2, 512 с.
15. Узнадзе, Д.Н., 2008. 'Установка у человека. Проблема объективации', *Психология личности в трудах отечественных психологов*, СПб.: *Питер*, С.87-91.
16. Фромм, Э., 2014. 'Душа человека', М.: *АСТ*, 352 с.
17. Яницкий, М.С., 2000. 'Ценностные ориентации личности как динамическая система', Кемерово: *Кузбассвузиздат*, 119 с.

References

1. Adler, A., 2011. 'Praktika i teoriya individual'noj psihologii (The practice and theory of individual psychology)', М.: *Akademicheskij proekt*, 240 s.
2. Anan'ev, B.G., 2001. 'O problemah sovremennogo chelovekoznanija (On the problems of modern human science)', Spb.: *Piter*, 260s.
3. Aristotel', 1984. 'Sochineniya: v 4 t. (Works: in 4 volumes)', Т.4, М.: *Mysl'*, 830 s.
4. Bratus', B.S., 1988. 'Anomalii lichnosti (Anomalies of personality)', М.: *Mysl'*, 301 s.
5. Veber, M., 1990. 'Izbrannye proizvedeniya (Selected works)', М.: *Progress*, 808 s.
6. Vygotskij, L.S., 1999. 'Pedagogicheskaya psihologiya (Pedagogical psychology)', М.: *Pedagogika-Press*, 536 s.
7. Dyurkgejm, E.H., 1995. 'Sociologiya. Ee predmet, metod, prednaznachenie' (Sociology. Its subject, method, purpose)', М.: *Kanon*, 352 s.
8. Kant, I., 1966. 'Sochineniya: v 6T. (Compositions: in 6 volumes)', М.: *Mysl'*, Т.4, СН.2, 544 s.
9. Leont'ev, A.N., 2005. 'Deyatel'nost', soznanie, lichnost' (Activity, consciousness, personality)', М.: *Smysl, Akademiya*, 352 s.
10. Lomov, B.F., 1984. 'Metodologicheskie i teoreticheskie problemy psihologii (Methodological and theoretical problems of psychology)', М.: *Nauka*, 446 s.
11. Nicshe, F., 2005. 'Volya k vlasti: opyt pereocenki vsekh cennostej (The will to power: the experience of reassessing all values)', М.: *Kul'turnaya revolyuciya*, 880 s.
12. Ollport, G., 1998. 'Lichnost' v psihologii: Per. S angl. (Personality in psychology)', М.: *KSP+*; SPb.: *YUventa*, 345 s.
13. Osipov, G.V., 1972. 'Amerikanskaya sociologiya. Perspektivy, problemy, metody (American sociology. Perspectives, problems, methods)', М.: *Progress*, 392 s.
14. Rassel, B., 2017. 'Istoriya zapadnoj filosofii: v 2 t. (History of Western philosophy: 2 t volumes)', М.: *AST*, Т.2, 512 s.
15. Uzmadze, D.N., 2008. 'Ustanovka u cheloveka. Problema ob"ektivacii (Installation in humans. The problem of objectification)', *Psihologiya lichnosti v trudah otechestvennyh psihologov*, SPb.: *Piter*, S.87-91.
16. Fromm, E.H., 2014. 'Dusha cheloveka (The soul of man)', М.: *AST*, 352 s.
17. Yanickij, M.S., 2000. 'Cennostnye orientacii lichnosti kak dinamicheskaya sistema (Values of personality as a dynamic system)', Кемерово: *Kuzbassvuzizdat*, 119 s.

Відомості про авторів

**Білан Андрій
Миколайович**

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри інформаційних систем і технологій
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова (Київ, Україна)
E-mail: yashanov@npu.edu.ua

**Волос Анастасія
Статаніславівна**

магістр Національного педагогічного
університету імені М. П. Драгоманова
(Київ, Україна)
E-mail: a.s.volos@npu.edu.ua
ORCID: 0000-0001-8108-0695

**Гончарова Олена
Олександрівна**

кандидат філософських наук, викладач
кафедри філософії та культурології
Національного університету
кораблебудування імені адмірала Макарова
(Миколаїв, Україна)
E-mail: hamisek@ukr.net,
ORCID: 0000-0001-5405-7991

**Ляпунова
Валентина
Анатоліївна**

доктор педагогічних наук, доцент, завідувач
кафедри соціальної роботи, соціальної
педагогіки та дошкільної освіти
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького
(Мелітополь, Україна)
E-mail: lapunova001@gmail.com
ORCID: 0000-0002-5658-8128

**Москаєва Ольга
Олександрівна**

викладач кафедри методології науки та
міжнародної освіти Національного
педагогічного університету імені
М. П. Драгоманова (Київ, Україна)
E-mail: olia.gordienko13@gmail.com
ORCID: 0000-0001-8702-3990

**Савенков
Олександр
Олександрович**

викладач кафедри інформаційних систем і
технологій НПУ імені М.П. Драгоманова
(Київ, Україна)
E-mail: sav1476@gmail.com

**Халамендик
Вікторія
Борисівна**

доктор філософських наук, професор,
професор кафедри методології науки та
міжнародної освіти Національного
педагогічного університету імені
М. П. Драгоманова (Київ, Україна)
E-mail: vkhalamey@ukr.net

**Яценко Олена
Дмитрівна**

кандидат філософських наук, доцент
кафедри методології науки та міжнародної
освіти Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова
(Київ, Україна)
E-mail: yatsenkood@i.ua
ORCID: 0000-0003-0584-933

Authors

- Bilan Andrii** *PhD in Education, Associate Professor of Department of Information Systems and Technologies National Pedagogical Dragomanov University (Kyiv, Ukraine)*
E-mail: yashanov@npu.edu.ua
- Volos Anastasiia** *Master, National Pedagogical Dragomanov University (Kyiv, Ukraine)*
E-mail: a.s.volos@npu.edu.ua
ORCID: [0000-0001-8108-0695](https://orcid.org/0000-0001-8108-0695)
- Honcharova Olena** *PhD in Philosophy, Teacher of Department of philosophy and culture National University of Shipbuilding. adm. Makarov (Nikolaiv, Ukraine)*
E-mail: hamisek@ukr.net
ORCID: [0000-0001-5405-7991](https://orcid.org/0000-0001-5405-7991)
- Liapunova Valentyna** *Doctor of Sciences Education, Associate Professor, Head of the Department of Social Work, Social Pedagogy and Preschool Education Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University, Department of Social Work, Social Pedagogy and Preschool Education (Melitopol, Ukraine)*
E-mail: lapunova001@gmail.com
ORCID: [0000-0002-5658-8128](https://orcid.org/0000-0002-5658-8128)
- Moskaieva Olha** *Teacher of Department of methodology of science international education National Pedagogical Dragomanov University (Kyiv, Ukraine)*
E-mail: olia.gordienko13@gmail.com
ORCID: [0000-0001-8702-3990](https://orcid.org/0000-0001-8702-3990)
- Savenkov Oleksandr** *Teacher of Department of Information Systems and Technologies National Pedagogical Dragomanov University (Kyiv, Ukraine)*
E-mail: sav1476@gmail.com
- Khalamendyk Viktoriia** *Doctor of Sciences Philosophy, Professor, Professor of the Department of methodology of*

science international education
National Pedagogical Dragomanov University
(Kyiv, Ukraine)
E-mail: vkhalamey@ukr.net

Yatsenko Olena

PhD in Philosophy, Associate Professor of the
Department of methodology of science
international education National Pedagogical
Dragomanov University (Kyiv, Ukraine)
E-mail: yatsenkood@i.ua
ORCID: 0000-0003-0584-933

ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ ТА ПОДАННЯ РУКОПISУ ДО НАУКОВОГО ВИДАННЯ «ОСВІТНІЙ ДИСКУРС: ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ»

1. Мова написання рукопису статті: українська, російська, англійська, німецька, французька, польська.
2. Рукопис статті подається до редакції у формі: файлу рукопису, який надсилається на електронну адресу редакції **ediscourse@ukr.net** у форматі **“Автор- Назвастатті.doc”**.
3. Рукопис статті, підписаний авторами, супроводжується:
 - **зовнішньою рецензією** (для авторів без вченого ступеня) із зазначенням наукового ступеня рецензента, вченого звання, посади, місця роботи (без скорочень), завіреною печаткою;
 - якщо рукопис публікується іноземною мовою, **стаття супроводжується перекладом** завіреним фахівцем з іноземної мови (бюро перекладів, або викладачем ВНЗ іноземної мови);
 - **розширеною анотацією** (двома мовами, одна з яких англійська) в залежності від мови написання рукопису статті (додаток 2);
 - **відомостями про автора (авторів)** (додатку 1).
4. Рукопис статті не має містити заборонених до друку матеріалів, оскільки журнал є відкритим джерелом інформації. Авторський текст не має бути опублікованим раніше та не бути перекладом раніше опублікованої статті. За зміст статті та інформаційне наповнення несе відповідальність автор (автори) статті та рецензенти.
5. Форма подання статті:
 - обсяг рукопису – 20-24 тис. знаків (як виняток, не більше 40 тис. знаків), включаючи рисунки та таблиці;
 - кількість співавторів – не більше чотирьох, як виняток до п’яти;
 - стаття повинна бути підготовлена за допомогою **редактора Microsoft Word for Windows®** (версії 97, 2000, XP, 2003,2007) або сумісного редактора;
 - рукопис повинен мати наскрізну нумерацію сторінок із вільним розміщенням нумерації в листі;
 - **формат аркуша** – А4 (210×297), орієнтація сторінки – **«книжна»**; поля: **ліворуч** – 2,5 см; **праворуч** – 2 см; **зверху** – 2 см; **знизу** – 2 см; **інтервал між рядками** – 1,5 пт.; інтервал між абзацами **«до»**, **«після»** – 0 пт; відступи **«праворуч»**, **«ліворуч»** – 0 пт; відступ першої строчки – 1,27 см;
 - рисунки, фотографії, графіки слід **вставляти** в текст статті **як об’єкт**. Положення об’єкта – **«в тексті»**;
 - рисунки, створені у вбудованому у *Microsoft Word* редакторі рисунків, слід подавати як згруповані об’єкти;
 - рисунки та таблиці не повинні розривати речення в абзаці, тобто вони мають бути розташовані після того абзацу, в якому на них робиться перше посилання в тексті.
 - Текст рукопису має бути побудований за загальноприйнятою схемою:
 - **індекс УДК** у верхньому лівому кутку листа (Time New Roman, 12 пт.);
 - **ініціали та прізвища авторів** у верхньому правому кутку листа (Time New Roman, 12 пт.). Порядок подання: **ім’я, по батькові, прізвище**;
 - **науковий ступінь, вчене звання** (Time New Roman, 12 пт.);
 - **електронна пошта автора**;
 - **порожній рядок**;

- **назва статті** – великими літерами, по центру, українською (або регіональною мовою) та англійською мовами (Time New Roman, 14 пт., **жирний**). Назва статті
 - подається без використання вузькоспеціалізованих скорочень, крапка в кінці назви не ставиться;
 - *порожній рядок*;
 - **анотація** (Time New Roman, 12 пт., *курсив*) (додаток 2);
 - *порожній рядок*;
 - **ключові слова** (3-10 слів) українською, або регіональною мовою та англійською мовами (Time New Roman, 12 пт., *курсив*);
 - **Основний текст статті повинен містити наступні рубрики:**
 - **актуальність теми** (Time New Roman, 14 пт.);
 - **постановка проблеми** у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями (Time New Roman, 14 пт.);
 - **аналіз останніх досліджень і публікацій**, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття (Time New Roman, 14 пт.);
 - **постановка завдання** (Time New Roman, 14 пт.);
 - **виклад основного матеріалу дослідження** з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів (Time New Roman, 14 пт.);
 - **висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок** у даному напрямку (Time New Roman, 14 пт.).
 - *порожній рядок*;
 - **Список використаних джерел** (Time New Roman, 12 пт., **жирний**, по центру)
 - **References** (Time New Roman, 12 пт., **жирний**, по центру);
 - **надійшла** стаття до редакції у нижньому правому кутку листа (Time New Roman, 12 пт.) у форматі (ДД.ММ.РРРР);
 - **бібліографічний опис для цитування** (Time New Roman, 12 пт.) (додаток 3).
1. **Літературні джерела**, що цитуються, повинні бути пронумеровані. Посилання на джерело подається у квадратних дужках, наприклад: "... відомо з [4]. ..." або "... розглянуто у [4, с. 203] ...". Список літератури наводиться наприкінці статті у алфавітному порядку на мові оригіналу, відповідно до **Harvard Referencing style** (гуманітарні науки та суспільні науки) – (http://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/16051/22/Harvard_Referencing_style.PDF).
 2. Список літератури транслітерується латинськими літерами (**References**). Якщо наукова праця написана мовою, що використовує кириличний алфавіт, то її бібліографічний опис необхідно транслітерувати латинськими літерами. Після назви праці латинськими літерами зазначається переклад англійською мовою у дужках.
 3. Автор (автори) може бути ознайомлений з коректурою статті. Зміна верстки автором, за виключенням виправлення помилок, не допускається. Виправлену та підписану коректуру слід повернути до редакції протягом двох днів після її отримання.
 4. Рішення про можливість публікації статті приймає редколегія та незалежні рецензенти.
 5. Робота, що не відповідає вищезазначеним вимогам, буде повернена відповідальним секретарем редколегії.

Додаток 1

Відомості про автора (авторів)

	Українською мовою	Англійською мовою
Прізвище, ім'я, по батькові		
Науковий ступінь		
Учене звання		
Посада		
Кафедра		
Місце роботи (вищий навчальний заклад, кафедра без скорочень)		
Сфера наукових інтересів		
Джерело фінансування, напр., «Виконано за грантом <i>назва</i> , №..., НДР №...» або інше.		
Адреса надсилання видання		
Електронна адреса		
Номер мобільного телефону		
ID (у системі наукової ідентифікації)	Якщо є, або ж зареєструватися	
- ORCID (http://orcid.org/)	Обов'язково	
Назва статті		

Додаток 2

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ АНОТАЦІЇ

Актуальність теми дослідження.
Постановка проблеми.
Аналіз останніх досліджень і публікацій.
Постановка завдання. Виклад основного матеріалу. Висновки.
Ключові слова:

Urgency of the research.
Target setting.
Actual scientific researches and issues analysis.
The research objective.
The statement of basic materials.
Conclusions.
Keywords:

Додаток 3

Бібліографічний опис для цитування:

Петренко, ТГ & Бойко, ВВ 2017, 'Вплив соціуму на девіантну поведінку дітей та молоді', *Освітній дискурс : збірник наукових праць*, № 1 (1). с. 15-21.

Наукове видання

ОСВІТНІЙ ДИСКУРС: збірник наукових праць

Випуск 3 (1-2) : гуманітарні науки, 2018

Scientific edition

EDUCATIONAL DISCOURSE: collection of scientific papers

Volume 3 (1-2) : humanities science, 2018

Шеф-редактор: В. П. Андрущенко
Головний редактор: О. П. Кивлюк
Відповідальний редактор: І. О. Мордоус

Співзасновники:
ПП «Видавництво «Гілея»
Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова

Підписано до друку 6 березня 2018 р.
Формат 60x84/8. Ум.друк.арк. 6,1. Наклад 300 пр. Зам. № 2

Друк:
ФОП Корзун Д.Ю.
21027, м. Вінниця, вул. 600-річчя, 21.
тел.: (0432) 69-67-69, 603-000
(096) 97-30-934, (093) 89-13-852
e-mail: tvory2009@gmail.com
<http://www.tvoru.com.ua>